T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI

BİR ARAÇ OLARAK ULUSLARARASI HUKUK: KARŞILAŞTIRMALI BİR ÇALIŞMA (*Santa Catarina* Vakası (1603), İngiliz-Felemenk Konferansları (1613, 1615) ve Hugo Grotius (1583-1645))

Yüksek Lisans Tezi

Kamil Taha Ramazan TÖRE

Temmuz-2017

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI

BİR ARAÇ OLARAK ULUSLARARASI HUKUK: KARŞILAŞTIRMALI BİR ÇALIŞMA (*Santa Catarina* Vakası (1603), İngiliz-Felemenk Konferansları (1613, 1615) ve Hugo Grotius (1583-1645))

Yüksek Lisans Tezi

Kamil Taha Ramazan TÖRE

Tez Danışmanı
Doç. Dr. B. Erdem DENK

Temmuz-2017

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI

Kamil Taha Ramazan TÖRE

BİR ARAÇ OLARAK ULUSLARARASI HUKUK: KARŞILAŞTIRMALI BİR ÇALIŞMA (*Santa Catarina* Vakası (1603), İngiliz-Felemenk Konferansları (1613, 1615) ve Hugo Grotius (1583-1645))

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. B. Erdem DENK

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	İmzası
Doç. Dr. B. Erdem DENK	
Prof. Dr. Funda KEŞKİN ATA	
Yrd. Doç. Dr. Uğur BAYILLIOĞLU	

Tez Sınavı Tarihi 28.07.2017

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(28/07/2017)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin
Adı ve Soyadı

Kamil Taha Ramazan Töre

İmzası

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....i
TEŞEKKÜR.....iii
KISALTMALAR.....iv
GİRİŞ.....1

BİRİNCİ BÖLÜM: BİR ARAÇ OLARAK ULUSLARARASI HUKUK.....8

I. ULUSLARARASI HUKUK SİYASETİ.....9
A. HUKUK, SİYASET VE TOPLUM.....16
B. ULUSLARARASI HUKUK, ULUSLARARASI SİYASET VE ULUSLARARASI TOPLUM.....19

II. ULUSLARARASI SİYASET HUKUKU.....25

İKİNCİ BÖLÜM: *SANTA CATARINA* VAKASI (1603) VE *MARE LIBERUM* (1609) 33

I. *SANTA CATARINA* VAKASI (1603).....35
A. HEEMSKERK'İN DOĞU HİNT ADALARI SEFERİ.....36
B. *SANTA CATARINA*'NIN ZAPTI.....40
C. *SANTA CATARINA*'NIN MÜSADERESİ.....43
D. VAKANIN SONUÇLARI.....44

II. *MARE LIBERUM* (1609).....47
A. GROTIUS'UN GÖREVLENDİRİLMESİ.....49
B. *MARE LIBERUM*'UN YAZIM VE YAYIMI.....51
C. *MARE LIBERUM*'UN TEZLERİ.....53
1 . PORTEKİZLİLERİN GÜNEYDOĞU ASYA'DA İDDİA ETTİKLERİ EGEMENLİK HAKLARI.....58
2. AÇIK DENİZLERDE SEYRÜSEFER SERBESTİSİ.....64
3. ULUSLARARASI TİCARET.....69

III. SONUÇ.....72

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: İNGİLİZ-FELEMENK KONFERANSLARI (1613, 1615) VE GROTIUS.....75

I. İNGİLİZ-FELEMENK KONFERANSLARI (1613, 1615).....76
A. DOĞU HİNT ADALARI'NDA İNGİLİZ-FELEMENK REKABETİ.....78
B. KONFERANSLAR.....81

C. İNGİLİZ HEYETİNİN TEZLERİ.....84

II. FELEMENK HEYETİNİN TEZLERİ VE GROTIUS.....87
A. ANTLAŞMALAR HUKUKU VE *PACTA SUND SERVANDA*.....91
B. SÜBJEKTİF HAKLAR KURAMI.....94

III. SONUÇ.....97

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: ÖRNEK OLAYLARIN KARŞILAŞTIRMALI İNCELENMESİ.....100

I. ULUSLARARASI SİYASETİN "KURUMSAL EYLEM ALANI" VE ÖRNEK OLAYLAR.....101

II. ULUSLARARASI SİYASETİN "GEREKÇELENDİRİLME BİÇİMİ" VE ÖRNEK OLAYLAR.....105

III. ULUSLARARASI HUKUKUN "ARAÇSALLIĞI" VE ÖRNEK OLAYLAR 112

SONUÇ.....120
KAYNAKÇA.....124
ÖZET.....142
ABSTRACT.....143

TEŞEKKÜR

Herşeyden önce beni işbu yüksek lisans programına layık gören Sayın Prof. Dr. Çınar Özen, Prof. Dr. Erel Tellal ve Doç. Dr. Erdem Denk'e minnetlerimi ve sevgilerimi sunuyorum. Ayrıca belirtmek isterim ki bu lisansüstü eğitim vesilesiyle Ankara Siyasal'ın gelenek ve birikiminden yararlandığım için kendimi şanslı addediyorum.

İkinci olarak kendisiyle çalışma fırsatı bulduğum, akademik beceriksizlik ve tutukluklarıma her daim anlayışla yaklaşan, işbu tezin fikir aşamasından muhtelif virgül ve noktalarına kadar yol göstericiliğini esirgemeyen değerli danışmanım Erdem Hoca'ya müteşekkirim. Zira kendisinin uluslararası hukuk tarihi ve kuramı konularındaki entelektüel kavrayışı çalışmamızın nihai niteliği için kaçınılmaz önemdedir.

Diğer yandan metnin çeşitli kısımlarına eleştiri getirme cömertliğinde bulunan dostlarım Cavit Baran, Safa Dallı ve -ayrıntılı, kesif, keskin ve kunt çözümlemeleri için bilhassa- Yusuf Enes Sezgin'e teşekkür ederim.

Son olarak emeklerimin emekleri olmadan anlamsız olacağı, en kıymetlilerim, annem ile babama ve de kardeşime müşfik destekleri için minnettarım.

KISALTMALAR

bkz: bakınız

Çev.: çeviren

Ed.: Editör

et. al.: ve diğerleri

ibid.: aynı yerde

loc. cit.: evvelce adı geçen eserde

op. cit.: yukarıda adı geçen çalışma

passim.: eserin tümü

s.: sayfa

supra.: bundan önceki kısımlara bakınız

infra.: bundan sonraki kısımlara bakınız

Doi: *Digital Object Identifier*/Sayısal Nesne Tanımlayıcısı

VOC: *VEREENIGDE OOSTINDISCHE COMPAGNIE*

EIC: *East India Company*

DJP: *De Jure Praedae Commentarius*

BM: Birleşmiş Milletler

GİRİŞ

> "Bir çok insan, bilhassa iktidar ve zenginlikleriyle nüfuz kullananlar, kendilerini bulaşıcı olduğu kadar köhne de bir vehme, adalet ve adaletsizliğin birbirlerinden, doğalarından ziyade, kimi beyhude kanaatler yahut beşeri teamüllerce ayırt edildiğine, ikna etme gayretindeler (ya da daha doğrusu ben öyle olduğuna inanıyorum). Hâliyle bu insanlar, gerek hukukun gerekse de hakkaniyetin izharının kendilerine tâbi olarak doğmuş kimselerin aleyhtarlık ve başkaldırılarının dizginlenmesi için icat edildiği kanısındalar ki böylece, tâbi olunanlar sıfatıyla, kendilerinin tekmil adaleti iradelerince dağıtmaları ve iradelerinin çıkarlarının elverdiği ölçüde sınırlanması gerektiği tasdik edilebilsin."[1]

Hugo Grotius (1583-1645), 1609 tarihli eseri *Mare Liberum*'un, "Hristiyan Âleminin Hükümdarları ve Özgür Devletleri"ne seslendiği, önsözüne bu cümlelerle başlamaktaydı. Burada mevzubahis edilen, hukukun ilgili tarihsellikte ve siyasi pratikteki işlevine yönelik bir itirazdı. Elbette Grotius'un milletlerarası ilişkilere dair bu tespitinin nihai hedefi (yani kendisinin gerçekte "adalet ve adaletsizliğin doğalarıyla" ilgilenip ilgilenmediği) tartışmalıdır. Ancak bu çalışma açısından önemli olan çağdaş uluslararası hukuk dizgesiyle erken modern döneminki arasındaki benzerliktir. Adı geçen benzerliği açımlamadan önce çalışmanın sorunsalına odaklanmak daha isabetli olacaktır.

Uluslararası siyasal düzenin -sözgelimi insan hakları ihlâlleri, devletlerarası eşitsizlikler ve muhtelif durumlardaki hukuksuzluklar gibi- "çarpıklıklarını" uluslararası hukuka izafe etmek sıklıkla başvurulan bir izahattır. Oysa verili bir durumdaki

1 Hugo Grotius, *The Free Sea* [Elektronik Sürüm], Indianapolis: Liberty Fund, Çev.: Richard Hakluyt, 2004, s.5, <http://oll.libertyfund.org/titles/859> erişim tarihi 12.10.2016; Hugo Grotius, *The Freedom of the Seas or The Right Which Belongs to the Dutch to Take Part in the East Indian Trade* [Elektronik Sürüm], New York: Oxford University Press, Çev.: Ralph van Deman Magoffin, 1916, s.7 <http://socserv2.socsci.mcmaster.ca/econ/ugcm/3ll3/grotius/Seas.pdf> erişim tarihi 12.10.2016.

hukuki "eğriliği" hukuku var eden koşullar, hukuki özneler ve hukukun işleme biçimleri benzeri hususiyetlerden soyutlamak, bir aynayı yansıttığı deformasyondan sorumlu tutmaya benzemektedir. Halbuki ayna, yalnızca, "yansıtmak" işinde kendisinden faydalanılan bir vasıta olup bir nesneyi olduğu gibi gösterir. İşte bu çalışmanın araştırma sorusu, ayna metaforuyla koşut bir yansıyan-yansıtan ikiliği olarak, uluslararası hukuk ve uluslararası siyaset arasında *nasıl* bir ilişki olduğudur. Çünkü uluslararası hukuku uluslararası siyasetten berî düşünmek ve adı geçen tarzda bozuklukları bu nispette izah etmek mümkün görünmemektedir. Buna bağlı olarak bu araştırmanın amacı, uluslararası hukuk ile uluslararası siyaset ilişkisinin doğasını nazarı itibara alıp uluslararası ilişkilerde uluslararası hukukun *işlev*ini karşılaştırmalı bir analiz "haddinde" saptamaktır. Bu doğrultuda 17. yüzyılın başında cereyan etmiş uluslararası deniz hukuku anlaşmazlıkları *örneklem* görevi görecektir. Yani bu anlaşmazlıklar ile hukuki ve siyasi (hatta ticari) içerikleri vasıtasıyla uluslararası hukukun işlevi çözümlenecektir. Bir diğer ifadeyle uluslararası hukuk ile uluslararası siyasetin birbirlerine göre konumu ayrıştırılmaya ve uluslararası ilişkilere arız olan kriz, uyuşmazlık ve çatışmaların çözümünde hukukun tesiri berraklaştırılmaya çalışılacaktır. Böylece uluslararası siyasi ihtilafların çözümü ya da çözümsüzlüğünde uluslararası hukukun nitelenmesi, uluslararası ilişkilerin işleyişinde siyasetin olduğu kadar hukukun da rolünü tanımlamaya yarayacaktır ki bu sayede uluslararası toplumda üyeler arasındaki çeşitli "eşitsizlikleri yansıtan bir ayna" görevi gören uluslararası hukukun pozisyonu betimlenebilecektir.

Söz konusu araştırma sorusu, uluslararası siyaset-uluslararası hukuk arasında-

ki ilişkinin doğasına sıklıkla getirilen kuramsal yaklaşımların da gösterdiği üzere, uluslararası ilişkiler literatüründe güncelliğini ve ehemmiyetini korumaktadır.[2] Bunun da ötesinde bu meselenin tercih edilmesine dair üç gerekçe zikredilebilir.

Bir kere anılan sorun uluslararası siyasi aktörler arasındaki karşılıklı münasebetlere içkindir ve daha da önemlisi *cari*dir. Bunu Birleşmiş Milletler (BM) Sistemi'nin temel çelişkisiyle örneklendirmek mümkündür. Şöyle ki BM Antlaşması'nın 2. maddesinin 1. fıkrasına göre "örgüt, tüm üyelerinin egemen eşitliği ilkesi üzerine kurulmuştur".[3] Ancak aynı antlaşmanın 27. maddesinin 2. fıkrası -"örtük" olarak da olsa- kimi üyelerin "daha eşit" konumda olduğuna işaret etmektedir.[4]

İkincisi, defaatle tecrübe edildiği üzere, uluslararası hukukun uluslararası siyasetle "organik" bağından ötürü "güdümlü" kılınması -ilgili sorun kapsamında- vakadır. Bu çelişkinin klasik bir görünümü Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması'dır (1968). İlgili antlaşmanın 1. maddesi, antlaşmaya taraf nükleer silah sahibi devletlerin (ki bunlar BM Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesidir) pozisyonunu tanımakta; 2. madde ise antlaşmaya taraf nükleer silah sahibi olmayan devletlerin (ki bunlar -2017 itibariyle- 186 devlet) bu türde bir silahlanmaya gitmeyeceğini

2 Literatürdeki yaklaşımları ele alan bir derleme için bkz. Beth Simons, "International Law and International Relations," *The Oxford Handbook of Law and Politics* [Elektronik Sürüm] içinde, (Ed.) Keith E. Whittington, R. Daniel Kelemen, Gregorya A. Caldeira, New York: Oxford University Press, 2009, s.187-208, Doi: 10.1093/oxfordhb/9780199208425.001.0001, erişim tarihi 5.12.2016.

3 <http://www.un.org/en/sections/un-charter/un-charter-full-text/>, erişim tarihi 8.2.2017.

4 Erdem Denk, *Uluslararası Örgütler Hukuku: Birleşmiş Milletler Sistemi*, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2015, s.178-9. Adı geçen maddede, usüle ilişkin olmayan "diğer" konulardaki BM Güvenlik Konseyi'nin rolü betimlenmekte ve bilhassa beş daimi üyeye veto yetkisi tanınmaktadır; dahası antlaşmanın 25. maddesi uyarınca bu "yetkenin" alacağı kararlar, tüm üyeleri bağlamaktadır. Yani BM sistemi nezdinde, daimi üyelerin diğer üyelere kıyasla daha etkin ve belirleyici bir pozisyon almaları mümkün olmaktadır. Veto yetkisinin tartışmalı durumu için ayrıca bkz. *Ibid.*, s.184-192.

öngörmektedir.[5] Yani devletlerarası askeri güç kapasiteleri, uluslararası hukukun antlaşmalar rejimiyle "eşitsiz" kılınabilmektedir.

Üçüncüsü, uluslararası hukuk süregiden bir meşruiyet krizi içindedir.[6] Bunu da -aktüelliğini koruyan- Suriye'deki insani krizlerde gözlemlemek olanaklıdır. Nitekim Suriye hükümeti, 2013'te, Guta'da sarin gazı kullanmış[7]; üstelik bu durum BM raportörlerince sahada yapılan soruşturma sonucu tespit edilmiş[8]; ancak katliamın müsebbiplerine yönelik herhangi bir uluslararası hukuki yaptırım uygulanmamıştı. Hâliyle, uluslararası hukukun uluslararası siyasetle bağı ve bu bağıntının barındırdığı zıtlıklardan beslenen bu tür çelişkiler, uluslararası toplumu uluslararası hukuka yabancılaştırmakta ve bu hukuk dalının "hukukiliği" sorgulanmaktadır.

Esasında uluslararası toplum düzleminde uluslararası hukuk ve uluslararası siyasetin etkileşimini bahsi geçen vurguyla sorunsallaştırmak yeni bir fikir değil.[9] Ne var ki bu çalışma, yeni bir kuramsal çözümleme ve özgül örnek olaylar ile eski bir tartışmaya taze bir katkı sunmayı denemektedir. Bu itibarla çalışmanın özgünlüğü incelenen vakaların tarihsel bağlamı, bu vakaların uluslararası hukuka dahil kuramsal,

5 Anılan maddeler ve antlaşmanın metni için ayrıca bkz. <http://disarmament.un.org/treaties/t/npt>, erişim tarihi 8.2.2017.

6 Mattias Kumm, "The Legitimacy of International Law: A Constitutionalist Framework of Analysis", *EJIL*, 2004, Cilt 15, Sayı 5, s.907-9.

7 Julian Borger, "Syrian chemical attack used sarin and was worst in 25 years, says UN", *The Guardian*, 17 Eylül 2013, <https://www.theguardian.com/world/2013/sep/16/syrian-chemical-attack-sarin-says-un>, erişim tarihi 04.07.2017

8 İlgili rapor için ayrıca bkz. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, "Report of the United Nations Mission to Investigate Allegations of the Use of Chemical Weapons in the Syrian Arab Republic on the alleged use of chemical weapons in the Ghouta area of Damascus on 21 August 2013", A/67/997-S/2013/553, 2013, <https://undocs.org/A/67/997>, erişim tarihi 04.07.2017.

9 Zira bu alanda hatırı sayılır çeşitlilikte bir yazın mevcut. İlgili çalışmalara ilişkin ayrıca bkz. Onuma Yasuaki, "International Law in and with International Politics: The Functions of International Law in International Society", *EJIL*, 2003, Cilt 14, Sayı 1, s.109-13.

siyasi ve diplomatik süreçlere dair bütüncül bir kapı aralaması ve en önemlisi hâlihazırdaki uluslararası hukuk sisteminin çıkmazlarını ilgili sistemin "kuruluş" evresinde etüt etmesidir. İlgili dönemin bu çalışmanın araştırma sorusu açısında ehemmiyeti iki şekilde açıklanabilir. Birincisi, uluslararası hukukun kuruluş aşamasınaki işleviyle güncel işlevi arasındaki benzerliklere işaret edebilmektir. Nitekim yukarıda araştırma sorusunu gerekçelendiren üç örnekte de Grotius'un vurguladığı hukuki çelişkiyi gözlemlemek mümkündür. İkincisi, bugünkü anlamda uluslararası hukuku şekillendiren kimi faktörleri de içeren bu evreden çözümlenmeye çalışılan sorunun izahatını çeşitlendirmede faydalanmaktır. Bu ise, yani burada mesele edilen araştırma sorusunun örnek olayların tarihsel bağlamıyla ve bilhassa uluslararası hukukun kuruluş evresiyle bağlaşıklığı, beş noktada gözlemlenebilir: (1) Mevcut uluslararası hukuk sisteminin Avrupa merkezli doğasının, 16. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar, yeni dünyanın ve yeni ticaret yollarının keşfini takip eden olaylar dizisinde ortaya çıkması[10]; (2) modern uluslararası hukuka evrilen bu sürecin sömürge tarihiyle doğrudan ilişkisi[11], (3) yine bu hukuk sisteminin Batı kökenli olmasına mukabil Hristiyan hukuk geleneğiyle ilgisi[12]; (4) örnek olayların, 1648'de, Vestfalya Barışı ile kristalize olacak uluslararası

10 Carl Schmitt, *The Nomos of the Earth in the International Law of the Jus Publicum Europaeum*, Telos Press Publishing, 2006, s.101; Andrew Fitzmaurice, "Discovery, Conquest, and Occupation of Territory," The Oxford Handbook of the History of International Law [Elektronik Sürüm] içinde, (Ed.) Bardo Fassbender, Anne Peters, Oxford: Oxford University Press, 2012, *passim*., Doi: 10.109 3/law/9780199599752.001.0001, erişim tarihi 20.1.2017.

11 Uluslararası hukuk tarihinin kolonizasyon ile ilişkisini inceleyen üç çalışma için bkz. Brett Bowden, "The Colonial Origins of International Law: European Expansion and the Classical Standard of Civilization", *Journal of the History of International Law*, 2005, Cilt 7, *passim.*; Anthony Anghie, Imperialism, Sovereignty and the Making of International Law [Elektronik Sürüm], New York: Cambridge University Press, 2004, *passim.*, <www.cambridge.org/9780521828925> erişim tarihi 18.02.2017; China Miéville, *Between Equal Rights: A Marxist Theory of International Law*, Leiden, Boston: Brill, 2005, s.169-84.

12 Malcolm N. Shaw, *International Law* [Elektronik Sürüm], 6. baskı, New York: Cambridge University Press, 2008, s.19-23, <http://www.cambridge.org/9780521899291>, erişim tarihi 5.12.2016.

ilişkilerdeki "egemen eşitliği" ilkesini[13] doğuran koşulların arefesinde olması ve bu koşulları var eden tezatlıklardan beslenmesi ve (5) Grotius'un uluslararası hukuk tarihindeki yerinin anılan tarihsellikle bağı. Yanı sıra bu çalışmanın vaka tercihini şartlandıran da bu noktalar, uluslararası hukuk ve uluslararası siyaset ilişkisinin taşıdığı çelişkileri "daha çıplak ve daha erken bir evrede" meydana çıkarmada işlevseldir. Çünkü ilgili ilişkinin tespiti takip eden yüzyıllarda uluslararası hukukun yapı, kurum ve kurallarının evrimi sonucu zorlaşmaktadır. İlaveten ilgili evrenin ayırıcı nitelikleri olarak feodalizmden kopuşa paralel küresel ticaret ağlarına eklemlenen kapitalist ekonomilerin gelişimi, ticari burjuvazinin yeni biçimlenen ulus-devlet yapılarıyla organik bağı, devletler arasında egemen eşitliğine dayanan bir kırılma ve hem siyasette hem de hukukta bir tür "sekülerleşme" sayılabilir.

Bu araştırmaya konu edilecek örnek olayların ilkinde, Felemenkler ve İberliler arasında, Güneydoğu Asya'daki hususi bir korsanlık vakasının parçası olduğu askeri çekişmelerin uluslararası hukuk bilimindeki ve baharat ticaretindeki yankısı irdelenecektir. Sonuncusundaysa baharat ticaretindeki, bu kez Felemenkler ve İngilizler arasındaki benzeri gerilimlerin müzakere edildiği iki konferans ve tarafların uluslararası hukuki savlarına odaklanılacaktır. Özellikle altının çizilmesi gereken, Felemenkler açısından tarihsel bir süreklilik arz eden bu iki olayda da -modern uluslararası hukukun kurucu figürlerinden[14]- Hugo Grotius'un oynadığı etkin roldür.

13 Peter Malanczuk, *Akehurst's Modern Introduction To International Law* [Elektronik Sürüm]**,** Gözden Geçirilmiş 7. baskı, London, New York: Routledge, 2002, s.10-2, Doi: 10.4324/9780203427712, erişim tarihi 5.12.2016.

14 Grotius'a yukarıdaki ve benzeri yakıştırmalar, uluslararası hukuk tarihi çalışmalarında sıklıkla yapılmaktadır. Yalnız belirtmek gerekir ki Grotius'un bu çalışma sathındaki ayırıcı niteliği, kendisinin uluslararası hukuk tarihinde taşıdığı "köprü" sıfatıdır (Bkz. *infra.*, s.54-6). Grotius'un uluslararası hukuk tarihindeki yeri için ayrıca bkz. Hedley Bull, Benedict Kingsbury, Adam Roberts (Ed.), Hugo Grotius and International Relations [Elektronik Sürüm], New York: Oxford University Press, 2003,

Benzer şekilde incelenecek örnek olayların zikredilen beş noktayla alakası yine beş maddede şöyle sıralanabilir: (1) Vakalardaki baharat ticareti olgusunun yeni ticaret yolları ve buralarda iddia edilen "egemenlik haklarıyla" bağı; (2) iki örnek olayda da uluslararası hukuki argümanların Güneydoğu Asya'daki yerel halklarla siyasi, ticari ve askeri ilişkilere odaklanması ve buralardaki sömürge kurumlarının bu durumla alakası; (3) uluslararası deniz hukukuna dair anlaşmazlıkların, aşağıda görüleceği üzere, Hristiyanlık kökenli kimi tartışmaları içermesi; (4) Vestfalya Antlaşması'nın sonlandırdığı iki savaştan biri olan 80 Yıl Savaşı'nın vakaların birincil bileşenlerinden olması ve (5) iki vakada da Grotius'un kuramsal katkılarının etkisi ile Grotius'un alameti farikası olan "uluslararası hukukta sekülerleşmenin" teşkili.

Son kertede bu çalışmanın amacı uluslararası hukuk-uluslararası siyaset ilişkisinin doğasını iki vaka analizi "sınırlarında" tasvir etmektir. Elbette ilk bölümde araştırma sorusunun kavramsal çerçevesi çizilecek ve uluslararası hukuk biliminin ele alınan mesele açısından kimi genel unsurları nitelenecektir. Ancak hem anılan ilk bölüm hem de çalışma sathında hedeflenen, ulaşılacak bulguları uluslararası hukuk bilimi ve tarihi açısından "genelleştirmek" değildir. Buna mukabil ikinci ve üçüncü bölümlerde, seçilen örnek olaylar incelenecek ve dördüncü bölümdeyse örnek olaylar kavramsal çerçeve uyarınca karşılaştırılacaktır. Nihayetinde bu tez, iki muayyen vaka özelinde, uluslararası hukuk sisteminin uluslararası siyaset karşısındaki çelişkilerini örnekleyecektir.

passim., Doi: 10.1093/0198277717.001.0001, erişim tarihi 19.03.2016; John D. Haskell, "Hugo Grotius in the Contemporary Memory of International Law: Secularism, Liberalism, and the Politics of Restatement and Denial", *Emory International Law Review*, Cilt 25, Sayı 1, 2011, s.269-70.

BİRİNCİ BÖLÜM:

BİR ARAÇ OLARAK ULUSLARARASI HUKUK

Bu bölümde vakaların karşılaştırmalı analizine temel oluşturacak bir kavramsal inceleme yapılacaktır. Hususiyetle amaçlanan çeşitli kavram setlerini birer "arayüz" olarak kullanmak suretiyle araştırma sorusunu kuramsal olarak tahlil etmektir. Bu itibarla "uluslararası hukuk siyaseti" ve "uluslararası siyaset hukuku" gibi ikili bir formülasyona gidilecektir ki bunlar, uluslararası hukukun işlevini tasvir etmeye yarayacaktır. Temelde iddia edilen tez, uluslararası hukukun bir "araç" olduğudur. Bu tez bu bölümün kavrayışla şöyle ifade edilebilir: Bir araç olarak uluslararası hukuk, uluslararası hukuk siyasetinin uluslararası siyaset hukukuna dönüşmesinin sonucudur. Şu durumda uluslararası hukuk siyaseti, uluslararası hukuk ile siyaset arasındaki ilişkinin sorunsallaştırılması ya da uluslararası hukukun tanımı ve doğasının siyasete açtığı alanın nitelenmesinin ifadesidir. Uluslararası siyaset hukukuysa bu sorunsalın uluslararası siyasetçe "çözümlenme" yöntemini imlemektedir. Yani vurgulanan, uluslararası hukuk siyasetinin siyasete uluslararası hukuku "araçsallaştırma" imkanı vermesidir.

Neticede uluslararası toplumun hukuku olarak uluslararası hukukun, uluslararası siyasi aktörlerin hukuki "gerekçelendirmelerinde" siyasi saik ve çıkarların gerçekleştirilmesinin vasıtası olduğu öne sürülecektir.

I. ULUSLARARASI HUKUK SİYASETİ

Uluslararası hukuk (ya da uluslararası hukukun) siyaseti ifadesi iki şekilde anlaşılabilir.[15] Birincisi, uluslararası hukukun devletlerarası ilişkilerin kuvvete dayanarak yürütülmesinin (*machtpolitik*) bir yansıması olduğu okumasıdır.[16] Bu, siyasetin uluslararası hukuku şekillendirmesi ya da disipline etmesi anlamına gelir. İkincisi, uluslararası hukukun bünyesindeki siyasete işaret eder. Bu ise hukukun uluslararası siyaseti terkip edebileceği veya uluslararası siyasetin hukuki usül ve teamüllere dayandığında özgün bir biçim alabileceğini belirtir.[17] Burada sorunsallaştırılacak olan ikincisidir. Sorunsal, siyasetin "terkibi" ve "özgün biçimi" gibi parçalara bölünerek çözümlenecektir. Bunlardan ilki uluslararası hukukun siyasetle ilişki içinde bulunmak suretiyle işlediğini, sonuncusuysa uluslararası hukukun tanım ve doğasındaki karakteristik niteliklerin siyasete hususi bir alan açtığını imler. Uluslararası hukuk-siyaset ilişkisinin uluslararası hukukun doğasının ikincil bir etkisi olmasından ötürü öncelik, uluslararası hukuk tanımındadır.

15 Christian Reus-Smit, "The Politics of International Law," *The Politics of International Law* [Elektronik Sürüm] içinde, (Ed.) Christian Reus-Smit, New York: Cambridge University Press, 2004, s.14, <www.cambridge.org/9780521837668>, erişim tarihi 5.12.2016.

16 Bu klasik realist ya da pozitivist okumadır. Bunlardan ilki uluslararası hukuku, "en güçlülerin elinde bir araç" olduğu ölçüde, uluslararası "güç" ile hizalamaktadır (Shirley V. Scott, "International Law As Ideology: Theorizing the Relationship Between International Law and International Politics", *EJIL*, 1994, Cilt 5, s.314). Sonuncusuysa "hukuku egemen iradenin yarattığı bir kurallar bütünü olarak" ele almaktadır (Necati Polat, *Ahlak, Siyaset, Şiddet: Bir Kuram Olarak Uluslararası Hukuk*, Birinci Basım, İstanbul: Kızılelma Yayınevi, 1999, s.20). Bu iki yaklaşım için ayrıca bkz. David Armstrong, Theo Farrell, Hélène Lambert, *International Law and International Relations* [Elektronik Sürüm], 2. baskı, New York: Cambridge University Press, 2012, s.9-38, <http://www.cambridge.org/9781107648241>, erişim tarihi 5.12.2016; Simons, *op. cit.*, s.190-3; Scott, *op. cit.*, s.314-7.

17 Aşağıda ayrıntılandırılacağı üzere uluslararası hukuk siyasetine dair burada yapılacak okuma, uluslararası hukuk ve uluslararası siyaset arasında tek taraflı bir ilişki yerine (ya da realist ve pozitivist okumanın yaptığının aksine) iki analiz birimi arasındaki "çapraşık ilişkisellik" üzerinde durmaktadır. Ancak bunun anlamı, uluslararası siyaset hukuku başlığında görüleceği gibi (*Infra.*, s.25), uluslararası hukukun "araçsallaştırılamayacağı" değil, bilâkis uluslararası hukukun tanımı ve doğasına içkin unsurların bunu mümkün kıldığıdır. Diğer bir deyişle "araçsallığın", uluslararası hukukun "güç" ile koşutluğundan kaynaklandığı görüşünün aksine, bu hukuk sisteminin özniteliğinin "uluslararasılığından" ileri geldiği savunulacaktır.

Bir topluluğun üyelerini, geçerliliği kabul edilmiş norm ve değerlere bağlılıklarında, bir arada tutan öğe hukuktur.[18] Benzer şekilde uluslararası hukuk, en genel anlamıyla, devletlerin çok çeşitli münasebetlerini kapsar ve bu münasebetleri tanımlayan kurallar ve ilkelere göndermede bulunur.[19] Genelden-özele daha dar anlamlarıyla uluslararası hukuk tanımını, farklı kuramsal ekollere başvurarak, çeşitlendirmek mümkündür. Örneğin Westlake'e göre uluslararası hukuk, "devletler ya da milletler toplumunun hukukudur"; Oppenheim ve Roxburg'a göre, "medeni devletlerce birbirleriyle ilişkilerinde bağlayıcı kabul edilen, teamülden ve akitten doğan kurallar bütününün adıdır"; Lauterpacht'a göreyse, "egemen devletlere, ağırlıklı olmak üzere, yükümlülükler getirip haklar veren, geçerliliklerini hem devletlerin teamül ve antlaşmalarda ifade edilen rızasına hem de bir bireyler ve devletler uluslararası toplumunun mevcudiyetine borçlu olan ve harici yaptırımla buyurucu nitelik kazanabilen davranışlar ve kurallar bütünüdür."[20] Bu bakımdan uluslararası hukuk, yine Lauterpacht'a göre, kısaca, "uluslararası toplumun hukuku" şeklinde de tanımlanabilir.[21] Esasında

18 Shaw, *op. cit.*, s.1.

19 Malanczuk, *op. cit.*, s.2. Bu bölümdeki "uluslararası hukuk" tabiri geniş anlamıyla kendisine dar anlamıyla uluslararası kamu hukukuna gönderme yapmaktadır. Diğer yandan yine bu bölümün kapsamı uluslararası kamu hukuku/uluslararası özel hukuk ayrımını içermemekte ve ilaveten uluslararası hukukun kişileri ve kaynakları gibi tartışmalara girilmemektedir.

20 J. Westlake, *International Law*, Cilt 1, Cambridge: Cambridge University Press, 1904, s.1'den, L. Oppenheim, R. Roxburg, *International Law: A Treatise*, Cilt 1, London: Longmans, 1920, s. 1'den ve Elihu Lauterpacht (Ed.), *International Law: Being the Collected Papers of Hersch Lauterpacht*, Cilt 1, The General Works, Cambridge: Cambridge University Press, 1970, s.9'dan aktaran Edwin Egede, Peter Sutch, *The Politics of International Law and International Justice* [Elektronik Sürüm], Edinburgh University Press, 2013, s.11, Doi: 9780748634736, erişim tarihi 5.12.2016. Yalnız eklemek gerekir ki başta uluslararası hukukun "hukukiliği" olmak üzere yukarıdaki tanımların birçok unsuru tartışmalıdır. Örneğin uluslararası toplum, uluslararası hukukun kişileri/aktörleri, uluslararası hukukta yaptırım, yükümlülük ve yetki gibi. Bu ihtilaflı noktalara ilişkin tartışmalar için ayrıca bkz. Malanczuk, *op. cit.*, s.1-8; Shaw, *op. cit.*, s.43-68; Armstrong et al., *op. cit.*, s.9-37; Harold Hongju Koh, "Why Do Nations Obey International Law?", Faculty Scholarship Series, 1997, Makale 2101, *passim*., <http://digital commons.law.yale.edu/fss_papers/2101>, erişim tarihi 5.12.2016.

21 Elihu Lauterpacht (Ed.), *International Law: Being the Collected Papers of Hersch Lauterpacht*, Cilt 1, The General Works, Cambridge: Cambridge University Press, 1978, s.9'den aktaran Egede, Sutch, *loc. cit.*

bu tanımların tümü uluslararası hukukun "hukuki niteliğinin özgüllüğünü" vurgulamaktadır. Buna göre uluslararası hukukun bağlayıcılığı yahut yaptırım gücü, bu hukuk dalının temel aktörleri olan devletlerin egemenliğiyle çelişki içindedir. Zira herhangi bir uluslararası uyuşmazlığın çözümünde, herbir taraf kendi eylemlerinin hukuki meşruiyetini iddia ettiğinde, meseleyi nihai karara bağlayacak bağımsız bir yapı bulunmamaktadır.[22]

Uluslararası hukukun doğasının yaptırımları esas alan bir tanıma dayanmaması, uluslararası hukuki düzeninin niteliğini açımlamayı zaruri kılmaktadır.[23] Bu nitelik ise iç hukuk sistemleriyle beliren farklara dayanır. İlkel olanlar hariç tüm toplumlarda, hukuki yapı hiyerarşik ve iktidar dikeydir.[24] Oysa uluslararası sistem yatay olup, bağımsız devletlerden teşekkül etmekte ve bu devletlerin tümünün hukuk kuramı bakımından kendilerinin üstünde bir yetkeyi tanımamak anlamında egemenliği söz konusudur.[25] Bunun anlamı hukukun, iç hukuk sistemlerinde bireyler üstü konumda bulunurken uluslararası sistemde devletlerin "arasında" bulunmasıdır.[26] Başka bir deyişle bireylerin hukuka uyup uymamak gibi bir tercihleri bulunmaz ve kendilerinin hukuk yapması mümkün değilken devletlerin hukuk yapmaları kabil ve bu hukukla bağlı kalmama tercihleri saklıdır.[27] Öte yandan, belirtildiği üzere, hukuk toplumların bir işlevidir. Bu yönüyle toplumsal bir ihtiyaca karşılık verir. Ancak uluslararası toplumun "kuruluş safhasında olması", diğer bir ifadeyle toplumun bir işlevi

22 Shaw, *op. cit.*, s.2.
23 *Ibid.*, s.5.
24 *Ibid.*, s..6
25 *Loc. cit.*
26 *Loc. cit.*
27 Devletlerin başlıca hukuk yapma biçimleri, uluslararası hukukun birincil kaynaklarını da oluşturan, antlaşmalar ve teamül hukukudur.

olarak hukukun yasama, yargı ve yürütme gibi organlarla düzenlenmesinin eksikliği, bu disiplinin "kurumsal bir azgelişmişlikle" malul olduğu anlamını taşımaktadır ki tam da bu sebeple uluslararası hukukun temel hukuki niteliğinde, yani toplumsal ihtiyaca karşılık vermede, sapma olur.[28] Bunun sonucunda topluluğu meydana getiren tüm üyeleri bağlayıcı, genel kuralların tanzimi muhtemel olmamakta ve bu durum uluslararası hukuku diğer hukuk dallarından daha "siyasi" kılmakta ya da siyasete bir "hareket alanı" açmaktadır.[29]

Bu alanda aktörlerinin eylemleriyle (ki bu uluslararası toplum şeklinde de kavramsallaştırılabilir) siyasetin uluslararası hukukun kural, ilke, hak ve yükümlülüklerini tesis ettiği ve bu bütünün siyaseti "kurumsallaştırdığı" düşünüldüğünde hukukun uluslararası siyaseti terkip ettiği açıklığa kavuşur. Peki uluslarası hukuk, siyaseti nasıl kurumsallaştırır, terkip eder ya da diğer bir deyişle farklı uluslararası siyasaları ne surette bileştirir?

Siyaset, kurumsal buyruklar üreten bir akli ve fiili biçimdir.[30] Siyasi aktörlerce meydana getirilen kurumlar, düzenleme ya da yapılandırma aygıtlarıdır.[31] Yani siyasetin bir çerçeveye oturtulması için meşru temsile dair hâkim düşüncelerin saklanacağı, bireysel ve toplumsal amaçların istikrara kavuşturulacağı ve kurumsal hedeflerin peşinde olmanın kolaylaştırılacağı mekanizmalardır.[32] Bu sayede siyaset, ku-

28 E. H. Carr, *The Twenty Years Crisis: 1919–1939*, London: Palgrave Macmillan, 2001, s.165'ten aktaran Egede, Sutch, *op. cit.*, s.27-8.
29 *Ibid.*, s.28. Bu bölümün ikinci kısmında inceleneceği üzere bu "alanda" uluslararası siyaset hukuku devreye girer (*Infra.*, s.25-32).
30 Reus-Smit, *op. cit*, s.36.
31 *Loc. cit.*
32 *Loc. cit.*

rumları biçimlendirmekle kalmaz aynı zamanda onların içinde yayılır.[33] Fakat eklemek gerekir ki kurumsallaşmış siyaset ile kurumsallaşmamış siyaset, ikincisinin hukukla mesafesinin problematikleşmesi nedeniyle farklılaşır. Zaten hukuk ve siyaset arasında kati bir bölünme öngörülemez. Mesele iki konsept arasındaki girift ilişkiyi doğru tanımlamaktır. Örneğin "gelişmiş toplumlarda" siyasetin oluşturulması ile uygulamasının yöntemi arasında bir ayrım tespit edilmiştir.[34] Böylece yasama ve yürütme arasında bir sınır belirlemek yoluyla, iktidarın tek bir idari kolda temerküzü engellenmeye ve hukukun bağlamında bulunduğu toplumun üyelerine karşı "objektifliği" korunmaya çalışılır. Ne var ki konu uluslararası hukuk -ve dolayısıyla uluslararası toplum- olduğunda siyasetle arasında benzeri bir sınırın çizilmesi oldukça zorlaşmaktadır. Zira yukarıda da açıklandığı şekliyle siyaset, uluslararası hukuk sistemine ulusal hukuk düzenlerinden daha yakındır.[35] Bu "yakınlığın" aksine uluslararası siyasi aktörler, sanki uluslararası hukuk siyasetten "ayrıymış", hatta örtülü bir kabul ile hiyerarşik bakımdan aşağıdaymış gibi davranırlar.[36] Bunun sebebi siyasi faaliyetlerinde ve bu faaliyetlerin bağlamında, düzenli bir biçimde, hukuki usül ve teamüllere ikincil olarak başvurmalarıdır.[37] Bir bakıma bu aktörler, davranışlarının ve bu davranışların ilintilenebileceği "ilkelerin" yerleşik hukuk kuralları ya da normatif hükümler bakımından "haklılığını ortaya koymak" gereği doğduğunda uluslararası hukuka yaslanırlar.[38] Örneğin bu aktörlerden biri diğerine karşı kuvvet kullandığında,

33 *Loc. cit.*
34 Shaw, *op. cit.*, s.11. "Gelişmiş toplumlar" ifadesiyle kastedilen hukuk, siyaset ve toplum ilişkisinin "hukuki bir çerçevede" düzenlendiği ulusal hukuk sistemleridir (*Loc. cit.*).

35 *Ibid.*, s.12; Antonio Cassese, *International Law* [Elektronik Sürüm], 2. baskı, New York: Oxford University Press, 2013, s.5-6, <https://global.oup.com/academic/product/international-law-9780199259397?cc=tr&lang=en&>, erişim tarihi 5.12.2016
36 Reus-Smit, *op. cit*, s.36-7.
37 Dino Kritsiotis, "When States Use Armed Force," *The Politics of...* içinde, Reus-Smit, s.46.
38 Reus-Smit, *op. cit.*, s.40-1.

bu uygulamanın tanımlanması, savunulması, müzakere edilmesi, izahatının verilmesi ya da rasyonelleştirilmesi için uluslararası hukukun "kullanılması" uluslararası siyasi faaliyetlerin ardıl bir işlemi ve özniteliklerinden biridir.[39] Yani bu davranış biçimleri, uluslararası uyuşmazlıklar ya da müzakerelerin çeşitli aşamalarında, siyasiden hukuki alana doğru yönelme eğilimi gösterir ki ayrıca bu alanda, ilgili aktörlerin siyasi olandan daha farklı iddia ve pratikleri öne çıkar.[40] Böylelikle uluslar-arası hukukun "hukuki" vasfı, normların uluslararası siyasi aktörlerce "belirgin bir şekilde" kabulüyle -en azından uyuşmazlığa konu olan taraflar açısından- yerleşik hâle gelmektedir.[41]

Hukuki alana yönelmeye binaen uluslararası hukuk, uluslararası siyasetin sahasında, uluslararası siyasi aktörlerce "ayrı" bir sistem nazarıyla tanınmış olur.[42] "Ayrı"lığın mahiyetiyse, uluslararası hukukun normatif bir düzen nazarıyla, uluslararası siyasi aktörlerin "çıkar ve stratejilerini" bir hukuk dili içinde uluslararası toplumun normlarıya birleştirmesidir.[43] Bir bakıma bu yolla, yani davranışları yönlendiren

39 Kritsiotis, *loc. cit.* Yukarıdaki vurgusuyla "hukukun kullanılması", uluslararası hukuk ile uluslararası siyaset arasında tek boyutlu bir ilişki varsayan realist ya da pozitivist yaklaşımla farklılaşmaktadır. Burada uluslararası hukuk ve uluslararası siyaset arasındaki girift ilişkinin altı çizilmekte; dahası uluslararası hukukun uluslararası siyasi aktörlerin eylemlerinin salt bir hukuki kodifikasyonunun aracısı olmaktan öte uluslararası siyasete kısmen de olsa "etki edebilme" kapasitesinin üstüne basılmaktadır. Çünkü siyasi faaliyetlerin ardıl bir işlemi olarak hukuka başvurmanın anlamı, siyasi talep ve çıkarların belirli bir hukuki bağlam içinde kalmasıdır. Yani normatif süreçlerin uluslararası siyasete "belirli bir çerçeve" sunmasıdır.

40 Reus-Smit, *op. cit.*, s.37. Buradaki hukuki alana geçiş, uyuşmazlıkların çözümüne ilişkin imzalanan antlaşmalar ya da tarafların belirli türde (örneğin teamüller gibi) hukuki davranışlarının süreklilik kazanması şeklinde olabilir.

41 Friedrich V. Kratochwil, *Rules, Norms, and Decisions: On the Conditions of Practical and Legal Reasoning in International Relations and Domestic Affairs*, Cambridge: Cambridge University Press, 1989, s.42'den aktaran Reus-Smit, *op. cit.*, s.40. Kastedilen "belirgin şekil", benzeri şartlara konu olabilecek herhangi bir uluslararası uyuşmazlıkta savlanan normlardır. Mesela bu çalışmanın üçüncü bölümünde incelenen, açık denizlerde seyrüsefer ilkesinin geçerliliğinin taraflarca kabul edilmesi (*Infra.*, s.88).

42 Kritsiotis, *loc. cit.*

43 Reus-Smit, *op. cit.*, s.38.

normlara başvurularak, bir uluslararası çatışma ya da uyuşmazlığın "hukuki bir kalıba" sokulup çözülmesi neticesinde, bu yöntemi seçen tarafların "fırsat maliyetleri" düşürülmektedir.[44] Çünkü uzlaşılan hukuki çözümler, toplumsal bakımdan onaylanan ve standartlaştırılan ilişkiler demektir.[45] Diğer bir deyişle "kurumsallaşmamış siyaset", belirli "siyasi" davranışları dışlama ve diğer "hukuki" davranışlara izin verme ya da bunları tanımlama talebinde bulunarak uluslararası hukuk eliyle "bir kurumsal eylem alanı" varsaymaktadır.[46] Çünkü uluslararası siyasi aktörler, uluslararası hukuku bütünüyle siyasi faaliyetlere denk kılacak yahut uluslararası hukuk ve siyaseti hiyerarşikleştirecek bir yaklaşımı egemenlik anlayışlarına aykırı saymaktadırlar.[47] Nihayetinde tarif edilen bu kurumsal eylem alanında uluslararası hukuk, siyaseti terkip etmiş olur. Şöyle ki uluslararası siyasetin siyasi alandan hukuki alana yönelmek suretiyle "hukuku kullanması", uluslararası siyaset ve uluslararası hukuk arasındaki kompleks ilişkiye dayanmaktadır. Bu yanıyla siyaset, uluslararası hukuku "kurumsal" olarak şartlandırmaktadır. Karşılığında da uluslararası hukukun bu "yapay kurumsallığı" ve onun araçları, belirli ölçüde siyaseti ya da uluslararası siyasi faaliyetleri nitelendirmekte, tarif etmekte veya şekillendirmektedir.[48] Demek ki uluslararası siyaset, uluslararası hukuku "koşullandırmak" ve karşılığında uluslararası hukukun "geri beslemesiyle" yeni bir biçim alarak dışavurulmaktadır.[49]

Ezcümle uluslararası hukuk siyaseti, birbirine eklemlenmiş iki sonuç içerir:

44 *Loc. cit.* Eklemek gerekir ki uluslararası siyasi aktörlerin hukuki alana yönelmeleri ilk elde "meşruiyet ve yarar" kaygısı gütmelerinden ileri gelir (*Loc. cit.*).
45 *Loc. cit.*
46 Reus-Smit, *loc. cit.*
47 Kritsiotis, *op. cit*, s.47.
48 Reus-Smit, *op. cit.*, s.44.
49 *Ibid.,* s.14.

(1) Uluslararası hukukun tanımı ve doğası siyasetle arasında düzene sokulmamış bir ilişki varsayar ve bu ilişkinin niteliği siyasete özgün bir biçim alma fırsatını verir; (2) özgün biçimiyle -yani kurumsallaşmamış hâliyle- siyaset, eylemlerini uluslararası hukuktan ayırır ve uluslararası hukuksal sahada siyasi faaliyetlerine yönelik hukukilik talebinde bulunur ki bu siyasetin terkibidir. Ulaşılan bu sonuçlar, ayrı düzlemlerde derinleştirilmeye muhtaçtır. Bu iki ayrı başlık atında yapılacaktır.

A. HUKUK, SİYASET VE TOPLUM

Siyasetin uluslararası hukuka "yakınlığının" nasıl arız olduğu hukuk, siyaset ve toplum arasındaki ilişkinin detaylandırılmasını ve bu üç konseptin birbirlerine göre konumlarının tasvir edilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu şekilde, takip eden bölümde uluslararası hukukun ayırt edici yanlarını belirleyebilmek için, bir referans çerçevesi oluşturulacaktır.

Toplumla münasebetlerinde hukuk ve siyaset işlevseldir. Bunlar, toplum düzeyinde, toplum üyelerinin müşterek yararının bir araya getirilmesinin yankılarıdır. Müşterek yarar bir toplumun "öz çıkarıdır".[50] Bu, toplumun üyelerinin ferdi çıkarlarıyla çelişse de o toplumun üyesi olmaktan ileri gelen çıkarlarıyla uyum içindedir.[51] Fakat ferdi çıkarların basit bir toplamı da değildir.[52] Müşterek yarar toplumun, kendi değer ve hedefleri ışığında, mevcut ve potansiyel toplumsal durumlara verdiği cevap

50 Philip Allott, "The Concept of International Law", *EJIL*, 1999, Cilt 10, s.36.
51 *Loc. cit.*
52 *Loc. cit.*

olup ideal ile reel olanın kesişme noktasında yer alır.[53] Çeşitli toplumsal durumlara yönelik cevaplar arasındaki uyuşmazlıkları gidermek siyasetin işlevidir.[54] Hukukun-kiyse toplum üyelerinin rıza ve eylemlerinin müşterek yarara hizmet etmesini hüküm altına almaktır.[55] Ne de olsa hukuk, toplumun müşterek yararını ve hukukun yapılma ve uygulanma biçimini belirleyen toplumsal süreçlerin, yani siyasetin bir sonucu-dur.[56] Daha açıklayıcı bir tanımla hukukun toplumsal işlevi, toplumun kendisinin "teşkil" edilmesidir.[57] Bu, toplumun üyelerinin hukukla uyumlu hareket etmesiyle (örneğin bir yetki kullanması, hak iddia etmesi veya görevi yerine getirmesi) bu hare-ketin toplumun belirlediği müşterek yararı gerçekleştirmesidir. Başka bir ifadeyle tüm toplum üyelerinin hukuku teyit edici davranışları, bir toplumun hukuk eliyle kendini meydana getirmesidir.[58]

Siyaset ve hukuk, ayrı ayrı yahut birlikte, müşterek yarar adına adalet ve dü-zeni sağlamak işlevini yürütürken, toplumsal ilişkilerin gelişimini hem teşvik eder hem de baskı altına alır.[59] Ayrı yahut birlikte ama "tek bir parça olmaksızın" işleyiş-leri birbirlerinin sınırlarını tayin etmek içindir.[60] Bu sınırlar hukukun veya siyasetin tek taraflılığına mani olmak güdüsü taşır. Gerçekte tüm hukuki kurumlar, belirli bir zaman ve toplumsallıkta, bireysel ya da kollektif siyasi kararların yasal bir biçim al-mış kısmi bir yansısıdır.[61] Bunun anlamı hukukun doğası gereği belirli siyasi tercihle-

53 *Loc. cit.*
54 *Loc. cit.*
55 *Loc. cit.*
56 *Ibid.,* s.31.
57 *Loc. cit.*
58 *Ibid.,* s.37.
59 Miro Cerar, "The Relationship Between Law and Politics", *Annual Survey of International & Comparative Law*, 2009, Cilt 15, Sayı 1, s.21.
60 *Loc. cit.*
61 *Loc. cit.* Bu, özellikle, yasama meclislerinde görüldüğü üzere esas kural koyucunun meşruiyetinin

rin aracı olmasıdır.[62] Ancak bu hukuki kurumlar, "daha geniş bir hukuki bilincin" parçaları olarak siyaseti "sınırlamak ve yönlendirmek" anlamında siyaset üzerinde ters bir etkiye sahiptir.[63] Çünkü hukuk, siyasi içeriğin doğrudan gerçekleştiği "saf bir biçim" olmayıp doğası gereği ya "bağımsızdır" ya da "göreli bir özerkliğe" sahiptir.[64] Zira bir yandan hukuk, siyaseti terkip eder/yoğunlaştırır ve onu adalet ve toplumsal düzene dair görüşlerce özgülleştirilen belirli sınırlarda tutar.[65] Diğer yandan siyaset, hukuka itici "gücünü" ve "kaba içeriğini" verir ve hukuk bu "özü" kendi özerk çerçevesine uyarlamak suretiyle ona "normatif" niteliğini sunar.[66] Dolayısıyla hukuksuz siyaset, siyasetsiz hukuk olamaz.[67] Buradan hareketle toplumların en zorlayıcı görevlerinden biri, siyaset ve hukuk arasında uygun bir dengenin kurulması ve sürdürülmesidir.[68] Peki bu nasıl sağlanır? Cevap siyaset-hukuk ilişkisinde hukukun, siyaset üzerinde üç boyutta kendini göstermesindedir: Kurumsal, normatif ve süreç bağlantılı boyut.[69] Birincisinde hukuk, belirli kurumsal organların tesisinin belirli yasal yapı ve işlevler kanalıyla meşruluk kazanmasında ifade edilir.[70] Bu, yasama ve yürütme benzeri çeşitli kurumların faaliyetlerinin düzene sokulması manasına gelir. İkincisinde hukuk, genel ve özel yasal normların oluşumunda açığa vurulur.[71] Bu, toplumsal değer ve amaçları tanımlayan normatif ilişkilerin yaratılmasıdır. Üçüncüsünde hukuk, toplumsal güç ve yetkenin uygulanması (yani uzlaşma ve uyuşmazlıkların yapı-

son derece "siyasi" olduğu toplumsal örgütlenme biçimleri için geçerlidir (*Loc. cit.*).

62 *Ibid.,* s.22.
63 *Loc. cit.*
64 *Loc. cit.*
65 *Ibid.,* s.23.
66 *Loc. cit.*
67 *Ibid.,* s.22-3.
68 *Ibid.,* s.23.
69 *Ibid.,* s.20-1.
70 *Ibid.,* s.21.
71 *Loc. cit.*

lanması) eliyle siyasi iradenin terkibinde belli edilir.[72] Bu, ceza yargılaması ve yasama gibi çeşitli prosedürlerin yasal çözümler üretmesidir. Kısaca tüm hukuki yapılara içkin belirli siyasaların aracısı olma niteliği, hukukun her türlü siyasi içeriğin vücut bulduğu "saf bir biçim" olmamasından ötürü muhtemel değildir.[73] Hukukun özünde bulunan bu hususiyet dolayımıyla siyaset ve hukuk ilişkisi ve bu ilişkinin taraflarının işlevleri toplumsal seviyede ayrışır. Bu çerçevede siyaset, toplumun müşterek yararını ve toplumun hukuki yasama ve yürütme araçlarını (hukukun içeriğini ve nasıl uygulanacağını) belirleme mücadelesidir.[74] Hukuk ise, toplumsal gücün nihai dağıtımı ve bu dağıtımın meşrulaştırılıp zorunlu kılınmasıdır.[75]

Ezcümle incelenen üç konseptin birbirine göre konumları iki sonuç içerir: (1) Siyaset ve hukuk, toplumun birer işlevidir ve siyasetsiz hukuk, hukuksuz siyaset olmaz; (2) hukuk, çeşitli (kurumsal, normatif ve süreç-bağlantılı) boyutlarda tertip edilerek siyasete bir karşı denge oluşturmakla kalmaz, bununla birlikte hukuki çerçevenin sınırlarında siyaseti "meydana getirir", yani onu terkip eder.

B. ULUSLARARASI HUKUK, ULUSLARARASI SİYASET VE ULUSLARARASI TOPLUM

Siyasetin ve hukukun uluslararası sıfatıyla işlevlerini yerine getirebilmesi bir uluslararası toplumun varlığını gerektirir.[76] Böyle bir uluslararası toplum, üyelerinin

72 *Loc. cit.*
73 *Ibid.,* s.22.
74 Philip Allott, "The True Function of Law in the International Community", *Indiana Journal of Global Legal Studies*, 1998, Cilt 5, Sayı 2, s.402.
75 *Ibid.,* s.396.
76 *Ibid.,* s.409.

çatışan çıkar ve amaçlarını "işleme", toplumun müşterek yararına ilişkin görüşleri oluşturma ve bu müşterek yararı "dağıtma" kapasitesine sahip olmalıdır.[77] Ancak yukarıda tarif edilen toplum modeliyle uluslararası toplum arasında bulunan beş fark neticesinde bu olanaklı görünmemektedir. Bu farklar şöyle sıralanabilir: (1) Uluslararası toplumun üyeleri olarak devletlerin birbirlerine göre "dışlığı" (*foreign*), yani üyelerin birbirleriyle münasebetlerinin dış politikalarının konusu olması, bu yapının toplumsal birliğinin olmadığına işarettir; (2) uluslararası topluma dair uluslararası siyaset ve hukukça kabul edilmiş bir müşterek yarar kavrayışı bulunmamaktadır ki bunun yerine uluslararası siyasi aktörlerin çatışan çıkarlarının bir rastgele kümelenmesi söz konusudur; (3) uluslararası toplumun altyapısı bireylerin değil, devletlerin davranışları/siyasi faaliyetleriyle oluşur; (4) uluslararası hukukun kaynağı, uluslararası toplum olmayıp antlaşma ve akitlere dayanan devlet tutumlarıdır[78]; (5) uluslararası toplumsal müşterek yararı belirleme mücadelesi anlamında uluslararası siyaset ve uluslararası toplum üyelerinin rıza ve eylemlerini müşterek yarara hizmet etmek için hüküm altına alan bir uluslararası hukuk, bir başka ifadeyle uluslararası toplumsal amaç, değer ve ideallerin işlendiği bir süreç yoktur.[79] Özetle uluslararası toplum, "azgelişmiş" bir toplumsal örgütlenme izlenimi vermektedir.[80] Bu azgelişmişlik, hiçbir devlet ya da devlet grubunun uluslararası toplumun tümüne nüfuz edecek ve bir dizi temel davranış değerini, tüm üyelerin faaliyetlerini düzenleyerek dayatacak kapasite-

77 *Loc. cit.*

78 Uluslararası teamül ve antlaşmalar hukuku, uluslararası hukukun birincil kaynaklarıdır ve uluslararası siyasi aktörlerin hukuku meydana getiren hukuk-onaylayıcı davranışlarıdır (*Ibid.,* s.404). Bu sebeple, yani uluslararası hukukun öznelerinin aynı zamanda onun yapıcıları olmasıdan ötürü, uluslararası hukuk "yatay" bir hukuk sistemidir (Cassese, *op. cit.*, s.5).

79 Allott, *The True Function of Law...*, s.404-5.

80 *Ibid.,* s.405.

de olmamasından kaynaklanmaktadır.[81] Şu durumda uluslararası toplumun varlığı, devletlerin birbirlerinin egemenlik haklarını karşılıklı olarak tanıması anlamına gelmektedir.[82] Bu itibarla diğer üyelerin serbestisini ağır ve sürekli bir şekilde ihlâl etmemek kaydıyla tüm üyelerin serbestçe davranmaları mümkün olmakta ve uluslararası hukuk, "büyük oranda", uluslararası siyasi aktörlerin "çıkarlarının" meşrulaştırılması, kanunlaştırılması ya da korunmasının bir yoluna dönüşmektedir.[83]

Siyaset ve hukukun toplumsal işlevlerine yönelik bir önceki bölümde yapılan tarif, prensipte, *mutatis mutandi*s olarak uluslararası siyaset ve uluslararası hukuk için de geçerlidir. Elbette uluslararası toplumun mevcut gelişme düzeyi kimi önemli farklılıklar doğurmaktadır. Birincisi uluslararası siyaset uluslararası hukuk dengesinde öncekinin ağırlığı artmakta ve sonrakinin siyasi niteliği yoğunlaşmaktadır, ikincisi bu dengesizlik sebebiyle uluslararası hukuk ve siyaset ilişkisi kurumsallaşamamaktadır. Şöyle ki uluslararası hukuk bir dizi kuraldan oluşan, normatif olarak tanımlanmış hukuki öznelere uygulanan ve "göreli bir özerkliğe" sahip bir hukuktur.[84] Bu hukuk sistemi yatay yapısı (yani hukuki öznelerin "arasında" bulunması), kaynaklarının mahiyeti (yani antlaşma ve teamüllerde olduğu üzere hukuki özneler ve hukuku yapanların birliği[85]), merkezi bir hukuki otoritenin (bir egemenin) eksikliği, hukuki işlevlerin adem-i merkeziyetçiliği (örneğin uluslararası yargılama ile "yasamanın" farklı

81 Cassese, *op. cit.*, s.11.
82 Reus-Smit, *op. cit.*, s.33. Esasında böyle bir topluluk, toplumsal karşılıklı ilişkilerin bakış açısından üyelerinin bütünleşmemesine dayanır (Cassese, *op. cit.*, s.8).

83 *Ibid.,* s.11.
84 Cerar, *op. cit.*, s.35. Bahsedilen "göreli özerklik", uluslararası hukukun ulusal hukukla olan ortak özelliklerden ileri gelir. Bunlar kimi hukuki prensip, kural ve prosedürler ile kısmi bakımdan etkili bazı hukuki yaptırımların varlığıdır (*Ibid.*, s.36). Uluslararası hukukun göreli özerkliğine dair benzeri bir vurgu için ayrıca bkz. *Ibid.*, s.24-8.

85 *Supra.*, s.11-2.

mekanizma, taraf ve süreçlerce tatbiki), hukuki prosedürlerin doğası (örneğin bir uluslararası mahkemenin bir devlete dair soruşturma yapmasının aynı devletin rızasına tâbiliği) ve uluslararası hukuki hak ve yükümlülüklerin özgünlüğüyle (yani "egemenler" olarak devletlerin bu kategorilerin tanımına yönelik belirleyici yöndeki iradeleriyle) ulusal hukuk sistemlerinden ayrılır.[86] Ayrıca hak ve yükümlülüklerle ilgili bu özgünlük, uluslararası hukuki yaptırım ve yükümlülüklerin zayıflığını da betimler.[87] Nihayetinde uluslararası siyasete karşı güçlü bir frenleme mekanizmasından söz edilemez. Neticede uluslararası siyaset-hukuk ilişkisinde uluslararası hukuk, uluslararası siyaset üzerinde yukarıda anılan üç boyutta kendini bütünüyle gösterememektedir. Bir kere uluslararası hukuk, belirli kurumsal organların uluslararası toplumu kapsayan ve bu toplumun üyelerinin rızalarına dayanan bir yapı ve işlevler bütününe sahip değildir. İkincisi uluslararası hukuk bünyesinde normatif ilişkilerin özümsendiği ve bunların yaptırım ve bağlayıcılıkla kati bir biçimde koşutlandığı söylenemez. Üçüncüsü hukuki süreçlerin uluslararası toplumsal uzlaşma ve uyuşmazlıkları -bu toplumsal yapıya dayanan- bir yetke eliyle çözüme kavuşturması uluslararası hukukun temel bir vasfı değildir. Bu farkların sebepleri yüksek bir otoritenin, kuvvet kullanımının merkezileşmesinin ve kanun yapma ve yürürlüğe koyma gibi merkezi organlara tevdi edilen hukuki işlevlerin eksikliğidir.[88]

Bu şartlar altında uluslararası hukuk, uluslararası siyasi aktörlerin münasebetlerinin hukuki düzenlenmesiyle ilgilenmektedir ki bu aktörler, ağırlıklı olmak üzere,

86 Cerar, *op. cit.*, s.36.

87 *Ibid.*, s.37; Cassese, *op. cit.*, s.6.

88 Malanczuk, *op. cit.*, s.3.

resmi tanımlarıyla "egemen" ve ülkesel birimler olan devletlerdir.[89] Yani uluslararası hukuk, uluslararası siyasetin devlet-merkezli niteliğini yansıtmaktadır.[90] Bu bakımdan uluslararası hukuk devletler içinde ve arasındaki kuvvetleri gösteren bir aynadır.[91] Böylece uluslararası hukuk ve siyaset ilişkisinin kurumsal bir dengeye oturtulamaması, uluslararası siyasetin kendisine "bir kurumsal eylem alanı" varsaymasını doğurur ki uluslararası hukuk uluslararası siyaset nezdinde işlevsel kılınabilsin. Aslında bu, uluslararası siyasetin "kurumsal özerkliğinin" vurgulanıp uluslararası hukukunkinin tali kılınmasıdır.

Uluslararası hukukun mahiyetinin bir sonucu olan ve uluslararası hukuku arızi kılan bu durumla, uluslararası aktörlerin muhtelif uluslararası uyuşmazlıklara karşı aldıkları tavırlarda sıklıkla karşılaşılmaktadır. Bu doğrultuda ilgili aktörler, uluslararası hukuka iki saikle başvurmaktadırlar: Kuvvet kullanımını gerekçelendirmek için hukuki savlardan yararlanmak ve bu savları "yerleşik ve toplumsal olarak yaptırıma bağlanmış normatif hükümler" bakımından meşrulaştırmak.[92] Anılan iki saik de göstermektedir ki uluslararası siyasi aktörler, uluslararası toplumsal olarak yaptırıma bağlanmış bir dizi kuralın varlığını kabul etmektedir; fakat uluslararası hukuk, bu kuralların biçiminin bu aktörlerce savlanma yönteminde etkin olabilmektedir.[93] Yani uluslararası hukuki hükümlerin cariliği, bu hükümlerin müstakil geçerliliğinden öte

89 *Loc. cit.*
90 Shaw, *op. cit.*, s.45; Cassese, *op. cit.*, s.3-4.

91 Shaw, *loc. cit.* Burada "kuvvetten" kastedilen, elbette, yalnızca realist anlamda bir "güç" değildir. İfade edilen, devletlerin belirli "hedeflere" ulaşmak için hukuka gereksinim duyduğundan hareketle, ekonomik refah, güvenlik ve çeşitli ideolojik saikler vb. etmenlerin siyasalar üzerindeki çokyönlü çekim gücüdür.

92 Reus-Smit, *op. cit.*, s.40-1.

93 Nicholas J. Wheeler, "The Kosova bombing campaign," *The Politics of...* içinde, Reus-Smit, s.189-216'dan aktaran Reus-Smit, *op. cit.*, s.41.

uluslararası siyasetin koşullandırmasından ileri gelmektedir. Bu tavrın ölçütü uluslararası aktörlerin hangi kuralları tayin ettikleri ya da yasakladıkları, yargı yetkilerinin sınırları, ne gibi yeni kuralların yürürlüğü sokulduğu, bu yeni kuralların mevcut olanlarla ilişkisi ve belirli bir hareket tarzının hâlihazırdaki bir kuralca içerilip içerilmediğidir.[94]

Görülmektedir ki uluslararası siyasetin kendi yasamasını yapma süreci (*self-legislation*) uluslararası siyaset ve hukuku "bitiştirmekte" ve bir uluslararası sorun veya uyuşmazlığın siyasi mi yoksa hukuki olarak mı tanımlanacağı uluslararası aktörler için önem arz etmektedir.[95] Olağan olarak böyle bir tanımlama siyasi çıkarlarca saptanmakta ve bu tanımın çerçevesi ise varolan hukuki normlar ile bu hukuki normları gerekçelendirme usülünce belirlenmektedir.[96] Çünkü uluslararası hukuku yalnızca "bağlayıcılığı" yönününden ele almak mümkün olmamakta; dolayısıyla siyasi saikleri göz önünde tutmak lüzum göstermektedir. Bunun anlamı, belirli normlar açısından herhangi bir uyuşmazlığın "hukukiliği" kabul edildiğinde, çıkar güdüsünün sınırlılığının uluslararası siyasetin kurumsal eylem alanı içinde güçlendirilmiş olmasıdır, yani uluslararası hukukun siyaseti terkip etmesidir.[97]

Ezcümle siyaset, hukuk ve toplumun uluslararası siyaset, hukuk ve toplumdan farkları iki sonuç içerir: (1) uluslararası toplum azgelişmiş bir örgütlenme biçimidir ve buna bağlı olarak uluslararası hukuk ile siyaset arasında kurumsal bir denge kuru-

94 *Loc. cit.*
95 *Ibid.*, s.37-8.
96 *Ibid.*, s.38.
97 *Loc. cit.*

lamaz; (2) bu dengesizlikten dolayı uluslararası siyaset, kurumsal bir "özerklik" varsayarak uluslararası hukuku talileştirir ve karşılığında uluslararası hukuk siyasetin "cisimleştiği" bir alan olur.

II. ULUSLARARASI SİYASET HUKUKU

Uluslararası siyaset (ya da uluslararası siyasetin) hukuku ifadesi uluslararası siyasetin bünyesindeki hukuka işaret eder. Bu siyasetin uluslararası hukuku taksim edebileceği veya uluslararası hukukun parçalarına ayrılmak suretiyle araçsallaşabileceğini belirtir. Sorunsal hukukun "taksimi" ve "araçsallığı" gibi kısımlara ayrılarak çözümlenecektir. Bunlardan ilki uluslararası siyasetin hukukla ilişki içinde bulunmak suretiyle hukuku bir "süreç" olarak işlediğini, sonuncusuysa uluslararası siyasetin kendisine varsaydığı kurumsal eylem alanında "hukuk yapma" pratiğini imler.

Uluslararası ilişkilerin bir siyasi erk tarafından düzenlen(e)miyor oluşu, yukarıda da incelendiği şekliyle, uluslararası hukuku yalnızca yasal yönden bağlayıcılığı ölçüsünde ele almayı güçleştirmekte ve uluslararası siyasetin rolünün sivriltilmesini zaruri kılmaktadır.[98] Bu da uluslararası siyasi aktörlerin davranışlarını ve uluslararası hukukun "siyasiliğini" uluslararası hukuk kavramından ayırmayı gerektirir.[99] Çünkü uluslararası siyasi faaliyetlerin "saik, amaç, özne ve nesne" gibi vasıfları olabilir ve bunlar ilgili faaliyetlere tesir eder; ancak uluslararası siyasi aktörlerin hareket tarzının bir kavramsallaştırması olan uluslararası hukukun böylesi vasıflara kendiliğinden

98 Roland R. Foulke, "Definition and Nature of International Law", *Columbia Law Revie*w, 1919, Cilt 19, Sayı 6, s.438.

99 *Ibid.*, s.437.

(ya da uluslararası siyasi belirlenimlerden bağımsız bir hususiyetle), sahip olması zordur.[100] Bunun sebebi uluslararası hukukun, dış bir faktör olarak siyasi bir iktidarın kurumsal örgütlenmesinin parçası olmamasıdır.[101] Böylelikle uluslararası hukukun kapsamı ve işleyişi, uluslararası siyasi aktörlerin hareket tarzını belirleyen etmenlerin kapsamı ve işleyişi olur.[102] İşte bu, uluslararası siyaset hukukudur.

Peki uluslararası siyaset, öznelerinin faaliyetlerini hukuki bir çerçeveye nasıl dahil eder? Cevap uluslararası toplum düzlemindeki mevcut norm ve değerlere yönelik "değişim" ya da "istikrar" taleplerinde ve bu talepler ölçüsünde uluslararası siyasetin uluslararası hukuku donattığı araçlardadır. Bu araçlardan ilki, uluslararası hukuki normların statik-dinamik ikileminde salınması nispetinde, bu ayrımdan uluslararası siyasi aktörlerin siyasi sonuçlar devşirmesidir. Buna hukuki düsturlar arasında bir vurgu farkı gözeterek uluslararası hukukun taksim edilmesi de denebilir.[103] Sonuncu araç ise uluslararası hukuk hükümlerinin anılan doğrultuda bölünmesini kullanan ve siyasi faaliyetleri haklı gösterme gayretinden kaynaklanan "hukuk yapma" talebidir.[104] Öncelik hukuki süreçlerin bahsedilen özelliklerindedir.

100 *Ibid.*, s.436-7.

101 Nitekim daha önce açıklandığı gibi siyaset ve hukuk arası ilişkinin kurumsallaşması, hukuki içeriğe adı geçen vasıfları sağlamaktadır (*Supra.*, s.17-9).

102 *Ibid.*, s.442-3. Uluslararası siyasi faaliyetleri belirleyen bu etmenler, ilgili aktöre ve şartlara göre harici ve dahili olabilir. Bunlar bağımsız devletlerin hareket tarzını tayin ederler (*Ibid.*, s.440-1).

103 Yani uluslararası siyasi aktörler, hukuki süreçlerin doğal bir sonucu olan hukuki normların tarihsel/toplumsal koşullara uyarlanabilme kapasitesini, ulusal hukuk sistemlerindekinin aksine, uluslararası toplumun belirli üyelerinin lehine "işlevselleştirmektedir". Bir diğer ifadeyle ulusal hukuk sistemlerinde, kurumsal süreçlerce ve "müşterek yarar" için, hukuki normların statik-dinamik ikileminin dengede tutulması, uluslararası hukuk söz konusu olduğunda sağlanamamaktadır.

104 Yani belirli hukuki norm, prensip ya da kuralların belirli hukuki veya siyasi uyuşmazlıkların çözümü için belirli bir şekilde kullanılmasıdır.

Bir kere hukuk, içinde etkinlik gösterdiği toplumun şartlarını yansıtan bir birimdir. Bu nazarla toplumun değişiklik gösteren -toplumsal, ticari ya da siyasi vb.- değerler dizisi hukuki dokuda iz bırakır.[105] Benzer şekilde uluslararası hukuk da çevresinin bir ürünüdür.[106] Bunun yanında uluslararası hukuk, yerleşik kurallar ile gelişen kuvvetlerin değişim talebi arasında bir gerilimi ihtiva eder.[107] Çünkü siyasi aktörler arasında, hukuki düsturların cariliğine dair bir "uzlaşma" kimi noktalarda ya hiç kurulamamakta ya da çoklukla bozulmaktadır. Buradan hareketle uluslararası hukukun en zorlayıcı görevlerinden biri, ne zaman ve ne surette yeni davranış biçimlerinin mevcut hukuki çerçevenin kapsamına dahil edileceğinin belirlenmesidir.[108]

İkincisi hukukun yerleşik kuralları ya da "sabit" yanı, hukuki içeriğin objektif bir tanımının öne sürülmesine delalettir.[109] Buradaki yanılgı, hukuki içeriğin katı bir sınırlandırılmasından kaynaklanır. Çünkü hukuki boyuttaki "durağanlık" iddiası, "hukuk-dışının", yani farklı veya zıt toplumsal kuvvetlerin, hukuki düzenlemelerin mevcut hâlinden hariç tutulması anlamını taşır.[110] Hukukun gelişen kuvvetleri ya da "dinamik" yanıysa, toplumsal olarak ve başka bakımlardan koşullandırılan hukuki gelişmenin bir kavrayışıdır.[111] Bu, hukuki kavramların hukuk içinde daha küçük bi-

105 Shaw, *op. cit.*, s.43.

106 *Loc. cit.*

107 *Loc. cit.* Hem yerleşik kurallar hem de çeşitli kuvvetler (ki bunlar ticari, dini, askeri vb. vasıf taşıyabilir) tarihsel bağlam, coğrafya ve aktörlere göre farklılık gösterebilir. Ancak uluslararası hukuka dair bu çelişkinin, bu yapıya içkin olduğu ileri sürülebilir. Bu bakımdan Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması'na taraf olmayıp aksi yönde faaliyet gösteren siyasi aktörlerin varlığı bir örnektir. Zira bu aktörler uluslararası toplumun birçok üyesi için yerleşik hâle gelmiş işbu antlaşmanın kuralları hilafına davranmakta ve bunun nedeni güvenlik vb. kuvvetler olabilmektedir. Benzer bir gerilim, aşağıda inceleneceği üzere, açık denizlerde seyrüsefer serbestisi için de söz konusu olmuştur (*Infra.*, s.64-9).

108 *Loc. cit.*

109 Cerar, *op. cit.*, s.29.

110 Loc. cit.

111 *Loc. cit.*

rimlere bölünmesi ve "bölünmez" (dolayısıyla sabit) bir hukuki norm ya da kurumun müstakil varlığının önüne geçilmesidir.[112] Kısaca hukukun bir çerçeveye oturtulmasında uygulanan seçim ve tanımın belirli bir değişmeyen mahiyeti olduğu kadar, bu genel veya soyut içerik bir dereceye kadar değişebilir de.[113] Demek ki hukuk bir yandan "belirlenmiş" (sabit), diğer yandan "belirlenebilir"dir (dinamik).[114] Yalnız bu iki hukuki yön arasında genel bir denge olmalıdır. Aksi hâlde sabit yanın dinamik olana nüfuzu söz konusu olduğunda normatif olarak hukukun tamamıyla katı ve toplumsal olarak işlevsiz olması ve tersi durumda hukuki özün tamamıyla "görelileşmesi" ve hukuki içeriğin dağılması tehlikesi bulunacaktır.[115] İkinci durum, ayrıca, hukuki "keyfiliği" meşrulaştırmanın da önünü açacaktır.[116]

Uluslararası hukukun durumu ikinci seçeneğe daha yakındır. Çünkü kurumsal bir bağımsızlığa erişmemiş bir disiplin olan uluslararası hukuk ve bu disiplinin uluslararası siyaset ile çekişmeli ilişkisi, hukuki sabitlik ve dinamizm dengesini daha kırılgan yapmaktadır. Dolayısıyla da uluslararası siyasetin sabit veya dinamik hukuki içeriğe yönelik takınacağı tavır yahut herhangi bir uluslararası uyuşmazlıkta başvuracağı gerekçelendirmenin türü (yani yerleşik kurallara mı yoksa farklı bir "hukukiliğe" mi dayanacağı) belirleyici olacaktır. Ne de olsa uluslararası siyaset bu "kırılganlığı" uluslararası hukuku araçsallaştırmak yönünde kullanmaktadır. Böylece uluslararası siyasi aktörlerin hukuka yönelmelerinin anılan iki kategoriden birine dahli söz konusu olmaktadır.

112 *Loc. cit.*
113 *Ibid.*, s.30.
114 *Loc. cit.*
115 *Loc. cit.*
116 *Loc. cit.*

Üçüncüsü uluslararası hukuk, herhangi bir hukuk sistemi gibi "toplumsal geçmiş ile toplumsal gelecek arasında toplumun içinde bulunduğu zaman üzerinden bir köprüdür"[117] ve bu uluslararası toplumsal işlevini üç şekilde yerine getirir: (1) Uluslararası hukuk uluslararası toplumun yapı ve sistemlerinin tarihsel aktarımını yapar, (2) uluslararası hukuk uluslararası siyasi aktörlerin çatışan çıkarlarının kümelenmesinin üyelerin davranışlarına yansıtılarak "müşterek yarara" evrilmeye "çalışıldığı" yerdir[118] ve (3) uluslararası hukuk uluslararası toplum adına bu toplumun kuram, değer ve amaçları doğrultusunda bir gelecek inşa edilmesinde vasıtadır.[119] Bir diğer ifadeyle uluslararası hukuk uluslararası toplumsal geçmişin bir "görünümü", uluslararası toplumun içinde bulunduğu zamanın bir "düzenlenmesi" ve uluslararası toplumsal geleceğin bir "koşullanmasıdır".[120]

Öte taraftan yine tüm hukuk sistemleri gibi uluslararası hukukun da hem iç hem de dış kaynaklı bir gelişim tarzı vardır.[121] İç kaynaklı olanlar, uluslararası hukukun yapı ve sistemleri ile hukuki esaslarının gelişimidir.[122] Bunlardan ilki antlaşmalar, diplomasi, hakem usulü, teamüller, hükümetlerarası kurumlar vb. hukuki/siyasi mekanizmalardır; sonuncusuysa deniz hukuku, diplomasi hukuku, insan hakları hukuku vb. hukuki nosyonlardır.[123] Dış kaynaklı olanlar ise uluslararası hukukun diğer toplumsal olgu, yapı ve sistemler (örneğin gelenek, din, ahlak ve alt kademeli hukuk

117 Philip Allott, *The Health of Nations: Society and Law Beyond the State* [Elektronik Sürüm], Cambridge: Cambridge University Press, 2002, s.317, <http://www.cambridge.org/9780511030543>, erişim tarihi 08.01.2017.

118 Ancak yukarıda ele alınan sebepler dolayısıyla bu gerçekleşemez (*Supra.*, s.19-21).
119 Allott, *The Concept of...*, s.31.
120 *Ibid.*, s.32.
121 Allott, *The Health of...*, s.317.
122 *Loc. cit.*
123 *Loc. cit.*

sistemleri) ve genel tarihi olaylarla ilişkisinin sonuçlarıdır.[124] İşte uluslararası toplumun hukuku olarak uluslararası hukuk, hukuki sabitlik ve dinamizm arasındaki gerilimde, iç ve dış kaynaklı ilerleme ve gelişmelerin bir sonucu olarak bir süreçtir.

Aktörlerin değişim ya da istikrar talepleri doğrultusunda uluslararası siyasetin uluslararası hukuku donattığı araçlardan sonuncusu olarak hukuk yapma, uluslararası siyasi davranış biçimlerinin "gerekçelendirilme" biçiminde işlemektedir.[125] Ne de olsa uluslararası siyasi aktörler toplumsal bakımdan ve kısmen yaptırıma bağlanmış kuralların varlığını kabul etmektedirler.

Uluslararası faaliyetleri gerekçelendirme, belirgin bir hukuki üslubu ve uygulamayı icap ettirir. Öyle ki bu alanda ilgili davranışların "haklılığını ortaya koymak", yerleşik ve normatif hükümlere dayanılarak mümkündür.[126] Çünkü hukuki kılınmaya çalışılan gerekçelerin kapsamı, mevcut normatif bağlamla sınırlıdır.[127] Nitekim aktör, hâlihazırdaki kaidelerin kullanımını sınırsız olarak esnetemeyecektir.[128] Yani eylemlerini yalnızca kısıtlı bir aralıkta meşrulaştırabilecektir. Diğer taraftan uluslararası siyasi aktörlerin "zorunlu" olmamalarına rağmen ve hatta mevcut hukuki normları çiğnedikleri durumlarda bile hukuki meşrulaştırmalara yönelmeleri (ki hemen hemen

124 *Loc. cit.*
125 Wheeler, *loc. cit.*'den aktaran Reus-Smit, *op. cit.*, s.41. Hukuki gerekçelendirmeye bir örnek yukarıda verilen kuvvet kullanımıdır (*Supra.*, s.23-4).

126 Nicholas J. Wheeler, "The Kosova Bombing Campaign," *The Politics of...* içinde, Reus-Smit, s.195.

127 Quentin Skinner, "Some Problems in the Analysis of Political Thought and Action," *Meaning and Context: Quentin Skinner and his Critics* içinde, James Tully (Ed.), Cambridge: Polity Press, 1988, s.117'den aktaran *loc. cit.*
128 *Loc. cit.*

her durumda bu yola başvurulur) söz konusudur.[129] Aksi durumda uluslararası siyasi aktörlerin birbirlerine karşı hukuki yükümlülükleri mümkün olamayacaktır.[130]

Bu bakımından uluslararası siyaset uluslararası hukuka üç şekilde başvurur ve bunlar hukukun yapılma biçimleridir. Bir başka ifadeyle uluslararası hukuk uluslararası siyaset karşısında bir "amaç, araç ve engel" olmak üzere üç yönde işlevini yerine getirir.[131] Birincisi uluslararası siyasetin kimi hukuki değer ve kurumları amacı olarak tanımlayabileceğini tarif etmektedir. Bu durumda ilgili kurum ve değerlerin siyasi kavranışı hukuki olanla eşleşmektedir (örneğin hukuki eşitlik gibi bir ilkenin siyaset tarafından savunulması gibi). İkincisi uluslararası siyasetin hukuku kimi siyasi çıkarların yerine getirilmesinde araç olarak kavrayabileceğini açıklamaktadır. Bu durumda siyasetin hukuka karşı tutumu nötrdür (örneğin siyasetin çıkarlarını ve amaçlarını hukukla uyumlu olarak tanımlayıp gerçekleştirmesi gibi). Üçüncüsü uluslararası siyasetin hukuku kimi siyasi çıkarların gerçekleşmesinde engel addedebileceğini açığa vurur. Bu durumda iki seçenek vardır: Ya siyaset hukuka ya da hukuk siyasete baskın çıkar (örneğin hukuki kuralların siyaset tarafından yok sayılması ya da hukukun siyasete karşı yaptırımda bulunması gibi). Üç işlev de uluslararası hukuk ve uluslararası siyasetin birbirinin içine karışmış ilişkisini nitelemektedir. Uluslararası hukukun siyaset karşısındaki "edilgenliği" yalnızca üçüncü durumda söz konusu olabilmekte; diğer iki durumda uluslararası hukukun uluslararası siyaset karşısındaki "ikincilliği" tescillenmektedir. Ayrıca ilk iki seçeneğin siyasi davranışların özerkliğini koruyabilme ve hukukla ilişkisinde siyasete üstünlük sağlayabilmesi düşünüldüğünde aktörler

129 *Loc. cit.*
130 *Loc. cit.*
131 Cerar, *op. cit.*, s.37.

için daha tercih edilirdir. Çünkü bir "engel" nazarıyla uluslararası hukukun uluslararası siyasi aktörleri sınırlandırma yeteneği vârittir. Diğer yandan uluslararası hukukun bir amaç olarak görünümü, her ne kadar siyasetin etkinliği korunsa da, siyaset ve hukuk arasında göreli ve kısmi bir eşitlik varsayması dolayısıyla siyasi aktörlere ikinci seçenek kadar esnek bir alan tanımamaktadır. Bu sebeple, uluslararası hukuk-uluslararası siyaset ilişkisinde uluslararası siyasi aktörlerin bu ilişkiyi işlemekte en sık başvurduğu kavrayış uluslararası hukukun araçsallığıdır. Ancak bu yolla uluslararası hukuk, hukuki argümanların siyasi pratikleri doğrudan ve maksatlı bir biçimde gerekçelendirmesinin ya da hukukun yapılmasının uğrağı olabilmektedir.

Ezcümle uluslararası siyaset hukuku, birbirine eklemlenmiş iki sonuç içerir: (1) Uluslararası hukukun uluslararası toplumun şartlarını yansıtma kapasitesi, uluslararası siyasetin hukuki sabitlik ve dinamizm dengesini araçsallaştırmasına imkan verir ve uluslararası hukuk bu dengenin niteliğince "taksim edilir"; (2) uluslararası hukuk, uluslararası siyasi aktörlerin varsaydığı kuralların gerekçelendirilme biçiminde "hukukun yapılması" sonucu işler.

İKİNCİ BÖLÜM:

SANTA CATARINA VAKASI (1603) VE *MARE LIBERUM* (1609)

Hollanda eyaletleri 17. yüzyılın başında, bağımsızlık mücadelesi verdikleri İspanyol Habsburglarına karşı, çeyrek yüzyılı aşkın bir süredir Kıta Avrupası'nda savaş veriyordu.[132] Denizde de -Güneydoğu Asya'da- iki taraf arasında bir tür "ticaret savaşı" sürüyor; Felemenkler düşmanlarının önemli mali kaynaklarından biri olan ve egemenlik iddia ettikleri bu alanlarda ticaret tekelini, özellikle de Doğu Hint Adaları' ndakini, delmeye çalışıyorlardı.[133] Neticede savaşın artan maliyeti karşısında taraflar, 1609'da, Doğu Hint Adaları'nı da içeren bir ateşkeste (Antwerp Antlaşması) uzlaştılar.[134] Bu antlaşmayı bilhassa önemseyen, ilgili bölgeyle yoğun ticari ilişkileri olan Felemenk tüccarlardı.[135] Zira müzakere sürecinde İberliler, Felemenklerin Asya ticaretinden el çekmeleri karşılığında bağımsızlıklarını tanımayı önermişti.[136] Ancak hem tüccarlar (ki bunlar, Hollanda Cumhuriyeti özelinde, ticari bir oligarşi olarak ticari girişimleriyle devleti "denizciliğin korunması ve yayılması" noktasında tetikliyor-

132 Geoffrey Parker, The Dutch Revolt, Penguin Books, 1985, *passim.*; Peter Limm, The Dutch Revolt: 1559–1648, London: Longman, 1989, *passim.*; H. G. Koenigsberger, "Western Europe and the Power of Spain," *The New Cambridge Modern History Volume 3: Counter-Reformation and Price Revolution, 1559–1610* [Elektronik Sürüm] içinde, (Ed.) R.B. Wernham, Cambridge University Press, 2008, s.264-319, Doi: dx.doi.org/10.1017/CHOL9780521045438, erişim tarihi 24.10.2016.

133 Jonathan I. Israel, *Dutch Primacy in World Trade: 1585–1740,* Oxford: Clarendon Press, New York : Oxford University Press, 1989, s.38-80.

134 Jonathan I. Israel, *The Dutch Republic: Its Rise,Greatness, and Fall: 1477-1806*, Oxford: Clarendon Press, New York: Oxford University Press, 1995, s.399-410.

135 Andrea Weindl, "Grotius's Mare Liberum in the Political Practice of Early-Modern Europe", *Grotiana*, 2009, Cilt 30, s.134-5. Zaten çeşitli şirketler aracılığıyla yürütülen bu ticaretin en önemli yatırımcıları da bu anılan ticari burjuvaziydi (Israel, *op. cit.*, s.345.). Nitekim bu tüccarlar ticari çıkarlarını korumak için kimi lâyihalar yayımlayacaklardı (Martine Julia van Ittersum, "Preparing Mare Liberum for the Press: Hugo Grotius' Rewriting of Chapter 12 of De iure pradae in November - December 1608", *Grotiana*, 2007, Cilt 26, Sayı 1, s.268-70).

136 Israel, *op. cit.*, s.400-1.

du[137]) hem de Felemenk cumhuriyetinin siyasi bekasının Asya ticaretiyle yakından ilintili olduğu kanaatindeki yöneticiler, bu tavizi kabul etmemişti.[138] Burada, açık denizlerin hukuki statüsü üzerinden, yeşermekte olan bir küresel ticari sistem ve onu temsil eden bir tüccar sınıfıyla modern öncesi dönemin imparatorluk kalıntıları üstüne inşa olmuş bir küresel hâkimiyet iddiası karşı karşıya gelmekteydi.[139] Sonuçta Felemenklerin lehine ara bir formül bulunmuştu. Şöyle ki ateşkes antlaşmasının ana metnine göre Avrupa dışında ticaret, İspanyol kralının iznine tâbi kılınıyordu.[140] Ancak kabul edilen gizli ek bir maddede, "İberli olmayan bir devletin ve tebaasının Avrupa dışındaki hükümdarlarla ticaret yapma hakkı*"* tanınmıştı.[141] Aracı devletler olan Fransa ve İngiltere ise bu ek maddeyi onaylayarak İspanyolların Hollanda kontrolündeki yerlerde Hollandalıların izni olmaksızın ticaret yapmasını (ve tersini) yasaklamıştı.[142] İşte *Santa Catarina* vakası ilgili tarafları Asya'da karşı karşıya getiren ilk büyük "korsanlık" olayı olup Hollandalıların Doğu Hint ticaretine yönelik tavrında belirleyici bir etkiye ve dönüşüm etkisine sahipti.[143] Dahası bu "korsanlık" vakasının savunusu için modern uluslararası hukuk tarihinin en önemli isimlerinden Hugo Grotius görevlendirilecek ve Grotius, *Mare Liberum* isimli bir eserle uluslararası ticaret, açık denizlerde seyrüsefer ve egemenlik gibi konularda uluslararası hukuk bilimine

137 Charles Tilly, *Zor, Sermaye ve Avrupa Devletlerinin Oluşumu***,** Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, Çev.: Kudret Emiroğlu, 2001, s.297. Felemenk ticari burjuvazisi ve Asya ticaretindeki yerleri için ayrıca bkz. Israel, *op. cit.*, s.344-8.

138 Tilly, *op. cit.*, s.402-4. Zira Hollanda'nın politik lideri ve müzakereci Johan van Oldenbarnevelt (1547-1619), gerekçe olarak "Cumhuriyet'te orayı terk etmeye razı gelmeyecek çok sayıda önde gelen kişinin Doğu Hindistan Şirketi'ne dahil olmasını" öne sürmüştü (Jonathan I. Israel, *The Dutch Republic and the Hispanic World*, Oxford: Clarendon Press, 1982, s.9'dan aktaran *ibid.*, s.160).
139 Miéville, *op. cit.*, s.210.
140 Weindl, *op. cit.*, s.135.
141 *Loc. cit.* Gizli ek madde için ayrıca bkz. *Ibid.*, s.135-6, dipnot 10.

142 *Ibid.*, s.135.
143 Peter Borschberg, "The Santa Catarina Incident of 1603: Dutch Freebooting, the Portuguese Estado da Índia and Intra-Asian Trade at the Dawn of 17th Century", *Revista de Cultura*, International Edition, 2005, Cilt 11, s.13.

kuramsal katkılar sağlayacaktı.

I. *SANTA CATARINA* VAKASI (1603)

Santa Catarina vakası, Asya yönlü 17. yüzyıl kolonyal genişlemesi ve uluslararası hukuk tarihi bağlamında mühim bir tarihsel ayrımdı. Makao'dan Goa'ya dönüş seferinde olan aynı isimli bir Portekiz ticaret gemisi, Hollandalı denizci Jacob van Heemskerk tarafından ve bölge gücü Johor Sultanlığı'nın desteğiyle, Şubat 1603' te Singapur Boğazı yakınlarında zaptedilmiş, geminin kargosuna el konulmuştu.[144] Zapt, 16. yüzyıl sonunda Asya'daki Portekiz ticaret tekelinin Felemenklerce delinmeye başlanması ve Kıta Avrupası'nda süregiden 80 Yıl Savaşı bağlamında gerçekleşmişti. Hollandalılar bir yanda Habsburg İspanyası'ndan bağımsızlık kazanmaya çalışırken, diğer yandan 1580'de Habsburg tacıyla birleşen Portekizlilerin "egemenlik" iddia ettiği alanlarda ticaret yapmaya girişiyordu.[145] Bu bakımdan vakayı basit bir korsanlığın ötesine taşıyan etkenlerse, "sansasyonel" nitelikteki kargo değeri, ilgili bölgede Felemenklerce Portekizli bir geminin alıkonulduğu ilk "büyük" olay olması, Portekiz Hindistanı'nın (*Estado da İndia*) kırılganlıklarını görünür kılması, yağma politikasının "kârlılığını" Hollandalı tüccarlara fark ettirmesi ve uzun erimli neticeleriydi.[146] Nitekim vaka, Güneydoğu Asya'daki ticaret akışında Hollanda ile Portekiz arasındaki kolonyal rekabetin dönüşümünde olduğu kadar, bu dönüşümün diplomatik ve uluslararası hukuksal niteliğinde de iz bırakacaktı. Çünkü zaptın ardından, 1604'

144 *Loc. cit.*
145 Edward Gordon, "Grotius and the Freedom of the Seas in the Seventeen Century", *Willamette Journal of International Law and Dispute Resolution*, 2008, Cilt 16, s.253-6.
146 Borschberg, *op. cit.*, s.13-4.

te, Amsterdam Denizcilik Mahkemesi *Santa Catarina*'nın kargosuna el koymuştu. Fakat vakanın dahil olduğu siyasi, hukuki ve ticari çelişkiler daha etraflı bir müdafaa gerektirmiş ve Hollandalı tüccarlar, Hugo Grotius isminde genç bir hukukçuyu görevlendirerek zaptın savunusunu yapmasını istemişti.[147]

A. HEEMSKERK'İN DOĞU HİNT ADALARI SEFERİ

Güneydoğu Asya ticareti 16. yüzyılın sonundan itibaren Avrupalı güçler arasında gerilimler yaratmaya başlamıştı. Portekizlilerin Kıta Avrupası'nda savaş hâlinde oldukları Felemenkler ve tüccarları, bu ticaret ağından pay almak için 1595'ten beri Portekiz'e bağımlı olmayan kimi Doğu Hint Adaları'na seferler düzenliyordu.[148] Jacob van Heemskerk[149], bu şartlar altında ve benzeri ticari saiklerle Doğu Hint Adaları seferine çıkmıştı.[150] Heemskerk, Nisan 1601'de, Birleşik Amsterdam Şirketi'ne ait

147 Gordon, *op. cit.*, s.255.

148 Bu dönemde Asya deniz ticaretinde Portekiz ile Hollanda arasında yaşanan rekabetin karşılaştırmalı bir değerlendirmesi için bkz. Om Prakash, "The Portuguese and the Dutch in Asian Maritime Trade: A Comparative Analysis," *Merchants, Companies and Trade: Europe and Asia in The Early Modern Era* [Elektronik Sürüm] içinde, (Ed.) Sushil Chaudhury, Michel Morineau, New York: Cambridge University Press, 2007, s.175-89, <http://cambridge.org/9780521563673> erişim tarihi 13.10.2016.

149 Heemskerk Keşif Çağı'nın alternatif rota bulma mücadelesinde mühim bir Felemenk figürdü. Bu uğurda Hint Okyanusu'na kuzeydoğu rotasından (*Northeast Passage*) Kuzey Buz Denizi'ni aşarak ulaşmak için 1598-1600 yılları arasında yapılan girişimlerde görev almış bir koramiral olup, ayrıca Doğu Hint Adaları'ndaki Banda Adaları'nı ziyaret eden ilk Hollandalı kumandandı (Hugo Grotius, *Commentary on the Law of Prize and Booty* [Elektronik Sürüm], Indianapolis: Liberty Fund, Çev.: Gwladys L. Williams, (Ed.) Martine Julia van Ittersum, 2008, s.529, dipnot 3, <http://oll.libertyfund.org/titles/1718> erişim tarihi 13.10.2016).

150 Bölgeye düzenlenen bu bağımsız seferler ise Felemenk devletinin teşvikiyle tek bir örgütte, 1602'de imtiyaz beratıyla kurulan Doğu Hindistan Şirketi'nde toplandı. Şirket her ne kadar özel hissedarlardan oluşan bağımsız bir teşekkül ise de Felemenk devletinin dahli özel teşebbüs kamu teşebbüsü arasındaki ayrımı bulanıklaştırıyordu (Gordon, *op. cit.*, s.254). Yani VOC, Hollanda Birleşik Eyaletleri'nin kaynakları ve desteği ile bu ülkenin ticari burjuvazisinin yatırım gücü ve arzusunun kurumsal bir füzyonuydu (Israel, *The Dutch Republic: Its Rise...*, s.322). Ayrıca şirket, Doğu Hint Adaları ticaretinde devlet destekli bir tekele de sahipti (R. P. Anand, *Origin and Development of the Law of the Sea: History of International Law Revisited*, The Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 1983, s.77). Amaç hem Doğu Hint'te Hollandalıların ticari/siyasi etkinliğini sermaye tabanını genişleterek güçlendirmek hem de şirket kurulana kadar Asya'daki İspanyol ve Portekizli tüccarlarla tek başlarına mücadele et-

sekiz gemilik bir filoyla Güneydoğu Asya'da baharat ticaretine yönelik bir teşebbüsü komuta ediyordu.[151] Bu şirket, daha sonra Doğu Hindistan Şirketi'nin (*Vereenigde Oost-Indische Compagnie* ya da VOC) çatısı altında bir araya gelecek şirketlerden biriydi.[152] Filonun öngörülen varış noktası Sumatra Adası'nın kuzey ucundaki Açe' ydi.[153] Ancak filo, önce Mayıs 1601'de Kanarya Adaları açıklarında 12 kalyondan oluşan bir İspanyol armadasının saldırısına uğraması, ardından da ters yönden esen rüzgara yakalanması sebebiyle varış noktasına ulaşamadı.[154] Bunun yerine Heemskerk'in ilk uğrak limanı, Şubat 1602'de, Sunda Boğazı'nın doğusundaki Cava'da bulunan Banten oldu.[155] Ne var ki liman ağzındaki diğer altı yük gemisinin varlığı nedeniyle burada yapılacak baharat ticaretinin fiyat enflasyonu doğurma tehlikesi vardı.[156] Bu yüzden Heemskerk, filosundaki gemilerin ikisiyle -sancak gemileri *Alkmaar* ve *Witte Leeuw*- doğuya doğru, yine Cava Adası'nın kuzey kıyısı boyunca seyredip Japara'ya yöneldi.[157] Fakat Nisan 1602'de limana vardığında, kıyıdaki müret-

mek zorunda kalan Hollandalı girişimcilere müşterek güvenlik sağlamaktı (Gordon, *loc. cit.*; Miéville, *op. cit.*, s.206-8). Çünkü bölge ticaretinin -Papa buyruklarına dayanarak- kendilerine münhasır olduğu kanaatindeki Portekizliler, diğer Avrupalı devletlerin Asya'ya girmesinden rahatsız oluyor, gerektiğinde de güç kullanmaktan çekinmiyorlardı (Helen Thornton, "Hugo Grotius and the Freedom of the Seas", *International Journal of Maritime Histor*y, 2004, Cilt 16, Sayı 2, s.18). Dolayısıyla VOC'yi ve onun öncül şirketlerini, hem devletin hem de devlet dışı aktörler olarak ticari burjuvazinin Güneydoğu Asya'daki ticari kazanç ve siyasi güç elde etmede (*Santa Catarina* vakası özelinde de görüleceği üzere) "şiddeti" kullanmasının bir aracı gibi görmek mümkündü (Janice Thomson, *Mercenaries, Pirates, and Sovereigns. State-Building and Extraterritorial Violence in Early Modern Europe*, Princeton, NJ: Princeton University Press, 1994, s.41'den aktaran Miéville, *op. cit.*, s.208).

151 Grotius, *op. cit.*, s.511.
152 Martine Julia van Ittersum, "Hugo Grotius in Context: Van Heemskerck's Capture of the Sta. Catarina and its Justification in De Jure Praedae (1604 – 1606)", *Asian Journal of Social Science*, 2003, Cilt 31, Sayı 3, s.511.

153 *Ibid.*, s.514.
154 Martine Julia van Ittersum, *Profit and Principle: Hugo Grotius, Natural Rights Theories and the Rise of the Dutch Power in East Indies,* Leiden, Boston: Brill, 2006, s.7. Bu saldırıda Heemskerk'in mürettebatından birkaçı öldürülmüş, kaptan muavini Jean Grenier ile irtibatı kopmuş ve Grenier doğu yönlü yolculuğuna tek başına devam etmişti (*Loc. cit.*).
155 Ittersum, *Hugo Grotius in Context...*, s.514.

156 *Loc. cit.*
157 *Ibid.*, s.515.

tebatının Demak Sultanı tarafından esir alınmasıyla ticaret girişimi bir kere daha başarısız oldu.[158] Ardından Maluku'ya, yani Baharat Adaları'na, gidilecek mevsimi de kaçırdığından Küçük Sunda Adaları'ndaki Bali'ye yelken açmışken ters dalgalar yüzünden Cava'nın doğu ucundaki Grissee'ye demir atmak zorunda kaldı.[159] Aslında Heemskerk'in rotasını Grissee'ye doğrultmasının zorunluluktan da öte nedeni Baharat Adaları'ndan dönecek karanfil, hindistancevizi ve muskat gibi ıskarta malları alabilme düşüncesiydi.[160] Dönen gemiler ise Goa'daki Portekiz valisi tarafından Felemenkleri Güneydoğu Asya'dan çıkarmakla görevlendirilen André Furtado de Mendonça'nın manevraları yüzünden tamamıyla boştu.[161] Dahası Mendonça'nın armadasının bir parçası olan bir fırkateyn, Heemskerk'ten önce Grissee'ye varmış ve fırkateyne şehrin valisinin izniyle Heemskerk'in adada bulunan kaptan muavini tarafından el konulmuştu.[162] Fırkateynde ele geçirilen belgelerden, 17 Felemenk denizcinin Makao'daki Portekiz kalesinde infaz edildiği öğrenildi.[163] Heemskerk, infaz edilenlerin Haziran 1600'de Hollanda'dan yola çıkan ve Doğu Hint Adaları'na düzenlenen 4. Felemenk seferinin kumandanı Jacob van Neck'in mürettebatı olabileceğini doğru bir şekilde tahmin etmişti.[164] Şu durumda Heemskerk'in gemilerinin hâlâ dönüş yükü olmadığı

158 *Loc. cit.*
159 *Loc. cit.*
160 *Ibid.*, s.516-7.

161 *Loc. cit.*
162 Ittersum, *Profit and Principle...*, s.8.

163 *Loc. cit.*

164 *Ibid.*, s.9, dipnot 8. Van Neck, Makao'ya vardığında öncelikle kıyıya doğru küçük bir yelkenli, ardından da derinliğin ölçülmesi için bir şalupa göndermişti. Ancak küçük yelkenlinin beyaz bayraklarla kıyıya yakınlaşmasıyla Hollandalıların beklenmeyen varlığından panikleyen Portekizliler, önce yelkenlideki sonra da şalupadaki 20 mürettebatı esir aldı. Ayrıca Çinlilerin Hollandalılarla ticaret yapma planlarını ve Hollandalıların Makao ticaretinden pay almalarını engellemek isteyen Portekizliler, esirlerden 17'sini gizlice asıp, üçünü Goa'daki valiliğe gönderdiler. Valiyse üç tutsağı serbest bırakmakla kalmadı ve adaletsiz bulduğu bu infaz karşısında Portekizli yetkililerin yargılanmasına karar verdi (Vaka için ayrıca bkz. Leonard Blussé, "Brief Encounter at Macao", Modern Asian Studies, 1988, Cilt 22, Sayı 3, *passim*).

gibi, Doğu Hint Adaları'ndaki Felemenk ticareti Portekiz saldırıları ve manevraları karşısında varlık gösteremiyordu. Zaten Cava'nın kuzey kıyısında da beklemesi için sebep kalmayan Heemskerk, ticari verimsizliğin akışını değiştirebilmek için Temmuz 1602'de Malay Yarımadası'na doğru denize açıldı.[165]

Terslikler Malay Yarımadası'nın doğu kıyılarında, Siam Körfezi'ndeki Patani' ye vardığında da Heemskerk'in peşini bırakmadı. Çünkü üç ay önce gelen dört Hollandalı ticaret gemisi, bölgenin biber stoklarını tüketmişti.[166] Bunun üzerine yerleşik halkı André Furtado de Mendonça'nın saldırılarından muzdarip Banda Adaları'na doğru Kasım 1602'de yelken açacaktı ki plân değiştirerek Malay Yarımadası'nın doğusundaki Tioman Adası'na demir attı.[167] Böylelikle Heemskerk, Şubat 1603'te *Santa Catarina* karakasıyla karşılaşacağı Singapur Boğazı'ndaydı. İlgili karaka[168] beraberindeki bir filoyla, mutat bir ticari sefer[169] sonrasında mutat bir rota üzerindeydi. Yani

165 Ittersum, *Hugo Grotius in Context...*, s.517.

166 *Loc. cit.*

167 *Ibid.*, s.518.

168 *Santa Catarina* yük gemisi istiap hacmi, su hattı, yelken yapısı ve taşıyabildiği insan sayısı dikkate alındığında bir karaka (*carrack*) yahut Portekizlilerin adlandırdığı şekliyle bir *nao*ydu (Peter Borschberg, "The Seizure of the Sta. Catarina Revisited: The Portuguese Empire in Asia, VOC Politics and the Origins of the Dutch - Johor Alliance (1602 – c.1616)", *Journal of Southeast Asian Studies*, 2002, Cilt 33, Sayı 1, s.35). Bunlar fırtınalı denizlere dayanabilecek kadar devasa ve uzun seferlere yetişecek kadar geniş ambarlara sahip okyanus gemileriydi. Karakalar, Keşif Çağı'nın iktiza ettiği okyanusaşırı seferlere uyum sağlamak için geliştirilmiş ve 17. yüzyıl başlarında kalyonlara evrilene kadar kullanılmıştı. Bu karakalardan, özellikle Portekizliler tarafından, 16. yüzyılın başından itibaren Güneydoğu Asya'daki ticari mübadelelerde, yani Doğu Hint Adaları, Çin ve Japonya arasındaki ticari işleyişi denetim altına almak için tesis edilen Portekiz Hindistan'ındaki seferlerde yararlanılmıştı (Portekiz Hindistanı için ayrıca bkz. Anand, *op. cit.*, s.40-72; Bailey W. Diffie, George D. Winius, Foundations of the Portuguese Empire: 1415 - 1580, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1977, *passim*; Sanjay Subrahmanyam, *The Portuguese Empire in Asia, 1500-1700: A Political and Economic History* [Elektronik Sürüm], 2. Baskı, Wiley-Blackwell, 2012, s.59-115, Doi: 10.1002/9781118496459, erişim tarihi 13.10.2016; Jan Glete, *Warfare at Sea 1500 - 1650: Maritime Conflicts and The Transformation of Europe* [Elektronik Sürüm], London, New York: Routledge, 2001, s.76-93, Doi: 10.4324/9780203024560, erişim tarihi 13.10.2016.

169 Borschberg, *op. cit.*, s.36. Bu seferler Lizbon-Goa ve Goa-Malakka-Makao yönlüydü. Lizbon'dan Goa'ya gümüş yüklü gelen gemiler önce Goa'dan Makao'ya kadar Baharat Adaları'nda, Japonya'da ve Çin'de ticaret yaparak gidiyor, sonra eski yelkenli rotası (*the old junk route*) üzerinden Malakka'ya

Güney Çin Denizi'nin muson sezonunda rüzgârı arkasına alıp Makao'dan Malay Yarımadası'ndaki Malakka'ya yöneliyordu. Ayriyeten Malakka'ya varmak üzere Çin'in güney kıyısındaki Cochin-China yönünde yol alıp, Siam Körfezi'ndeki Tioman Adası'nda su ikmali yaparak Singapur Boğazı'na uğruyordu.[170]

B. *SANTA CATARINA*'NIN ZAPTI

Heemskerk'in plân değişikliğine sebep olan, Johor Sultanı'nın Patani'den gelen elçilerinin Portekizlilere karşı işbirliği önerisiydi.[171] Bu öneri, zaten ülkesinde Felemenklerin ticaret yapmasına bir süredir izin veren Johor Sultanlığı'nın, Malakka'

uğrayarak yine Goa'ya geri dönüyorlardı (*Loc. cit.*). Öte yandan karakanın kargosunun sahipleri yatırımcı tüccarlardı. Şöyle ki 16. yüzyılın büyük bölümünde Portekizlilerin tekelinde olan Makao-Malakka arası ticaret, yüzyılın sonuna doğru kâr-maliyet dengesinde birincinin payını arttırmak için biçim değiştirmişti (Borschberg, *op. cit.*, s. 42). "*Commenda* Sistemi" denen bu yeni uygulamada sefer düzenleme hakkı anlamında ticari teşebbüs, baş-kaptan (*capitão-mór*) olarak adlandırılan gemicilere satılıyor ya da kiralanıyor; baş-kaptan da çeşitli tüccarlardan doğrudan yatırım talep ederek veya gemide yer kiralayarak girişimini finanse ediyordu (İlgili uygulama için ayrıca bkz. Subrahmanyam, *op. cit.*, s.145-50). *Santa Catarina* karakası da Kaptan Sebastião Serrão komutasında Portekizli yaklaşık yedi yüz asker, seksen ilâ yüz arasında kadın, çocuk ve sayısı belli olmayan tüccarla böyle özel bir ticari filonun parçasıydı (Borschberg, *op. cit.*, s. 34-5.). Karakanın kargosundaysa Çin ticaretinin başlıca emtiası ve gelirin %60'tan fazlalık kısmını oluşturan tekstil ürünleri, ikincil anahtar ürün olan şeker ve baharatlar, hem Asya hem de Avrupa ticaretinde yüksek değere sahip Çin ve Japon porselenleri, Makao menşeli ahşap mobilyalar ve bakırdan yapılma nihai mamüller, altın külçeleriyle birlikte önemli yer tutuyordu (*Ibid*., s.39-41).

170 *Ibid.*, s.35-6.

171 Ittersum, *op. cit.*, s.518-9. 1511'de Portekiz idaresine giren Malakka Sultanlığı'nın ardılı olmasından ötürü, Johor Sultanlığı'nın Portekizlilerle ilişkileri hassas bir dengedeydi (Borschberg, *The Santa Catarina Incident of 1603...*, s.18). Ayrıca Portekizlilerin Güneydoğu Asya'daki tekellerini korumaya yönelik saldırgan tedbirleri, siyasi krizlerle sonuçlanıyordu. Malakka, Goa ve Makao'daki Portekizli yöneticiler, 17. yüzyılın başlarından itibaren kendi etki alanlarına yönelik artan Felemenk temerküzüne karşı kimi önlemler almaya girişmiş, amirallerine Hollandalıların Doğu Hint Adaları'nda ticaret yapmalarının önlenmesi talimatını vermişti (*Loc. cit.*; Portekiz Hindistanı'ndaki idari yapılanma için ayrıca bkz. George D. Winius, "Institutions of Trade and Government," *op. cit.* içinde, Diffie, Winius, s.320-35). Yine bu yöneticiler özellikle Hollandalılara ticaret fırsatı sunup, onlarla diplomatik ilişkiler kuran Açe, Bantam, Johor ve Patani gibi bölgelerin kendileriyle yaptıkları antlaşmalara sadık kalmalarının, kendileriyle aralarında antlaşma olmayanların da Portekiz nüfuzuna sokulmasının, gerekirse kuvvet kullanılarak sağlanmasını buyurmuştu (Borschberg, *The Seizure of the Sta. Catarina Revisited...*, s.50-1). Örneğin; André Furtado de Mendonça'nın komutasında 30 savaş gemisinden ve 600 askerden oluşan bir armada, Sunda Boğazları'ndan Maluku Adaları'na doğru bu amaçlarla 1601'de yelken açmıştı (*Ibid.*, s.51). *Santa Catarina*'nın zaptıyla sonuçlanacak olaylar dizisinde bu tutum asli bir rol oynayacaktı.

dan gelen Portekiz elçilerinin gözdağına maruz kalmasına sebep olmuştu.[172] Portekizli elçiler, "baş düşmanları" Hollandalıların "hırsız" olduklarını, çok sürmeden Johor'u istila edeceklerini, Sultan II. Alauddin Riayat Şah'a bildirmiş ve onlarla ticaret yapmaya devam ederlerse bu tavrın Johorlular açısından ciddi sonuçlar doğuracağını eklemişti.[173] Johor Sultanı ise Hollandalıların Portekizlilerin tarifine uymadığını, iki Avrupalı gücün aralarındaki uyuşmazlıkların kendilerini bağlamadığını ve kendi ülkesinde dilediğiyle ticaret yapabileceğini ifade etmişti.[174] Portekizliler, bu diplomatik çekişmeden kısa bir süre sonra, üç savaş gemisini Johor Nehri'nin ağzına göndermiş ve Johorluların kıyı yerleşimlerini taciz etmişti.[175] İşte Johor Sultanlığı bu aşamada Heemskerk ile irtibat kurarak, Makao'dan gelen Portekiz gemilerinin yolunu kesmeyi teklif etti.[176] Heemskerk de "devletlerinin düşmanına zarar verme fırsatını"[177], yani saldırı kararını görüşmek üzere, filosunun Bahri Kurul'unu (*Breede Raad*) toplantıya çağırarak deniz subaylarının desteğini istedi.[178] Kurul, 4 Aralık 1602'de, "Portekiz Ticari Filolarına Ayrım Gözetmeksizin Saldırı" başlıklı kararı aldı.[179] Gerekçe olarak Portekizlilerin "mümkün olan her yola başvurarak", Felemenkleri Güneydoğu Asya

172 *Ibid.,* s.45. Çünkü Portekiz Hindistanı için Singapur Boğazı ve Malakka'nın hem güvenliği hem de bu bölgelerin çoğunluğunu kontrol eden Johor Sultanlığı'nın siyasi işbirliği, Hollandalıların buralarda ticari üs kurmasının da ötesinde, Portekizli tüccarların Makao dönüşlerindeki seyrüsefer hattının bu bölgeler üzerinde olması nedeniyle stratejik önemdeydi.

173 *Loc. cit.*

174 *Loc. cit.*

175 *Loc. cit.*

176 Ittersum, *op. cit.*, s.519.

177 Kurulun ilgili kararında geçen bu ifadesi ve kararının tam metni için bkz. Grotius, *op. cit.*, s. 531-2.

178 Borschberg, *op. cit.*, s.45-6.

179 Kararda "Portekizli armadaların yerel yöneticileri Hollandalılara karşı kışkırtmalarına ve Felemenk tüccarların başlarına ödül koymalarına" engel olmanın, "Doğu Hint Adaları ticaretini zarardan korumanın" ve bu fırsatın aciliyeti, "Portekizlilere mukavemet etmek suretiyle bölge yerlilerine Portekizlilerden korkmadıklarını göstermenin" gerekliliğiyle birlikte vurgulandı (Grotius, *op. cit.*, s. 532).

ticaretinden uzaklaştırmaya çalışmaları gösterildi.[180] Ayrıca karar, bu gerekçenin örneği olarak, Van Neck'in mürettebatının Portekizlilerce Makao'da infaz edilmesini sundu.[181]

Kurulun saldırı kararından sonra Heemskerk, Johorluların yönlendirmesi ve sancak gemisindeki Johor sultanıyla, Singapur Adası'nın doğusunda bulunan Johor Nehri'nin ağzına doğru seyretti ve bu mevkiye varmasının sabahında, 25 Şubat 1603'-te, *Santa Catarina*'yı sahilde tek başına demir atmış buldu.[182] İki Felemenk gemisi *Alkmaar* ve *Witte Leeuw* ile *Santa Catarina*'nın yelkenlerine top atışında bulunarak hem karakanın hareket etmesine hem de kargonun hasar görmesine mani oldu.[183] Portekizliler ise iki sebepten ötürü gerekli karşılığı vermekte zorlandı: Karakaya refakat eden koruyucu kuvvetlerin zapt anında orada olmaması ve ani saldırı karşısında askerlerin hareketliliğine gemide bulunan -tüccar, kadın ve çocuk gibi- sivillerin varlığının engel teşkil etmesi.[184] Sonuçta Kaptan Sebastião Serrão ve saldırıdan kurtulanlar, hayatlarının bağışlanması koşuluyla teslim oldular. Felemenkler de Portekizlilerin hayatlarının bağışlanmasına "bedel" olarak *Santa Catarina*'ya ve kargosuna el koydular.[185]

180 *Loc. cit.*
181 *Loc. cit.* Ancak belirtmek gerekir ki ne Birleşik Amsterdam Şirketi'nin ne de Hollanda Büyük Amirali Prens Maurice'in Heemskerk'in "saldırgan bir tutum takınmasına" izin verecek buyrukları vardı (Ittersum, *op. cit.*, s.516). Hatta Birleşik Amsterdam Şirketi, açıkça, ika olunan zararın tazmini ve öz savunma dışında kuvvet kullanımını yasaklamıştı (Martine Julia van Ittersum, "Introduction," *op. cit.* içinde, Grotius, s.xiii).

182 Borschberg, *op. cit.*, s.46.
183 Borschberg, *The Santa Catarina Incident of 1603...*, s.15.

184 *Loc. cit.*
185 *Ibid.*, s.17.

C. *SANTA CATARINA*'NIN MÜSADERESİ

Heemskerk'in *Santa Catarina*'nın da dahil olduğu dönüş seferi, Ekim 1603'te Bantam'da başlayıp Mart 1604'te Hollanda'da son buldu.[186] Heemskerk, 17 Temmuz' da Hollanda Genel Meclisi'ne (*Staten-Generaal der Nederlanden*) saldırı ve zapt ile ilgili sözlü ifade verdi.[187] Ardından Birleşik Amsterdam Şirketi yöneticileri, Amsterdam Denizcilik Mahkemesi'nden karakanın, kargosunun ve Heemskerk'in karakayı zaptının hukuki durumu hususunda hüküm bildirmesini talep etti.[188] Mahkeme, öncelikle, davacılar Hollanda başsavcısı, Heemskerk ve Birleşik Amsterdam Şirketi adına karaka ve kargosunun satılmaması yönünde yasak koydu.[189] Çünkü mahkeme, karaka ve kargosu üzerinde hak iddia edenleri duruşmaya çağırmış ve kimse talepte bulunmadığı için de *Santa Catarina*'yı davacılar lehine alıkoymuştu.[190] Nihayetinde, 9 Eylül 1604'te, zaptın meşruiyeti ile karakanın ve kargosunun akıbetine dair şu karara varıldı: "Adı geçen amiralin, Birleşik Eyaletler ile bu eyaletlerin Doğu Hint Adaları ticaretinin, şiddet, entrika ve hile yoluyla kökünü kurutmaya uğraşan Portekizliler ve III. Felipe'nin tebasına ait olan işbu karakayı zapt edecek yeterli gerekçeye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır."[191] Bunun yanında bahsi geçen karaka ve kargosu, Hol-

186 Borschberg, *The Seizure of the Sta. Catarina Revisited...*, s.54-5.

187 *Ibid.*, s.55. Heemskerk'in seferiyle ilgili Birleşik Amsterdam Şirketi'ne verdiği yazılı ifade için ayrıca bkz. Grotius, *op. cit.*, s.533-45.

188 *Ibid.*, s.513.

189 *Ibid.*, s.511, dipnot 25; Robert Fruin, "An Unpublished Work of Hugo Grotius", *Bibliotheca Visseriana 5*, 1925, s.20-23'ten aktaran Ittersum, *Profit and Principle...*, s.116-7.

190 Grotius, *loc. cit.*

191 *Ibid.*, s.514. Mahkemenin kararının tam metni için bkz. Grotius, *op. cit.*, s.510-4. Diğer yandan bu kararının üç dayanağı vardı: Heemskerk'in özel yetkisi (*commission*), yazılı hukuk ve milletler hukuku (*jus gentium*) (Ittersum, *Hugo Grotius in Context...*, s.521). İlgili özel yetki gereğince Hollanda Büyük Amirali Prens Maurice, Heemskerk'i seferine yönelik muhtemel saldırı ve zararlar karşısında tüm gerekli önlemleri almada ve ika olunan zararların tazmininde yükümlü tutuyordu (*Loc. cit.*; Grotius, *op. cit.*, s.511). Bu noktada mahkeme, Heemskerk'in Kanarya Adaları'nda maruz kaldığı saldırıyı bir gerekçe olarak anmıştı (*Loc. cit.*). Kararda zikredilen yazılı hukuktan kasıt ise kararın da ismen andığı, Genel Meclis'in 2 Nisan 1599 tarihli, "İspanyolları ve mallarını, nerede ele geçirilirlerse geçirilsinler

landa Büyük Amirali adına "ganimet" ilân edilerek müsadere hükmü verildi.[192] Akabinde karakanın açık artırmaya çıkarılıp, gelirlerinin davacılar arasında bölüştürüleceği duyuruldu.[193]

D. VAKANIN SONUÇLARI

Müzayede sonucunda *Santa Catarina*'nın kargosunun değeri 3.5 milyon florindi.[194] Bu kazanç, neredeyse İngiltere hükümetinin ilgili dönemdeki yıllık gelirine[195], VOC'nin ödenmiş sermayesinin[196] ve İngiliz Doğu Hindistan Şirketi'nin sermaye tabanının[197] iki katına eşdeğerdi. Ganimetin zenginliği, Felemenk tüccarların ve VOC'nin Doğu Hint Adaları ticaretine, Çin pazarına ve Güneydoğu Asya'da ticari ve siyasi varlığın ehemmiyetine yönelik algısını değiştirdi. Buna bağlı olarak vaka özelindeki "güç gösterisinin" ticari getirisinden destek alan VOC, İberli güçlere yö-

meşru ganimet ilân" eden fermanıydı (Bu ifade ve ferman için bkz. *Ibid*., s.503-10). Bu ferman, Hollanda ve Habsburg İspanyası arasında süren 80 Yıl Savaşı bağlamında, İspanyolların Felemenklere yönelik uyguladığı yaygın şiddete karşı bir hamle olarak duyurulmuştu. Yani zaptın ikinci bir dayanağı olarak fermanın altı çizilmişti. Üçüncü olarak milletler hukukunun ve doğal hukukun sağladığı, Felemenklerin Doğu Hint Adaları'nda "şiddete maruz kalmadan ve herhangi bir engelle karşılaşmadan" ticaret yapabilme "iznine" başvurulmuştu (*Ibid*., s.513). Ancak kararda, bu "iznin" nereden kaynaklandığı, yahut milletler hukuku ve doğal hukuktan ne anlaşıldığına dair bir ibare yoktu. Bu hakkın ihlâline kanıt olarak ise Portekiz armadasının hem Felemenk gemi ve mürettebatlarını hem de limanları ve pazarlarında Felemenklere giriş sağlayan Doğu Hintli milletleri yok etme girişimleri, Makao'da Jacob Van Neck'in filosuna gerçekleştirilen saldırı ve Portekizlilerin diğer "düşmanca ve zâlimane uygulamaları" sunulmuştu (*Loc. cit.*). Yani Heemskerk, sadece "Hollandalıları zarara, tacizlere, sıkıntılara ve zorbalıklara maruz bırakan bir düşmana direnmekle" kalmamış; "benzeri muamelelerin tekrarını engellemek için düşmanı azami zarara" uğratma kararını vermişti (*Loc. cit.*).

192 *Ibid.*, s.514.

193 *Loc. cit.*

194 Borschberg, *op. cit.*, s.35.

195 Richard Tuck, *The Rights of War and Peace: Political Thought and the International Order From Grotius to Kant* [Elektronik Sürüm], Oxford University Press, 2002, s.80, Doi: <http://dx.doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199248148.001.0001>, erişim tarihi 12.10.2016.

196 Peter Borschberg, "Hugo Grotius' Theory of Trans-Oceanic Trade Regulation: Revisiting Mare Liberum (1609)", *History and Theory of International Law Series*, IILJ Working Paper Rev., 2006, Ağustos, s.5.

197 Borschberg, *The Seizure of the Sta. Catarina Revisited...*, s.35.

nelik yağma girişimlerini arttırdı.[198] Takip eden yirmi yılda çeşitli uyruklardaki 150' den fazla gemi VOC tarafından yetkilendirilmiş gemicilerce yağmalandı.[199] Özellikle *Santa Catarina*'nın zapt edildiği Singapur Boğazı, benzeri saldırılar için sıklıkla kullanılıdı. Mesela 1605 yılında dörtten fazla Portekiz gemisine bu bölgede Hollandalılarca el konuldu.[200] Ayrıca vaka sonrasında Hollandalılar Doğu ve Güneydoğu Asya' da yeni bölgelere nüfuz etmeye başladı.[201] Yani *Santa Catarina*'nın zaptına kadar, Hollanda Cumhuriyeti'nin Portekiz'e yönelik Doğu Hint Adaları'nda takındığı savunma odaklı politikadan vazgeçilerek artık saldırgan bir tutuma geçilmişti.[202]

198 Borschberg, *Hugo Grotius' Theory of Trans-Oceanic...*, s.6.

199 Borschberg, *The Santa Catarina Incident of 1603...*, s.21. Diğer yandan belirtmek gerekir ki bu çeşit devlet destekli "korsan" faaliyetleri ya da yağmalamalar (*privateering*), ilgili faaliyette bulunan devletler nezdinde "resmi" ve "meşru" nitelikteydi; nitekim anılan devlet desteği, ilgili faaliyetleri deniz haydutluğundan (*piracy*) ayırmaktaydı (Thomson, *op. cit.*, s. 21-2). Zira deniz haydutluğu, "özel şahısların herhangi bir devlet bağlantısı olmaksızın kendilerine ait gemilerle diğer gemilere, bu gemilerdeki insanlara ya da yüke karşı kendi çıkarları doğrultusunda saldırmalarını ifade etmektedir" ve dahası "korsanlıktan farklı olarak burada haydutlar herhangi bir hukuki dayanağa sahip olmaksızın" çeşitli saldırılarda bulunmaktadırlar (Ahmet Hamdi Topal, "Uluslararası Hukukta Deniz Haydutluğu ve Mücadele Yöntemleri", *AUHFD*, 2010, Cilt 59, Sayı 1, s.104). Oysa korsanlık, "adil savaş" kavramı gibi bir hukuki temele dayanır (Peter Borschberg, "From Self-defense To An Instrument of War: Dutch Privateering Around The Malay Peninsula In The Early Seventeenth Century", *Journal of Early Modern Histor*y, 2013, Cilt 17, s.35). Örneğin, aşağıda da inceleneceği üzere, *Santa Catarina*'nın zaptında Heemskerk'in saldırısının deniz haydutluğundan ayrılması ve hatta bu zaptın "adil savaş" bağlamında gerçekleştiğinin ileri sürülmesi söz konusudur (*Infra.*, s.71-2). Vurgulanması lazım gelen bir diğer nokta da korsanlık faaliyetlerinin bağlı bulunulan devletten alınan bir korsanlık fermanı/müsaade belgesi (*letter of marque*) ile yürütüldüğüdür (Topal, *op. cit.*, s.102). Bu belgeyle "barış zamanında birer ticaret gemisi olarak faaliyet gösteren ve özel kişilerin idaresinde bulunan gemiler", savaş zamanında bağlı olduğu devlet adına ticaret gemilerinin zaptı başta olmak üzere düşman devlet gemilerine yönelik savaşa katılma yetkisine sahip kılınmaktaydılar (*Loc. cit.*) Bahsi geçen tarihlerde, Asya' da Felemenk yayılması için ayrıca bkz. Robert Parthesius, *Dutch Ships in Tropical Waters: The Development of The Dutch East India Company (VOC) Shipping Network in Asia 1595 – 1660* [Elektronik Sürüm], Amsterdam: Amsterdam University Press, 2010, s.31-49, <http://en.aup.nl/books/9789048501236-dutch-ships-in-tropical-waters.html> erişim tarihi 12.10.2016; Israel, *Dutch Primacy...,* s.318-28; Israel, *The Dutch Republic: Its Rise...*, s.67-73; Jan de Vries, Ad van Der Woude, *The First Modern Economy: Success, Failure and Perseverance of the Dutch Economy, 1500 – 1815*, Cambridge, New York: Cambridge University Press, 1997, s.382-96.

200 Borschberg, *Hugo Grotius' Theory of Trans-Oceanic...*, s.6.

201 *Santa Catarina*'nın zaptı, ayrıca, VOC'nin silah destekli ticaret (*coophandel met force*) politikasının şekillenmesinde etkiliydi (Borschberg, *The Seizure of the Sta. Catarina Revisited...*, s.33). Bu politika gereğince Hollandalılar, Portekizliler ve İspanyolların bölgedeki ticari ve siyasi menfaatlerini çevrelemeye çalışıyordu; bunu ise Asyalı devletlerle işbirliği yapıp, gerektiğinde askeri destek sunarak sağlıyorlardı (*Loc. cit.*).

202 Blussé, *op. cit.*, s.649.

Portekizliler açısından vaka, Güneydoğu Asya ticaretinde Felemenk varlığının güçlenmesi, kendi ticari tekellerinin kırılması ve bölgedeki askeri ve diplomatik işbirliklerinin tehlikeye girmesi anlamına geliyordu. Vaka, Malay Yarımadası ve boğazlar bölgelerinde Portekiz ve Johor Sultanlığı arasındaki siyasi bağları olumsuz etkilemekle kalmamış, Malakka ve Makao da dahil olmak üzere, Hindistan limanlarının uzun dönemli "refahının" Portekizliler açısından tehdit altında olduğunu göstermişti.[203] Yani *Santa Catarina*'nın zaptı Portekizliler için münferit bir vaka olmanın ötesinde ticari ve siyasi menfaatlerine tehdit oluşturan bir "örüntünün" habercisi olmuştu.[204]

Diğer yandan vaka sonrasında, Johor sultanının isteğiyle Johor'da bir Felemenk ticaret üssü kurulmuş, karşılığında da Heemskerk'in dönüş seferine katılmak üzere Hollanda'ya 1603'te Johorlu dört elçi atanmıştı.[205] 1606'daysa Johor Sultanlığı ve Hollanda Cumhuriyeti arasında bir işbirliği antlaşması imzalanmıştı.[206] Antlaşmaya göre Johor Sultanı, Portekizlilerin Malakka'dan uzaklaştırılmasında Felemenk desteğine karşılık olarak şehir ve etrafındaki kimi bölgeleri Hollandalılara devrederek, ilgili bölgelerdeki egemenlik haklarından vazgeçiyordu.[207] Ayrıca sultan, Fele-

203 Bu gelişmeler karşısında Portekiz ve İspanya kralı III. Felipe, ilk olarak, Goa'daki valiliğine 1604'te bir ferman yazarak Asyalı hükümdarların kontrol altına alınıp, Hollandalıların Doğu Hint Adaları'ndan savılmasını salık verdi (Borschberg, *Hugo Grotius' Theory of Trans-Oceanic...*, s.6-7). İkinci olarak ise 1606 ve 1607'de, Malakka'da güvenliğin güçlendirilmesi, Singapur Boğazı etrafındaki kritik noktalara kaleler inşa edilmesi, Makao gibi ticareten önemli kolonilere takviye yapılması ve Güney, Doğu ve Güneydoğu Asya'daki ticaret merkezlerine Hollandalıların erişiminin engellenmesi talimatlarını verdi (*Loc. cit.*).

204 Nitekim 1605'te, Japonya'dan Malakka ve Goa'ya doğru seyreden, yüklü miktarda kargo taşıyan bir başka Portekiz karakası olan *Santo António*'ya yine Hollandalılarca el konulmuştu (Peter Borschberg, "The Seizure of the Santo António at Patani. VOC Freebooting, the Estado da Índia and Peninsular Politics, 1602-1609", *Journal of the Siam Society*, 2002, Cilt 90, Sayı 1-2, s.59-72). Üstelik aynı yıl, yukarıda da işaret edildiği üzere, dört Portekiz yük gemisi daha benzeri bir kaderi paylaşacaktı.

205 Borschberg, *The Seizure of the Sta. Catarina Revisited...*, s.58-9.

206 *Ibid.*, s.60.

207 *Loc. cit.*

menklere diğer Avrupalı tüccarları Johor'da ticaret yapmaktan alıkoyan kimi imtiyazlar vererek Hollandalılara bir tür "ticaret tekeli" sağlıyordu.[208] Yine antlaşmaya göre sultan, İberlilerle sürdürdükleri savaşta Felemenkleri destekleyeceğini ve bu "düşmanlardan" herhangi biriyle Hollandalılara danışmadan barış yapmayacağını taahhüt ediyordu.[209] Dolayısıyla Felemenk-Johor ittifakının önceki lehine bir tür kapitülasyon ilişkisi olarak geliştiği söylenebilir.[210]

Tüm bu gelişmeler dolayımında *Santa Catarina* vakasının Doğu Hint Adaları'nda ticaretin, diplomasinin ve egemenlik mücadelelerin seyrinde uzun erimli dört sonucu oldu: Malakka Boğazları ve çevresinde stratejik bir etkinliğe sahip olan Felemenklerin Çin ve Japonya pazarlarına ulaşması kolaylaştı; Johor Sultanlığı'nın hem bölge güçleri hem de Portekizliler karşısında bağımsızlığı sağlamlaştı; Portekizlilerin ilgili bölgedeki deniz gücü etkinliğinin yanısıra karadaki siyasi varlığı da zarar gördü ve Hollandalıların Portekizlerce egemenlik iddia edilen alanlara erişiminin hukuki dayanakları Hugo Grotius tarafından hazırlandı.

II. *MARE LIBERUM* (1609)

Mare Liberum, Güneydoğu Asya'da ticaret, seyrüsefer ve egemenlik haklarını irdeleyen hukuki bir savunuydu. Eserin tarihsel bağlamını, İberlilerin Doğu Hint

208 *Loc. cit.*
209 *Loc. cit.*
210 Zira kapitülasyonları, "devletlerin kendi ülkeleri dışında sürekli ya da geçici olarak bulunan yurttaşlarının, ülkesinde bulundukları devletin yetkilerine değil de, kendi devletlerinin yetkilerine tabi olmak biçiminde elde ettikleri ayrıcalıklarla, ticaret ve gümrük konularında elde ettikleri kolaylıklar ve ayrıcalıklar düzeni" şeklinde tarif etmek mümkündür (Aybars Pamir, "Kapitülasyon Kavramı ve Osmanlı Devleti'ne Etkileri", *AUHFD*, 2002, Cilt 51, Sayı 2, s.80).

Adaları'nda iddia ettikleri ticaret tekeli ve bu tekelin Hollandalılarca delinmesine müteakip artan çatışmalar tayin etmişti.[211] Bu gerilim *Santa Catarina*'nın zaptı sonrası yeni bir boyut kazanmıştı. Kezâ VOC'nin hissedarları arasında Asya ticaretinin "savaş çığırtkanı" bir hâle bürünmesinden endişe duyanların itirazları ve bu hususi zapta karşı olası bir uluslararası protesto söz konusuydu.[212] Böylece VOC yöneticileri vakanın savunusu için Grotius'a yönelmişti.[213] Bu noktada Grotius'un savuncası, iki sebepten ötürü yerel gözüken bir çatışmanın uluslararası yankılarıyla muhataptı: Hollanda Birleşik Eyaletleri'nin 1581'de ayrıldıkları Habsburg hanedanıyla ilişkileri ve Hollandalıların Güneydoğu Asya ticaretine girme hakları. Yani Grotius'un yaklaşımı siyasi olduğu kadar ticariydi ve hukuki argümanları Felemenk devleti ile ticari burjuvazinin Güneydoğu Asyada'ki varlığının kuvvetlendirilmesine yönelikti.[214] Nitekim Grotius, kendisinden beklenenin aksine, mahkemenin müsadere kararında birbirine -herhangi bir şerh düşmeksizin- ilintilediği milletlerarası hukuk ve doğal hukuk gibi kavramları odağına alıp, tezlerini bu kavramlara dayandırarak sunacaktı.[215] Oysa VOC yöneticileri, Amsterdam Denizcilik Mahkemesi'nin vakanın müsaderesine ilişkin tüm hukuki sorunları çözdüğü kanaatinde olduğundan, Grotius'tan yalnızca "davalarının" savunusunu yapmasını bekliyorlardı.[216] Grotius'un bu yaklaşım tarzı dahi *Mare Liberum*'un hem dahil olduğu tartışmaların zeminindeki büyük ölçeğini hem de

211 Glete, *op. cit.*, s.165-177.
212 Gordon, *op. cit.*, s.254-5; Hedley Bull, "The Importance of Grotius in the Study of International Relations," *op. cit.* içinde, Bull et. al., s.70.

213 Peter Borschberg, "Grotius, Maritime Intra-Asian Trade and the Portuguese Estado da I ndia: Problems, Perspectives and Insights from De iure praedae", *Grotiana*, 2007, Cilt 26, Sayı 1, s.38-9.

214 Miéville, *op. cit.*, s.210.
215 Ittersum, *Profit and Principle...*, s.25. Bu özgünlüğe rağmen Grotius'un hukuki tavrının ve argümanlarının ilgili müsadere kararı ve Heemskerk'in filosunun Bahri Kurul'unun zapt kararına dayandığına dair bir görüş için bkz. Ittersum, Hugo Grotius in Context..., *passim*.

216 Ittersum, *Profit and Principle...*, s.25.

eserin uluslararası hukuk tarihindeki ayırt ediciliğini niteliyordu.

A. GROTIUS'UN GÖREVLENDİRİLMESİ

Santa Catarina'nın Amsterdam Denizcilik Mahkemesi'nce müsadere edilmesi, Birleşik Amsterdam Şirketi'nin Heemskerk'e barışçıl ticaret yapılması yönündeki talimatlarıyla karakanın zaptının çeliştiği gerçeğini değiştirmemişti. Çünkü "özel" bir ticari filoya komuta eden Heemskerk'in sahip olduğu yetki belgesi bir korsanlık fermanı olmayıp kendisine düşman gemilerine karşı "saldırı savaşında" bulunma salahiyeti vermiyordu.[217] Zira Heemskerk'e ve filosuna *Santa Catarina*'daki Portekizlilerce doğrudan ya da dolaylı bir saldırı olmadığı göz önünde bulundurulduğunda zaptın bir "deniz haydutluğu" olarak addedilmesi söz konusuydu. Yani bu "korsanlık" faaliyetinin milletler hukuku nezdindeki tartışmalı durumu devam etmişti. Bu ise VOC'yi hem ulusal hem de uluslararası olarak zora sokmuştu. İlk olarak, Doğu Hint Adaları ticaretinin "askerileşme" eğiliminden kimi VOC hissedarları rahatsız olmuş[218], Fransız kralının desteğiyle yeni bir şirket kurarak Asya'da "barışçıl ticaret" yapmakla

217 Ileana Porras, "Constructing International Law in the East Indian Seas: Property, Sovereignty, Commerce and War in Hugo Grotius' de Iure Praedae – The Law of Prize and Booty, or on How to Distinguish Merchants from Pirates", *Brooklyn Journal of International Law* , 2006, Cilt 31, Sayı 3, s.754; Ittersum, *Profit and Principle...*, s.21. Heemskerk"in yetki belgesi için ayrıca bkz. *Supra.*, s.42, dipnot 181, 43, dipnot 191. Korsanlık fermanı için de ayrıca bkz. *Supra.*, s.45, dipnot 199.

218 Weindl, *op. cit.*, s.133-4. Bunlar iki gruba ayrılabilir: Menonit mezhebine mensup olup, inançları gereği şiddet kullanımına karşı tavır takınanlar (Karl Zemanek, "Was Hugo Grotius Really in Favour of the Freedom of the Seas?", *Journal of the History of International Law*, 1999, Cilt 1, s. 50) ve Hollanda ve Zelanda'nın Asya ticaretindeki baskın konumlarından rahatsız olan Utrecht, Overijssel, Gelderland, Friesland ve Groningen eyaletlerindeki hissedarlar (Ittersum, *op. cit*, s.26). Bu durumda birincileri "adil savaş" kapsamında uygulanan şiddetin Hristiyan inancındaki meşruluğuna (Zemanek, *loc. cit.*), ikincileri de VOC'nin barışçıl ticaretten elde edeceği kısa vadeli gelirlerin, Portekiz'in sömürge gücüne -Asyalı müttefiklerle yapılacak- sürekli saldırılar neticesinde elde edilecek uzun vadeli avantajlar karşısında önemsiz olduğuna ikna etmek gerekiyordu (Ittersum, *op. cit.*, s. 481).

VOC'yi tehdit etmişlerdi.[219] İkinci olarak, Hollanda'nın Habsburglara karşı bağımsızlık savaşında en önemli destekçisi olan İngiltere, Ağustos 1604'te, İspanya ile barış yapmış ve hem İngiltere'nin hem de (aynı şekilde İspanya ile 1598'de barış yapan) Fransa'nın, Asya'daki Felemenk yayılmasına yönelik diplomatik desteğe ikna edilmesi lazım gelmişti.[220] Üçüncü olarak, Felemenk tüccarların Güneydoğu Asya'da devlet desteği olmaksızın ne ticari ne de korsanlık faaliyetlerini sürdüremeyeceklerinden hareketle, Genel Meclis'e Portekiz Hindistanı'na karşı saldırgan tutumun önemini hatırlatmak gerekmişti.[221] Bu itibarla VOC'nin Amsterdam'daki yöneticisi Arent ten Grootenhuys'un kardeşi Jan ten Grootenhuys, 1604 sonbaharında, Grotius ile irtibata geçmişti.[222] Yazdığı bir mektupla Grotius'a Felemenk tüccarların Doğu Hint Adaları seferlerine yönelik Portekizlilerin "gaddarlık, zorbalık ve düşmanlıklarını" detaylandıran ve *Santa Catarina*'nın zaptını resmi olarak ele alan bir "savunca" yazma görevini tevdi etmişti.[223] Grotius ise, ilgili tarihlerde, henüz genç ve deneyimsiz bir hukukçuydu.[224] Buna rağmen tercih edilmesindeki muhtemel üç sebep; Grotius'un zaten

219 Gordon, *op. cit.*, s. 255.

220 Ittersum, *op. cit.,*s.25-6.

221 Martin Van Gelderen, "The Challenge of Colonialism: Grotius and Vitoria on Natural Law and International Relations", *Grotiana*, 1993, Cilt 14, Sayı 1, s.20-1.

222 Ittersum, *Hugo Grotius in Context...*, s.523.

223 Grotius'la irtibata geçen Grootenhuys'un yukarıdaki ifadeleri içeren mektubu için bkz. Grotius, *op. cit.*, s.545-7. Esere ilişkin "savunca" (*apologia*/*apology*) adlandırılmasını da ilk olarak Grotius'a yazdığı mektuplarda aynı kişi yapmıştı (*Ibid.*, s.546). Grootenhuys, ayrıca, Amsterdam Denizcilik Mahkemesi'nin vakayla ilgili kararını, Macao katliamından kurtulanlardan Martin Apius'un ve Doğu Hint Adaları'nda Portekizlilerin saldırılarıyla ilgili Felemenk tüccarların yeminli ifadelerini ve karakanın zaptıyla ilgili kimi diğer belgeleri Grotius'a ulaştırmıştı (Peter Borschberg, *op. cit.*, s.37-42).

224 Grotius (ya da Felemenkçedeki özgün hâliyle Huigh de Groot), 1583'te, Delft'te, soylu (*regent*) bir ailenin çocuğu olarak doğdu. Eğitimine 1594'te beşeri bilimler okuduğu Leiden Üniversitesi'nden mezun olarak başladı. 1598'de Hollanda diplomatik misyonuyla Fransa'ya yaptığı yolculuğunda Orléans Üniversitesi'nden hukuk doktorasını aldı. Hollanda'ya döndüğünde de Lahey'de hukukçu (*solicitor*) olarak çalışmaya başladı. 1601'de, Johan van Oldenbarnevelt'in önerisiyle, İspanya'ya karşı verilen bağımsızlık savaşının tarihini yazmakla, Hollanda eyaletince görevlendirildi. 1607'de yine Oldenbarnevelt'in iradesiyle Hollanda Eyaleti'nin başsavcısı (*Solicitor General*, *Advocaat-Fiscaal*) seçildi. 1613'te Oldenbarnevelt'in kardeşinin yerine, Rotterdam şehrine -kabaca vali denilebilecek bir mevki olan- hukuk danışmanı (*pensionary*) olarak atandı. Ayrıca bu mevki onu Hollanda eyaleti yerel meclisinin doğal bir üyesi yapıyordu. Grotius dört yıl sonra da Birleşik Eyaletler Genel Meclisi'nde Delft

üç yıldır Hollanda'nın vakanüvisliğini yapması[225], siyasi bağlantıları ve ailesinin Doğu Hint Adaları ticaretinde yer almasıydı.[226]

B. *MARE LIBERUM*'UN YAZIM VE YAYIMI

Grotius çalışmasını, Hollanda Birleşik Eyaletler Genel Meclisi'nin İspanya'yla Avrupa'da ateşkes müzakerelerine başlama kararından beş ay önce, Kasım 1606'da bitirdi. [227]*De Jure Praedae Commentarius* (Gemilere El Koyma Yetkisi ve Ganimet Hukuku Üzerine İzah/*Commentary On the Law of Prize and Booty* ya da DJP) isimli bu eser, Felemenk tüccarların Doğu Hint'te ticaret yapmalarına Portekizlilerce mani olunmasının ve *Santa Catarina*'nın zaptı ile VOC tarafından müsaderesinin "adil savaş" sınırlarında gerçekleştiğinin, yani zaptın bir "deniz haydutluğu" olmadığının hukuki bir incelemesiydi.[228] Fakat DJP'nin mevcut hâliyle (yani doğrudan *Santa Catarina*'nın zaptına ya da dolaylı olarak Felemenklerin Doğu Hint Adaları'ndaki Portekiz

temsilcisi olacaktı. 1613'teyse açık denizlerin serbestisi üzerinde İngiltere ve Hollanda arasında ortaya çıkacak uyuşmazlığın çözümü için Londra'da yapılan görüşmelerde VOC heyetinin başında bulunacaktı. Grotius için ayrıca bkz. Richard Tuck, *Philosphy and Government: 1572-1651*, Cambridge: Cambridge University Press, 1993, s.154-202; Tuck, *The Rights of War...,* s.78-108; Jon Miller, "Hugo Grotius," *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* içinde, (Ed.) Edward N. Zalta, <http://plato.stanford.edu/archives/spr2014/entries/grotius/> erişim tarihi 12.10.2016; Renée Jeffrey, *Hugo Grotius in International Thought* [Elektronik Sürüm], Palgrave Macmillan, 2006, s.1-27, Doi: 10.1057/9781403983510, erişim tarihi 12.10.2016.

225 Ittersum, *Hugo Grotius in Context...*, s.524.

226 Zira babası Jan de Groot; Delft belediye başkanı (*burgomaster*), Leiden Üniversitesi'nde bir idareci ve Johan van Oldenbarnevelt'in kişisel bir arkadaşıydı (Ittersum, *Profit and Principle...*, s.xxiv). Ayrıca VOC yöneticileri ve şirkette görevde bulunan amiraller arasında Grotius'un kimi akrabaları bulunurken, babası Delft belediye başkanı olarak şirketin yönetim kuruluna bir aday gösterme hakkına sahipti ve yine *Santa Catarina*'yı zapt eden Heemskerk de Grotius'un kuzeniydi (Tuck, *op. cit.*, s.79, dipnot 2).

227 Ittersum, *Preparing Mare Liberum...*, s.252.

228 Grotius eserinin önsüzünde, "*Catarina* isimli bu geminin" zaptının hususiliğini şöyle özetliyordu: "İlgili vaka evvelinde de benzeri korsanlık faaliyetleri, elbette, diğer gemiciler tarafından yapılagelmişti; ancak malum sebeplerle bilhassa şöhretli olmasından ötürü bu istisnai vakayı, benzeri zaptların bir temsili olarak seçmiş bulunuyoruz ki bu tahkîkat üzerinden diğer vakalara dair kolaylıkla yargıda bulunulabilinsin." (Grotius, *op. cit.*, s.14-5).

hegemonyasını kırma girişimlerine değinerek) yayımlanması, İspanya ile 1607 Nisan'ından itibaren yapılan ateşkes müzakereleri bağlamında mümkün olmamıştı.[229] Buna karşın Grotius ise DJP'deki argümanlarını, müzakere sürecinin VOC ve Hollanda açısından muhtemel sonuçlarına ve VOC ile Hollanda'nın müzakerelerde takınması gereken tutuma yönelik yazdığı lâyihalarda kullanmıştı.[230]

Öte yandan müzakereler, 1608 Ağustos'unda, III. Felipe'nin temsilcilerinin Felemenklerin Doğu ve Batı Hint Adaları'ndan çekilmeleri koşuluyla Hollanda'nın bağımsızlığını tanımayı önermesi karşısında son bulmuştu.[231] Bu yeni gelişme karşısında VOC'nin Zelandalı yöneticileri harekete geçerek, Genel Meclis'in olası bir tavizine yönelik önlem almaya karar vermiş ve Kasım 1608'de Grotius'la irtibat kurarak eserini yayımlaması talebinde bulunmuştu.[232] VOC yöneticilerinin amacı, İberli güçlerin Felemenkleri Doğu Hint Adaları ticaretinden uzaklaştırma planlarını bozup Genel Meclis'i ve -müzakerelerin parçası olan- İngiltere ile Fransa'yı Asya ticaretinin önemine ikna etmekti.[233] Grotius da bu talep doğrultusunda DJP'nin -denizlerin serbestisiyle ilgili olan- XII. bölümünü; yeni bir giriş, sonuç ve başlıkla ve kimi hususi değişikliklerle yeniden yazmıştı.[234] Ancak müzakerelere halel getirir gerekçesiyle

229 Ittersum, *op. cit.*, s.254. Dahası DJP bu hâliyle, 1864'te, Lahey'de, Grotius'a ait yayınlar müzayedeye çıkartılana kadar gizli kalacaktı (*Ibid.*, s.250-1).

230 Weindl, *op. cit.*, s.133-5. Bu lâyihalar, VOC yöneticilerince Genel Meclis'e iletilmişti. Diğer yandan Grotius'a göre olası bir barış antlaşması, ya Doğu Hint Adaları'nda seyrüsefer ve ticaret serbestisini garanti etmeli ya da barışı Avrupa ile sınırlı tutup, başka yerlerde savaşın devam etmesine göz yummalıydı (*Ibid.*, s.135). Nitekim Felemenk tarafı bu doğrultuda bir politika benimseyerek, Asya'daki ticari girişimlerinden vazgeçmemiş ve Grotius'un ikinci önerisine, müzakereler sonunda ulaşılmıştı. Müzakerelere Grotius'un etkisi için ayrıca bkz. Ittersum, *Profit and Principle...*, s.189-359.

231 *Ibid.*, s.lviii.

232 Ittersum, *Preparing Mare Liberum...*, s.255-6.

233 *Loc. cit.*

234 DJP'de yapılan değişikliklerden bazıları şunlardı: seyrüsefer ve ticaret serbestisinin müdafaasına yönelik savaş yanlısı söylemin yumuşatılması, Yeni Dünya konusunda İspanyolların hak iddialarına itirazlara değinilmemesi (yani savuncanın odağının Doğu Hint'le sınırlı tutulması), *Santa Catarina*'nın

eserin yayımı, Oldenbarnevelt'in araya girmesiyle, bir kez daha ertelendi.[235] Nihayet eser, Mart 1609'da, İspanya ile Hollanda arasında oniki yıllık ateşkes öngören antlaşmanın aynı yılın Nisanı'nda imzalanmasından önce, müzakerelere doğrudan etkide bulunamaksızın, *Mare Liberum, Sive De Jure Quod Batavis Competit Ad Indicana Commercia Dissertatio*[236] (Serbest Deniz ya da Hollandalıların Hindistan Ticaretine Katılma Hakkına Dair Bir Tartışma/*The Free Sea, or, A Disputation Concerning the Right Which the Hollanders Ought to Have to the Indian Merchandise for Trading*) adıyla, "anonim" olarak yayımlandı.[237]

C. *MARE LIBERUM*'UN TEZLERİ

Grotius, *Mare Liberum*'da, Hollandalıların Asya'daki pazarlar ile ticaret merkezlerine serbest erişimleri ve ticari girişimlerinin hukukiliğini ele alıyordu.[238] Ticaret merkezlerine erişim ve ticaretin serbestliğiyle ima edilen, açık denizler veya deniz yollarıyla Avrupa dışındaki ticaret merkezlerine "engelsiz giriş"ti.[239] Bu meşru erişimle amaçlanan ticari malların Asya pazarlarında Asyalı müşterilere değil, -çoğunlukla baharatların olmak üzere- emtianın yük taşımacılığıyla Hollanda ve ötesinde

zaptının ve Heemskerk'in ismen anılmaması ve Portekizlililerin Güneydoğu Asya'da sebep olduğu saldırı ve hasarlardan bahsedilmemesi (Daha ayrıntılı bir değerlendirme için bkz. Ibid., *passim*).

235 *Ibid.*, s.256-7.

236 Bu eser, aşağıda kısaca "*Mare Liberum*" olarak anılacaktır.

237 Zemanek, *op. cit.*, s.51.

238 Grotius bunu şöyle ifade etmektedir: "Amacım, kısaca ve açıkça, -Aşağı Ülkeler konfedere devletlerinin tebaaları olan- Hollandalıların -vaka olduğu üzere- Doğu Hint Adaları'na seyredip, orada ticaret yapmalarının hukukiliğini göstermektir. Bu doğrultuda savımı milletler hukukunun birincil hukuk denen, izahtan vareste ve değişmez, müteakip aksiyomuna, yani her ulusun istediği her ulusa seyahat etme ve onlarla ticaret yapma hakkına dayandıracağım." (Grotius, *The Free Sea*, s.10; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.12.

239 Borschberg, *Hugo Grotius' Theory of Trans-Oceanic...*, s.15.

yeniden satışıydı.[240] Ancak Felemenkleri bu "doğal haklarından" yararlanmaktan alıkoyan iki önemli engel bulunmaktaydı: Portekizlilerin, okyanuslar gibi el konulması mümkün olmayan mekanlar üzerinde sahiplik hakkı iddia etme ve Asya ile Avrupa'da diğerlerinin aleyhine ticareti tekelleştirmeleri. Üstelik Portekizliler, Asya'da tedarik ettikleri mallar üzerinde fahiş fiyatlar uyguluyorlardı.[241] Şu durumda Grotius'a göre, Hollandalılara, Portekizlilerin Doğu Hint'te ticaret yapma haklarını yok saymamakla beraber, öz savunma yoluna gitmek ve kendi davalarında "hâkim" olmak kalmaktaydı.[242] Çünkü Felemenkler ticaret yapmaktan alıkonuluyorlar ve dahası Portekizlilerle aralarındaki bu uyuşmazlığı çözecek ya da onlara haklarını iade edecek hukuki bir merci (bir mahkeme yahut bir hâkim) yoktu.

Mare Liberum'un tezlerini daha fazla açımlamadan önce, tezlerin sahibinin parçası olduğu hukuki geleneğe ve kısmen de değişimine katkıda bulunduğu bir sürekliliğe değinmek, hukuki bir analiz olarak tezlerin dayandığı kaynaklar nezdinde eserin özgünlüğünü vurgulamak açısından önem arz etmektedir.[243] Grotius *Mare Liberum*'da, klasik Yunan ve Latin yazarlardan (mesela Seneca, Cicero, Platon, Aristoteles, Horatius, Ovidius, Ulpian, Vergilius gibi) ve Hristiyan ilâhiyatının temel kaynaklarından (mesela İncil, Thomas Aquinas, Aziz Augustinus gibi) kapsamlı alıntılar yapıyordu. Nihaye-tnde de hukuki meselelere yönelik üreteceği "rasyonel" çözümlerde, belirtilen kaynaklardan yararlanarak, kendi anladığı hâliyle doğal hukuku açığa

240 *Loc cit.*

241 Anand, *loc. cit.*

242 Grotius, *The Free Sea*, s.59-60; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.52-3.

243 Böylelikle Grotius'un uluslararası hukuk tarihindeki yeri, uluslararası hukuk bilimine katkıları ve bu katkıların özgünlüğü süreklilik-değişim veya gelenek-gelecek izleklerinde daha anlamlı olacaktır.

vuruyordu.[244] Aşağıda görüleceği üzere Grotius'un doğal hukuku kavrayışında "rasyonellik" veya "akıl" kurucu bir rol oynamaktaydı. Doğal hukukun rasyonel temeline ilişkin bu tavır, Reformasyonu takip eden teolojik ayrımlardan ve Francisco Suárez, -Grotius'un *Mare Liberum*'da da sıklıkla andığı- Francisco de Vitoria ve Fernando Vázquez de Menchaca gibi Katolik ilâhiyatçıların bu ayrımlar sonucunda hukuki geçerliliğinin daha fazla sorgulanır hâle gelmesinden kaynaklanıyordu.[245] Dolayısıyla Grotius, esasında, yaptığı alıntılar ve göndermelerle kaynaklarını doğal hukuk üzerinde birer "otorite" kabul etmiyordu.[246] Bunun ötesinde onları, doğal hukukun varlığına ilişkin birer "kanıt" olarak sunuyor; onların ait oldukları hukuki geleneğin bulgularından besleniyor ve bu kanıt ve bulgulardan kendi hukuki araştırmasını biçimlendirmekte faydalanıyordu.[247] Bu bakımdan Grotius'un uluslararası hukuk tarihindeki rolü, "geleneksel Hristiyan milletlerarası hukuku ile modern uluslararası hukuk arasında bir bağlantı" olarak tanımlanabilir.[248] Bunun en güçlü ifadesi, Grotius'un doğal hukuk ve dolaylı olarak uluslararası hukuk tanımında -Hristiyanlıktan kesin bir kopuş olmaksızın- bir tür "sekülerleşme" vurgusunun olmasıydı.[249] Nitekim anılan

244 Zemanek, *op. cit.*, s.53.

245 Bahsi geçen teolojik ayrımlar ve Grotius'un bu bağlamdaki yeri için bkz. Knud Haakonssen, *Natural Law and Moral Philosophy: From Grotius to the Scottish Enlightenment*, Cambridge University Press, 1996, s.24-31. Ayrıca eklemek gerekir ki Grotius bu "İberli" yazarlara, hukuki yetkinliklerinin yanında, İberilerin tezlerini kendi hukukçuları/ilâhiyatçıları eliyle çürütmekteki "işlevsellik" için de başvuruyordu.

246 Zemanek, *loc. cit.*

247 *Loc. cit.*

248 Johannes Thumfart, "On Grotius's Mare Liberum and Vitoria's De Indis, Following Agamben and Schmitt", *Grotiana*, 2009, Cilt 30, s.76.

249 Uluslararası hukukun "sekülerleşmesi" ve Grotius için ayrıca bkz. James St. Leger, *The "Etiamsi Daremus" of Hugo Grotius: A Study in the Origins of International Law*, Rome: Pontificium Athenaeum Internationale, 1962, s.28-61; Martin Wight, *Four Seminal Thinkers in International Theory: Machiavelli, Grotius, Kant, and Mazzini* [Elektronik Sürüm], Oxford University Press, 2005, s.36-44, Doi:10.1093/0199273677.001.0001, erişim tarihi 12.10.2016; Haskell, *op. cit.*, s.271-80; Hersch Lauterpacht, "The Grotian Tradition in International Law", *British Yearbook of International Law*, Cilt 23, Sayı 1, 1946, s.21-4; Josef L. Kunz, "Natural-Law Thinking in the Modern Science of Internatio-

tanıma göre "insan ve dolayısıyla iktidar ve devlet de hukukun uygulayıcısından ziyade keşfedeni olarak" kodlanmış ve "Tanrı olmasa da doğal hukukun var ve geçerli olacağı" öne sürülmüştü.[250]

Grotius hukuki tartışmasını, yöntemsel olarak, üzerinden kimi kurallar ve kanunlar türeteceği "doğal hukuka" dayandırıyordu.[251] Çünkü mevcut siyasi pratikte "adalet/adaletsizlik" ya da "doğru/yanlış" gibi ahlâki kategoriler, "doğalarından" ziyade zenginlik ve iktidar sahiplerinin tercihlerince tanımlanıyordu.[252] Oysa dünya ve tüm insanlığın yaratıcısı olarak Tanrı, insanları "doğal ve toplumsal bir akrabalık" içinde, kuralları avam/havas ya da kral/tebaa fark etmeksizin herkesi bağlayan bir düzen kurmuştu.[253] Bu doğal hukuk anlayışı, Thomas Aquinas ve onun doktrinsel takipçileri Vitoria ve Suárez gibi hukukçulardan besleniyordu. Burada hukukun, insanların rasyonel doğasının bir işlevi olduğu, yani ancak duyular ve idrak ile varlığından

nal Law", *The American Journal of International Law*, 1961, Cilt 55, Say 44, s951-952.

250 Erdem Denk, "Uluslararası Hukukun Dayanağına İlişkin Görüşlerin Dönemsellikleri Sorunu: Doğal Hukuk Görüşü Örneği", *Bilge Strateji*, Cilt 2, Sayı 5, 2011, s.104.

251 "Hükmüyle vakamız hakkında karar vereceğimiz hukukun tespiti, tüm uluslar nezdinde özdeş, idraki zahmetsiz, her bir bireye içkin ve her bir bireyin zihninde yerleşik bulunması münasebetleriyle zor değildir. Üstelik başvurduğumuz hukuku, hiçbir hükümdarın tebaasından mahrum bırakmaması ve hiçbir Hristiyanın Hristiyan olmayanlardan esirgememesi gerekmektedir. Zira bu, hepimizin müşterek kaynağı olan, cömertliği herkese bahşedilmiş, hükmü ulusları yönetenlere kadar uzanan ve en titizlikle adil olanlarca kutsal addedilen doğadan kök alan bir hukuktur." Grotius, *The Free Sea*, s.8; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.10. En geniş anlamıyla doğal hukukun, temelleri doğada yatan, kaynağı ampirik olarak teşhis edilemeyen hukuk olduğu, "köklerinin fizik tabiatla insanın ortak tabiatını temsil eden tabii akılda yattığı" varsayılır (Selahattin Keyman, "Tabii Hukuk Doktrininin Epistemolojik Tahlili", *Ankara Üniv. Hukuk Fak. Dergisi*, 1998, Cilt 47, Sayı 1-4, s.18). Diğer bir deyişle, "dayanağını yani bağlayıcılık gücünü metafizik veya uhrevî, yani insan-ötesi veya insan-üstü kaynaklardan aldığını savlayan" hukuktur ve uluslararası hukuk tarihinde farklı dönemlerde farklı şekillerde tanımlanmış olup, en temel iddiası "hukukun *a priori* (dolayısıyla evrensel) veriler üzerine bina edildiğidir" (Denk, *op. cit.*, .102). Grotius'un doğal hukuk anlayışı için ayrıca bkz. Haakonssen, *op. cit.*, s.26-31; Knud Haakonssen, "Hugo Grotius and the History of Political Thought", *Political Theory*, 1985, Cilt 13, Sayı 2, s.247-53; Wight, *op. cit.*, s.36-55; Niyazi Öktem, *Hukuk Felsefesi ve Hukuk Sosyolojisi*, Der Yayınevi, 1985, Genişletilmiş 2. Basım, s.117-20.

252 Grotius, *The Free Sea*, s.5; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.7.

253 Grotius, *The Free Sea*, s.5-6; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.7-8.

söz edilebileceği savunuluyordu.[254] Dolayısıyla Thomas Aquinas'ın vurguladığı üzere akıl, yalnızca pratik problemler ve çözümlere göndermede bulunmaktan öte bir "eylem ilkesi" olup, nesnel gerçekliği kavrayarak normatif edimlere kılavuzluk ediyordu.[255] Grotius'a göre bu düzenin, gerek müteakip kaziyelerin doğal hukukta kendisine uyacağı gerekse de doğal hukukun kaynağı olan ve Thomas Aquinas'ın çözümlemesine dayanan bir ilk kuralı mevcuttu: "Tanrı'nın iradesi ne izhâr ederse, o hukuktur."[256] Bu iradenin tecellisinin tespitinde başvurulacak yer ise Kutsal Kitap değil, doğal dünyanın akıl ile tetebbu edilmesiydi. Çünkü burada söz konusu edilen, Thomas Aquinas'ın akla bağlı olarak tanımladığı dört kademeli yasa sisteminde üçüncü sıradaki "doğal yasalar"dı (*lex naturalis*).[257] Bunlar, birinci sırada bulunan ve ilahi düzenin yasaları olan "ebedi yasalar" (*lex aeterna*) içinden "düşünen insan aklının" algılayabileceği yasalardı.[258] Üstelik bu doğal yasalar, "toplumsal yaşam için" insanlara rehberdiler.[259] Bu metot itibarı ile, Grotius'a göre, insan eylemlerini yönlendiren temel prensip, "bireysel çıkar" yahut "kendini koruma"ydı. Bu noktadan çıkan sonuçlar ise *Mare Liberum*'un ana tezlerine kaynaklık edecek ve doğal hukukun ilk iki kanunu olan, ara tezlerdi. Bunlar (1) kişinin kendi hayatını müdafaa etme ve (2) yaşamını idame etmek için yararlı olan şeyleri mülk edinme ve alıkoyma haklarıydı.[260] Yalnız, her ne kadar "kendini koruma" diğer insanların korunmasına nispetle öncelik taşısa da hemcinslerin gözetilmesi, Tanrı iradesince, sanki "daimi bir sözleşmeye" ta-

254 Van Gelderen, *op. cit.*, s.26.

255 *Ibid*, s. 14-5.

256 Thornton, *op. cit.*, s.22; Grotius, *Commentary on the Law...*, s. 19.

257 Öktem, *op. cit.*, s.112-3.
258 *Loc. cit.*
259 *Ibid.*, s.113.
260 Grotius, *op. cit.*, s.23.

rafmışçasına mütekabil bir ahengi yansıtmalıydı.[261] Grotius'a göre bu uyum veya toplumsallık, doğanın ikincil hukuku olan, milletlerin birincil hukuku yani milletler hukukuydu.[262] Dolayısıyla ilk kural olan Tanrı iradesinden, ikinci kural türetiliyordu: "İnsanların ortak rızası neyi bütünün iradesi izhâr ederse, o hukuktur."[263] Grotius, burada da Vazquez ve Bartolus de Saxoferrato'nun milletler hukukunun birincil/ikincil hukuk ayrımına başvuruyordu.[264] Bu ayrıma göre milletlerin birincil hukuku, dış dünyanın tüm insanlar için müşterekliğini öngören, insanların çoğunluğunca kabul gören niyet ve amaçlardan oluşan doğal hukuk iken; milletlerin ikincil hukukuysa, kanun ve teamüllerin devletler arasında uygulanan ve çoğunlukça uygulandığı ölçüde evrensel olan, pozitif hukuktu.[265] DJP'de serimlenen bu kuramsal/hukuki zemin, *Mare Liberum*'da, Doğu Hint'te egemenlik haklarının, seyrüsefer ve uluslararası ticaret serbestisinin değerlendirilmesine imkan sunuyordu. *Mare Liberum*'da genel hatlarıyla ele alınan ve Grotius tarafından "Felemenkler ile İspanyollar arasındaki ihtilaflı" olarak nitelenen bu konular, kabaca, üç kısımda ele alınabilir.[266]

1. PORTEKİZLİLERİN GÜNEYDOĞU ASYA'DA İDDİA ETTİKLERİ EGEMENLİK HAKLARI

Açık denizlerin serbestisine üç şekilde değinilebilir: Denizin belli bölgelerinde "işgal" yoluyla iddia edilen egemenlik haklarının reddi; denizin kimi kısımlarında

261 Thornton, *loc. cit.*; Grotius, *op. cit.*, s.24.

262 *Ibid*, s. 25.

263 *Loc. cit.*

264 Monica Brito Vieira, "Mare Liberum vs. Mare Classum: Grotius, Freitas, and Selden's Debate on Dominion over the Seas", *Journal of the History of Ideas*, 2004, Cilt 64, Sayı 3, s. 364.

265 *Loc. cit.*

266 Grotius, *The Free Sea*, s.7; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.9-10.

"münhasır kullanım" taleplerinin karşı savı veya yine denizin bazı parçalarının başkaları aleyhine belirli devletlerce "fiili" denetiminin reddedilmesi olarak.[267] Denizlerde, 17. yüzyılın başındaki mevcut teknolojik araçlarla, bugünkü anlamda bir "egemenlik" kurmanın mümkün olmaması göze alındığında, açık denizlerin serbestisinin "tabiatı gereği" ticaret serbestisiyle alakalı olduğu varsayılabilir.[268] Çünkü açık denizlerin serbestisiyle ilgili tartışmalar, doğrudan, iki şey hakkındaydı; denizlerin ticari saiklerle serbestçe kullanımı ve denizlerdeki münhasır kullanım kisvesi altında ilân edilen ticaret tekellerinin reddi. Portekizlilerin Güneydoğu Asya'daki hak iddiaları da benzeri bir ticaret tekelinin egemenlik görünümü taşımasından ileri geliyordu ve bu egemenlik doktrini, 15. yüzyılı takiben, yeni ticaret yolları ve kıtalarda, Avrupalılarla Avrupalı olmayanlar arasındaki etkileşimin hukuki temellendirmesine dayanıyordu. Buna göre Portekiz ve İspanya gibi keşif güçlerinin ilgili etkileşimlerdeki tavrını belirleyen iki hukuki hususiyet vardı: (1) Hristiyan devletlerin, çeşitli yerel halkların haklarına aldırmaksızın, ilgili "dinsiz ve kâfirlerin" topraklarını ihrâz etme (*occupy*) ve mülk edinme hakkı ve (2) Papa'nın, Hristiyan Kilisesi'nin başı olarak, hristiyan olmayan bir hükümdarın elinde bulunan toprakların "dünyevi egemenliğini" tahsis etme hakkı.[269] Bu doğrultuda, 1455'te, *Romanus Pontifex* isimli bir buyruğuyla Papa V. Nicolaus, Portekiz kralı V. Alfonso'ya, Bojador Burnu ve Gine kıyıları ile ötesinde (güneyinde) fethedilmiş ya da fethedilecek bölgelerin egemenliğini münhasıran bağışlıyordu.[270] Denilebilir ki bu uluslararası hukuki dayanak hem Portekiz'in ticari gi-

267 Zemanek, *op. cit.*, s.52.
268 *Loc. cit.*

269 Anand, *op. cit.*, s.43.
270 İlgili buyruk için bkz. <https://www.nativeweb.org/pages/legal/indig-romanus-pontifex.html>, erişim tarihi 01.07.2017. Yani anılan buyruk uyarınca, V. Alfonso'ya, "Tanrı'nın düşmanları elindeki topraklarda, sınırsız ve mutlak, istila, fetih ve tebaa kılma hakkı" teslim ediliyordu (*Loc. cit.*). Yine Papa, işbu emriyle, Portekiz kralı ve haleflerinin adı geçen bölgelerdeki ada, liman ve denizlerde münhasır egemenlik haklarını vurgulayarak diğer hristiyan devletlerin, Portekiz kralının izni olmaksızın,

rişimlerine (ve bu girişimlerin tekelci yapısına) meşruiyet sağlamayı hem de diğer hristiyan güçlerin rekabetinin önünü almayı hedefliyordu. Ne var ki Kristof Kolomb Amerika'ya yaptığı ilk seyahatten, Hint Adaları'na ulaştığı inancıyla, döndüğünde İspanya, Portekiz'in bu bölgelerde hak iddia etme ihtimaline karşı Papa VI. Alexander'a yeni kıta üzerinde İspanya egemenliğini tanıması yönünde baskı yaptı.[271] Akabinde Papa, 1493'te ilân ettiği, *Inter Caetera* isimli buyruğuyla keşif alanlarını İspanya ve Portekiz arasında bölerek Azorlar ve Yeşil Burun Adaları'nın 100 fersah batısından geçen bir sınır çizgisi[272] (*demarcation line*) tayin etti.[273] Böylece Papa, hattın batısındaki topraklar, Büyük Okyanus ve Meksika Körfezi üzerindeki hak ve yetkiyi İspanyollara verirken Portekizleri de hattın doğusundaki topraklar, Fas'ın güney sınırından başlamak üzere Atlantik Okyanusu ve Hint Okyanusu üzerinde hakim kılıyordu. Ardından taraflar Papa'nın tasarruflarını kuvvetlendirmek ve sınır hattının geçerliliğini ilân etmek adına müteakip bir antlaşma akdettiler. 1494 tarihli Tordesillas Antlaşması ile bu bölüşüm onaylandı ve İberliler birbirlerinin etki alanlarını tanıdılar.[274] Diğer yandan *Inter Caetera*'nın aşağıdaki bölümü anılan bölgelerdeki Avrupa ötesi ticareti, diğer Avrupalı hristiyanlar açısından, şöyle "hükme" bağlamaktaydı:

"Biz; vaziyet, rütbe, mertebe, mamelek ve -hatta kral yahut imparator fark et-

bu egemenlik alanlarına müdahalesini yasaklıyordu (*Loc. cit.*).

271 Anand, *op. cit.*, s.44.

272 Bu ve benzeri sınır çizgilerinin analizi ile Avrupa merkezli milletlerarası hukuk pratiğinin gelişimindeki yerleri için bkz. Schmitt, *op. cit.*, s.86-100. Sınır çizgilerinin kolonyalizmle ilişkisi için ayrıca bkz. Miéville, *op. cit.*, s.171-3, 179-84.

273 Anand, loc. cit. İlgili buyruk için ayrıca bkz. <http://www.nativeweb.org//pages/legal/indig-inter-caetera.html>, erişim tarihi 01.07.2017.

274 W.J., Zwalve, "The Introduction to the Jurisprudence of Holland and the Doctrine of the Free Seas", *Grotiana*, 2009, Cilt 30, s.56-7. Yalnız işbu antlaşma sınır hattında, Portekiz lehine, 370 fersahlık bir batıya kayma öngörüyordu (hat bu hâliyle Tordesillas Hattı olarak da anılmaktadır) ki bu durumda Portekiz Brezilya üzerinde hak iddia edebiliyordu (Anand, *loc. cit.*).

> mez- payelerine bakılmaksızın tüm zevatın, bulunmuş ya da bulunacak, keşfedilmiş ya da keşfedilecek, adalara ve kara parçalarına... gitmeye yeltenmesini, kanun hükmünce ve bu hükmün ihlâli durumunda aforoz pahasına, kati surette yasaklıyoruz."[275]

Son olarak yine İberliler arasında imzalanan 1529 tarihli Zaragoza Antlaşması, sınır hattının dünyanın diğer yarısındaki uzantısına (Molük Adaları'na) ilişkin taraflar arasındaki egemenlik iddialarını çözüme kavuşturuyordu. Çünkü İspanyollar; Portekizlilerin zaten ticari münasebetlerde bulunduğu bu adalardaki kârlı baharat ticaretinden pay almak istemiş, ancak neticede belirli bir meblağ karşılığında taleplerinden vazgeçerek Baharat Adaları'nın kontrolünü Portekizlilere bırakmak zorunda kalmıştı.[276] Velhasıl 15. yüzyılın ikinci yarısından itibaren İberlilerin Hint Okyanusu'na alternatif bir rota ile ulaşma çabaları, -*Mare Liberum*'daki ifadeleriyle keşfe, ihrâza (*occupation*) veya Papa'nın yüce otoritesine dayanarak- bu devletleri ilgili bölgelerin *de facto* hâkimi kılmıştı.[277] Bilhassa Portekizliler Hint Okyanusu'ndaki bu "hâkimiyeti", bölgesel fetihlerle kullanmak yerine, kimi stratejik noktaları işgal edip ticaret rotalarında denetim kurarak ilgili bölgelerde egemenlik (ve ticaret tekeli) iddia ediyor ve Asya' da seyrüseferi "*cartaz*" denen bir tür lisansa bağlıyordu.[278]

Grotius Portekizlilerin bu egemenlik iddialarına, ilk elde, kimsenin daha önce mâliki olmadığı birşeyin egemeni olamayacağından yola çıkıp; istihkakın (yani sınır

275 Zwalve, *op. cit.*, s.57. Diğer taraftan Papa'nın hristiyan dünyası üzerinde varsaydığı bu yetke, 16. yüzyılın ilk yarısından itibaren Reformasyon ile sarsılacaktı ki hem *Santa Catarina* vakasının tarihsel bağlamının bir parçası olan 80 Yıl Savaşı hem de Grotius'un -aşağıda incelenecek- Papa'nın yetkesinin hukuki reddine ilişkin tezleri Felemenklerin Protestanlığına doğrudan ilintiliydi.

276 Anand, *op. cit.*, s.62-3. İlaveten bu antlaşma uyarınca sınır hattı Molük Adaları'nın 15 fersah doğusu olarak kabul edilmişti (*Ibid.*, s.63).

277 *Ibid.*, s.44.

278 Anand, *Maritime Practice...*, s.441-2.

hattının ilgili tarafında "hak sahibi olmanın"), -mülkiyet bir önkoşul olduğu sürece- egemenlik için yeterli sayılamayacağını (birşeyi haiz olmak ile o şeyi iktisâp hakkının birbirinden apayrı olmasından hareketle) öne sürerek karşı çıkıyordu.[279] Üstelik Hollandalıların seyrettikleri Doğu Hint Adaları'ının kendi hükümdarları, idari ve hukuki sistemleri olduğu gibi, Portekizliler bu bölgelerde "egemen" olmaktan öte, ticaretleri izne tâbi, kimi müruriyeler ödeyen "yabancılar"dı.[280] Ayrıca Vitoria'nın vurguladığı üzere, yerel idari ve siyasi yapıların "kâfirlerin" kontrolünde oluşu, egemenlik yetkisinden mahrum bırakılmaları için gerekçe oluşturamazdı.[281] Benzer şekilde Thomas Aquinas da dini inancın, egemenliğin kaynağı olan beşeri kanunları ya da doğal hukuku izâle edemeyeceği görüşündeydi.[282] Grotius ardından, zikredilen egemenlik iddialarını üç noktadan çürütüyordu. Birincisi, ilgili bölgelerin keşfe istinaden egemenlik altına alınması ileri sürülemezdi.[283] Çünkü keşif eylemi, yalnızca, "fiili zilyetlikle" tamamlandığında egemenlik için yeterli olabilir ve bu durum sadece taşınırlar veya sabit sınırlar içine alınmış ve korunan taşınmazlar hususunda geçerliydi.[284] Bu şartlar Portekizliler için vârit olmayıp yüzyıllardır varlığından haberdar olunan Hindistan'ın keşfi iddiası da anlamsızdı. Bir de keşfe konu olan yerler "*res nullius*" olmadığı sürece, keşif eylemi haddi zatında hiçbir hukuki hak doğuramazdı ki Doğu Hint Adaları, yerel yöneticilerin hükümranlığı altında bulunmasından ötürü "sahipsiz" değildi.[285] İkincisi, ilgili bölgelerde Papa buyruklarına istinaden egemenlik öne

279 Grotius, *The Free Sea*, s.13; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.14.

280 *Loc. cit.*

281 Grotius, *The Free Sea*, s.14-5; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.15.
282 Grotius, *The Free Sea*, s.15; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.15-6.
283 Grotius, *The Free Sea*, s.13; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.14.

284 Grotius, *The Free Sea*, s.14; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.15.
285 Grotius, *The Free Sea*, s.14-5; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.15-6.

sürülemezdi.[286] Papa'nın, bu bölgelerin egemeniymişçesine ya da Asyalıların kendi yetkisini -Hristiyanlığa inanmayanlar olarak- tanımamalarından ötürü bölgeyi hibe etmesi egemenlik doğuramazdı.[287] Çünkü -Vitoria'nın da Vázquez'in de kabul ettiği gibi- Papa dünyevi bir hükümdar olmayıp kendisinin yetkisi manevi alanla sınırlıydı.[288] Yani Papa'nın, dünyevi hükümdarlara, sahip olmadığı bir yetkiyi bahşetmesi konu dışı olduğu gibi, ruhani yetkisi Hristiyanlarla sınırlı olduğu için "kâfir milletler" üzerinde de herhangi bir selâhiyeti bulunmamaktaydı.[289] Ayrıca Papa'nın böyle bir yetkesi kabul edilse bile bir egemeni egemen kılan bağış olmayıp bağış sonucunda teslim aldığı şey üzerinde mülkiyet kurmasıydı.[290] Üçüncüsü, ilgili bölgelerde savaşa istinaden egemenlik öne sürülemezdi.[291] Bir kere savaşa girmek için herhangi bir sebep yoktu. Şöyle ki Amerikan yerlilerinde vaka olduğu üzere, genellikle, "barbar kavimlere" karşı savaşı icbar ettiren iki mazerete başvurulurdu: Bunlar, yerlilerin ticaret serbestisine mani olmaları ve Hristiyanlığı kabul etmemeleriydi.[292] Portekizlilerin, Doğu Hint Adaları sakinlerinden ticaret izinleri almalarından ötürü birinci mazeret, -Thomas Aquinas, Bartolus ve Thomas Cajetan gibi birçok kilise hukukçusu ve ilâhiyatçının vurguladığı üzere- Hristiyanlığın inkârı savaş açmayı veya bu kavimleri mallarından mahrum ettirmeyi meşrulaştırmayacağından ikincisi hükümsüzdü.[293] Yani yerel halkların inançsızlıkları yüzünden mülkleri üzerindeki egemenliklerinden yoksun bırakılmaları mümkün değildi. Zira egemenlik, pozitif hukukun konusuydu

286 Grotius, *The Free Sea*, s.15-7; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.16-7.
287 Grotius, *The Free Sea*, s.16-7; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.17.
288 *Loc. cit.*
289 Grotius, *The Free Sea*, s.16-7; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.16-7.
290 Grotius, *The Free Sea*, s.16; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.16-7.
291 Grotius, *The Free Sea*, s.17-20; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.17-20.
292 Grotius, *The Free Sea*, s.18; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.18.
293 Grotius, *The Free Sea*, s.18-9; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.18-9.

ve ilahi kanunların konusu olan inançsızlık pozitif hukukun hükümlerini ilga edemezdi.[294] Üstelik öne sürülen mazeretler meşru görülse dahi işgalin önkoşul olacağı bir fetihten kaynaklanan bir hak dışında egemenlik kurulamazdı.[295] Çünkü Portekizliler, adı geçen bölgeleri işgal etmek bir yana, Hollandalıların ziyaret ettiği yerlilerin çoğunluğuyla savaşta bile değildi.[296] Sonuç olarak, Portekizlilerin bahsi geçen yerlerde ne egemenlik haklarına sahip ne de egemen oldukları göz önünde bulundurulduğunda, -Vitoria tarafından da onaylandığı üzere- Doğu Hint Adaları'ndaki halkların "*sui juris*" egemenlikleri ortadaydı.[297]

2. AÇIK DENİZLERDE SEYRÜSEFER SERBESTİSİ

Portekizlilerin Hint Okyanusu'nun sahipliğini talep etmesi, Grotius'a göre, doğanın bütün milletlere bahşettiği ulaşım hakkının ya da herbir milletin sahip olduğu seyahat (veya seyrüsefer) serbestisinin ihlâli için temel oluşturuyordu.[298] Oysa milletler hukukunun "şüphe edilemez" aksiyomuna göre, "herbir millet istediği bir milletin ülkesine seyahat etmekte ve onunla ticaret yapmakta özgür"dü.[299] Çünkü deniz, fertlerin uyruğu ve denize kıyısı bulunan ya da bulunmayan devletlere tâbi olmaları fark etmeksizin, tüm insanlar için ortaktı ve hiçbir fert yahut devlet, deniz üzerinde sahiplik tasarrufunda bulunamazdı.[300] Bu çözümlemesinde Grotius, ticaret serbestisini de

294 Grotius, *The Free Sea*, s.19; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.19.
295 Grotius, *The Free Sea*, s.17; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.18.
296 *Loc. cit.*
297 Grotius, *The Free Sea*, s.20; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.20.
298 Grotius, *The Free Sea*, s.33; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.30.
299 Grotius, *The Free Sea*, s.10; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.12.
300 Grotius, *The Free Sea*, s.32 Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.29-30. Burada istisnai bir durum söz konusu: şöyle ki her ne kadar milletlerin, denizin sahipliğini üstlenmeleri mümkün olmasa da denizlerin bazı bölgeleri üzerinde kimi yetkilere sahip olmaları mümkündü. Bu bakımdan kıyı, koy

içerecek şekilde seyrüsefer serbestisini savunurken, büyük oranda, Vitoria'nın kavramlaştırmasına başvuruyordu.[301] Zira Vitoria'ya göre, Amerikaların keşfinde olduğu üzere, İspanyolların ilgili bölgelere seferlerde bulunup, ticaret yapmalarına temel oluşturan "değiştirilemez hak" "temas hakkı"ydı (*ius communicationis*).[302] İberlilerin iddialarının aksi üç ana koldan mütâlaa ediliyordu.

Birincisi, ihrâza istinaden, açık denizlerde seyrüsefer hakkı ve Hint Okyanusu, Portekizlilere münhasır kılınamazdı.[303] Zira Portekizliler, milletler hukukundaki ibaresiyle, kimseye ait olmayan (*res nullius*), ortak mülkiyette bulunan (*res communis*) veya umumi mülkiyet (*res publica*) kabul edilen deniz üzerinde (ve hatta seyrüsefer ve ticarette) münhasır yetki iddiasındaydı.[304] Bu, Grotius'un içinde bulunduğu tarihsellikte ve Vázquez'in kavramsallaştırmasına dayanan kendi ifadesine göre, egemenliğin -Cicero, Seneca ve Horatius gibilerce de ifade edilen- "ortak malların hukuki kullanım ayrıcalığı" anlamından "başkalarının sahipliğini dışlayan, hususi bir mâliklik" anlamına evrilmesiyle alâkalıydı.[305] Bu ise mülkiyetin tarihsel gelişiminin (yani belirli bir sahiplik biçiminin "kullanımdan" ayrılamaz olmasının) bir sonucuydu.[306] Mülkiyet veya sahiplik, maddi ihtiyaçlardan zuhur eden bir insan icadıydı ve fertler, önceden müşterek olan şeyleri bu yolla ihrâz ediyordu.[307] Örneğin, yiyecek ve içe-

veya körfez gibi denizlerin ihrâza yatkın alanlarında, bu bölgelerin kamusal kullanımına ihtilaf etmeksizin (yani zararsız geçiş gibi açık denizlerde de herkesçe sahip olunan haklara halel getirmeden), sahiplik mümkündü (Grotius, *The Free Sea*, s.26-30; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.25-7).

301 Grotius, *The Free Sea*, s.12; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.13.

302 Thumfart, *op. cit.*, s.80-1.

303 Grotius, *The Free Sea*, s.20-37; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.20-35.

304 Thornton, *op. cit.*, s.23.

305 Grotius, *The Free Sea*, s.20-1; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.20-1.

306 *Loc. cit.*

307 Grotius, *The Free Sea*, s.22-3; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.22; Thornton, *op. cit.*, s.25. Grotius'un kuramı içinde özel ve ortak mülkiyetin analizi için ayrıca bkz. John Salter, "Hugo Grotius: Property and Consent", Political Theory, 2001, Cilt 29, *passim*.

cekler özel mülkiyet kapsamına girebiliyordu. Çünkü bir kere kullanıldıklarında diğer insanlar tarafından kullanılmaları mümkün olmuyor ve sahiplikleri diğer insanların tasarrufundan ayrılıyordu.[308] Benzer şekilde kara parçaları, -gelecek kullanıma bağlılıkları, fiziksel olarak kavramanın mümkün olmasıyla- ihrâza yatkınlıklarından ötürü, mülkiyete tâbi olabiliyordu.[309] Çünkü taşınabilir şeylerin mülkiyeti el koyma gerektiriyor, taşınmazlarda (deniz veya kara parçaları gibi) ise -etrafını çevirmek şeklinde- kimi sınırların tayini lâzım geliyordu.[310] Buraya kadarki tahlilden Grotius iki sonuç çıkarıyordu:

> "Birincisi, her türlü mülkiyet ihrâzdan kaynaklandığı için, ihrâz edilemeyen yahut daha önce ihrâz edilmemiş şeyler, hiçkimsenin mülkiyetinde olamaz. İkincisi, doğanın emrettiği şekliyle, bir insanın kullanımından sonra diğer insanların ortak kullanımı için hâlâ yeterli olan şeyler, bugün olduğu kadar daimi olarak da mevcut durumlarında, yani doğanın onları ilk yarattığı hâllerinde kalmalıdır."[311]

İşte Johannes Faber'in tanımıyla herşeyin müşterek olduğu ilkel şartlarda bulunan deniz[312], iki sebepten ötürü, Cicero'nun da vurguladığı üzere, bu ikinci kategoriye giriyordu[313] Birincisi, kaynaklarının (örneğin balıklar) tükenmez olmasının sonucu diğerlerinin kullanımına halel getirmeden denizden faydalanılabilmesi mümkündü. İkincisi, sınırsızlığının ya da sürekli değişken ve akışkan yapısıyla belirli hadler altında tu-

308 Grotius, *The Free Sea*, s.22; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.22.
309 *Loc. cit.*
310 Grotius, *The Free Sea*, s.23; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.22.
311 Grotius, *The Free Sea*, s.24; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.23-4.
312 Grotius, *The Free Sea*, s.30; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.28.
313 Grotius, *The Free Sea*, s.25-6; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.24.

tulamamasının sonucu ihrâzı mümkün değildi. Zaten milletler hukukuna göre deniz, doğa tarafından yaratıldığı hâliyle ya da doğası gereği herkes için müşterek ve herkesin özgür kullanımına açıktı.[314] Yine deniz, daha önce hiçkimsenin egemenliği altına girmemiş olmasından ötürü, bütün insanlar için ortak mülkiyette olup hiçkimsenin veya hiçbir milletin özel mülkiyetinde değildi.[315] Dolayısıyla da denizin müşterek kullanımına halel getirilmesi, yani denizin kaynaklarının veya seyrüsefer hakkının "egemenlik" kisvesiyle münhasır kılınması, diğer bir deyişle özel mülkiyet kılınamayacak denize ticaret nesnesi gibi muamele edilmesi, hukuki değildi. Ezcümle, dünyayı diğer milletlerin aleyhine, "kimi hayali hatlarla" bölmek suretiyle Portekizliler, Hollandalıların dayandıkları ortak bir hak ve doğal hukukun nesnel bir niteliği olan seyrüsefere mani oluyorlardı.[316]

İkincisi, ne seyrüsefer hakkı ne de deniz, Papa'nın bağışına istinaden Portekizlilere münhasır kılınamazdı.[317] Bir kere, bir "bağışın" ticaret dışı alanlarda bir tesiri olmadığı gibi, özel mülkiyet altına giremeyecek seyrüsefer hakkının ve denizin ne Papa tarafından bahşedilmesi ne de Portekizlilerce kabulü söz konusu olabilirdi.[318] Ayrıca mevzubahis edilen meselelerin para veya kâr gibi diyanet dışı konulara ilişkinliği, Papa'nın yetkisinin geçersizliğinin bir diğer sebebiydi.[319] Yine dünyevi hükümdarların bile seyrüsefer hakkını sekteye uğratma salâhiyetinin yokluğu göz önünde bulundurulduğunda, Sylvester Prierieas tarafından ifade edilen ve evrensel kabul gören bir vakanın, yani "Papa'nın doğal hukuk hilafına hareket edemeyeceği"nin vur-

314 Grotius, *The Free Sea*, s.25-6; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.24-5.
315 *Loc. cit.*
316 Grotius, *The Free Sea*, s.34; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.31.
317 Grotius, *The Free Sea*, s.38-9; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.35-6.
318 *Loc. cit.*
319 Grotius, *The Free Sea*, s.38; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.35-6.

gulanması gerekirdi.[320] Son olarak, Papa'nın kimseyi sahip olduğu haklardan mahrum bırakamayacağından yola çıkılarak, ilgili bağışın, en az İberliler kadar diğer milletlerin de hak ettiği bir serbestiyi ilgası savunulamazdı.[321]

Üçüncüsü, zamanaşımına ya da teâmüle istinaden seyrüsefer hakkı ya da deniz Portekizlilere münhasır kılınamazdı.[322] Burada kastedilen, 15. yüzyılın sonlarından beri, yukarıda anlatıldığı şekliyle Portekizlilerin Asya'da sahip olduklarını iddia ettikleri egemenlik haklarının zamanaşımı veya teâmül ile hukukilik kazanamayacağı, yani "uzun süreli bir adaletsizliğin" hususi bir hak doğuramayacağıydı. Grotius çıkarımlarında, büyük oranda Vázquez'in çeşitli otoritelerden süzerek, teamül hukuku üzerine yaptığı çözümlemelerden yararlanıyordu. Evvelâ, Vázquez'ce açıklandığı şekliyle, bir iç hukuk konusu olmasından dolayı zamanaşımına hükümdarlar ya da özgür ve bağımsız milletler arasındaki meselelerde başvurulamazdı.[323] Dahası iç hukuku aşan, yani doğal hukukun veya milletler hukukunun konusu olan uyuşmazlıklarda, zamanaşımının geçerliliği daha da azdı.[324] Üstelik, böylesi bir konuda iç hukuk bile zamanaşımını yasaklıyordu.[325] Çünkü "zamanaşımına yahut zamanaşımı yoluyla iktisâb"a dayanarak deniz ve onun kullanımı gibi mülkiyet olamayacak şeyleri sahiplenme mümkün değildi.[326] Öte yandan teâmül, "bir tür pozitif hukuk kuralı olmasından ötürü evrensel hukuku hükümsüz kılamaz"dı.[327] Çünkü yine Vázquez'in irdelediği gibi doğal hukuk ilahi iradenin bir izhârı olarak değişmez bir hükme sahipken, do-

320 Grotius, *The Free Sea*, s.38; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.36.
321 Grotius, *The Free Sea*, s.38-9; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.36.
322 Grotius, *The Free Sea*, s.39-49; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.36-45.
323 Grotius, *The Free Sea*, s.39; Grotius, *The Freedom of the Seas*..., s.36.
324 *Loc. cit.*
325 *Loc. cit.*
326 *Loc. cit.*
327 Grotius, *The Free Sea*, s.43; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.39.

ğal hukukun bir parçası olan milletlerin birincil hukuku, milletlerin ikincil veya pozitif hukukundan farklılaşmaktaydı ki bu ikincil hukukun hükümleri değiştirilebilirdi.[328] Yani milletlerin birincil hukukuyla çelişen teâmüller, kimi devletlerin rızası, pratiği ya da tasarrufu bu yönde bile olsa zamanaşımıyla hukukilik kazanamazdı. Sözün özü, Grotius'a göre, hiçkimse insanların hakkına zarar veren bir "ayrıcalığı" bahşetmek gücünde olmayıp, böylesi bir teâmülün devletler arasında hükmü de olamazdı.

3. ULUSLARARASI TİCARET

Kimsenin mahrum bırakılamayacağı ticaretle uğraşma imkânı, milletler hukukuna göre herkese açık olmalıydı.[329] Grotius'un Vázquez'e referansla sunduğu bu ilke, özel mülkiyet ayrımlarının oluşmasıyla gereklilik kazanmıştı.[330] Bir başka deyişle taşınırlar özel mülkiyete geçtiğinde, Arisoteles'in ifadesiyle, bir insanın eksikliklerinin bir diğerinin sahip olduğu fazlalıklarla tamamlanacağı "bir mübadele yöntemi" vuku bulmuştu.[331] Yani ticaret, emtia gereksiniminden doğmuştu; çünkü doğanın herşeyi herkese bahşetmesi karşısında herşeyin her yerde bulunmamasına çözüm olarak sahip olunmayan şeylerin takası icbar etmişti.[332] Dolayısıyla "tüm sözleşmelerin, yani mübadelenin, evrensel temeli doğadan türemiş"ti.[333] Sonuçta ticaret serbestisi, milletlerin ilkel bir hakkına dayanıyordu.[334] Ayrıca bu hakkın tüm milletlerin rızası olmak-

328 Grotius, *The Free Sea*, s.43; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.40.
329 Grotius, *The Free Sea*, s.49-51; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.45-6.
330 Grotius, *The Free Sea*, s.49; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.45.
331 *Loc. cit.*
332 *Loc. cit.*
333 Grotius, *The Free Sea*, s.50; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.46.
334 Grotius, *The Free Sea*, s.51; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.46.

sızın kaldırılması mümkün olmayıp hiçbir millet başka iki milletin birbirleriyle akit yapma arzusuna muhalefet edemezdi.[335] Ticarete ilişkin bu girişten sonra Grotius Portekizlilerin yaklaşımlarını, yukarıdaki tezlerine benzer şekilde, üç açıdan çürütüyordu.

Birincisi, Doğu Hint Adaları'yla ticaret ihrâza istinaden Portekizlilere münhasır kılınamazdı.[336] Zira ihrâza, uluslararası ticaret gibi maddi olmayan (yani fiziksel olarak el koyulamayacak) bir hak söz konusu olduğunda başvurulamazdı.[337] İkincisi, Doğu Hint Adaları'yla ticaret Papa'nın bağışlarına istinaden Portekizlilere münhasır kılınamazdı.[338] Çünkü dünyevi hükümdarların dahi kendi egemenlik alanlarında ticaret serbestisini yasaklayacak ehliyete sahip olmadıkları düşünüldüğünde, ticaretin maddi kazançlara ilişkin olmasından ötürü, yani uhrevi meselelerin dışında kalmasıyla, Papa'nın iktidarını aştığı aşikardı.[339] Çünkü Papa, bütün dünyanın dünyevi hükümdarı olmadıkça (ki değildi), evrensel bir hak olan ticaret üzerinde otoritesini iddia edemezdi.[340] Velhasıl Papa'nın "milletlerin ve doğanın ezeli ve ebedi hukuku" üzerinde hiçbir gücü yoktu.[341] Üçüncüsü, zamanaşımına ya da teâmüle istinaden Doğu Hint Adaları'yla ticaret Portekizlilere münhasır kılınamazdı.[342] Yukarıda da vurgulanan gerekçelerle, zamanaşımı ticaret serbestisini özel mülkiyet hâline getiremezdi ki bunun için de ticaret serbestisini etkisizleştirmek de hükümsüzdü.[343] Ayrıca uluslararası

335 *Loc. cit.*
336 Grotius, *The Free Sea*, s.51-2; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.47.
337 *Loc. cit.*
338 Grotius, *The Free Sea*, s.52; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.47-8.
339 Grotius, *The Free Sea*, s.52; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.47.
340 *Loc. cit.*
341 Grotius, *The Free Sea*, s.52; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.48.
342 Grotius, *The Free Sea*, s.53-4; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.47-8; *supra.*, s.68-9.
343 Grotius, *The Free Sea*, s.53; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.48-9.

ticaretin Portekizlilerce engellenmesinde olduğu üzere, iyi niyetin bariz eksikliğinde, hukuki kuralların teâmüllere dayanması bir hak olmaktan öte bir haksızlıktı.[344]

Sonuçta İberlilerin, Güneydoğu Asya'da ticari ürünleri satmak veya satın almak konusunda "dünyanın geri kalanını vergiye bağlamaları" adaletsizlikti.[345] Tıpkı tahıl vurguncularının tahıl pazarlarında fiyatları yükseltmeleri gibi, ticaretin birkaç tarafın yararı ve geri kalanların zararı için icat edildiği sanılmamalıydı ki zaten benzeri fiyat spekülasyonları tüm devletlerde cezai yaptırıma tâbiydi.[346] Bir başka ifadeyle, Portekizlilerin Hollandalıları kârlarına engel olmakla suçlamaları anlamsız olup Hollandalıların hak arayışları tüm insanlara ait olan bir hakkın açığa vurulmasıydı. Bu durumda Hollandalılara, hukukun ve hakkaniyetin buyurduğu üzere, Doğu Hint Adaları'yla özgürce ticaret yapmak ve "doğası gereği Hollandalılara ait olan bu serbestiyi ya İspanyollarla bir barış antlaşmasında uzlaşarak, ya başka türde bir antlaşma yaparak ya da savaşı sürdürerek her türlü tehlikeye karşı muhafaza etmek" kalıyordu.[347] Ayrıca denizlerde seyrüseferi engellemek ve ticari ürünlerin kullanım veya satımına izin vermemek tazminat için dava açmayı mümkün kılmaktaydı.[348] Bunun anlamı, bahsedilen ihlâllerden (yani şahsi çıkarların kamusal ve müşterek çıkarların önüne geçirilmesinden veya ortak haklardan yararlanılmasını alıkoymaktan) hareketle, üzerinde uzlaşılmış bir hâkimin tespit edeceği bir bedelin belirlenebilmesiydi.[349] Aynı doğrultuda Ulpian da seyrüseferin yahut kendi mahsül ve emtialarını kullanmakta ya da satmakta engele uğrayanların zararlarının tazmininde dava ikame

344 Grotius, *The Free Sea*, s.53; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.48.
345 Grotius, *The Free Sea*, s.56; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.50.
346 *Loc. cit.*
347 Grotius, *The Free Sea*, s.57; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.51.
348 Grotius, *The Free Sea*, s.59; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.53.
349 *Loc. cit.*

edebileceğini savunuyordu.[350] "Sağduyulu" bir hâkim, bu prensip doğrultusunda, Hollandalıların ticaret serbestisinden yararlanmaları hükmünü verir ve Portekizlileri bu serbestiye halel getirmekten men edip zararların tazminini talep ederdi.[351] Ancak Grotius'a göre, böylesi bir hükmü verebilecek bir hâkimin yokluğunda, "adaletin tesisi adil bir savaşla sağlanmalı"ydı.[352] Nitekim Aziz Augustinus zararsız geçişe halel getirildiğinde silaha sarılmayı meşru görüyor ve Cicero da uyuşmazlıkların çözümünde müzakerenin sonuç getirmemesi kaydıyla adaletin tesisi için cebre başvurulmasını onaylıyordu.[353]

III. SONUÇ

Kimi araştırmacılara göre Grotius *Mare Liberum*'u yazmamış olsaydı bile süregiden kapitalist gelişim, benzer saiklerle ve benzer sonuçlarla Felemenklerin Güneydoğu Asya açılımını savunacak başka birini bulurdu.[354] Çünkü söz konusu olan siyasi ve ticari çıkarlar düşünüldüğünde, kuruluş gerekçesi ve sahip olduğu kimi egemenlik haklarıyla (mesela Doğu Hint Adaları'nda ticari üsler kurabilmek ve askeri it-

350 Grotius, *The Free Sea*, s.59; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.52.
351 Grotius, *The Free Sea*, s.59-60; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.53.
352 *Loc. cit.*
353 *Loc. cit.* Böylece Grotius, Heemskerk'i ve *Santa Catarina*'yı anmaksızın zaptın "adil savaş" bağlamında gerçekleştiğini vurgulayarak, örtük bir biçimde, bu saldırının bir "deniz haydutluğu" değil bir "korsanlık" olduğunun altını çiziyordu. Grotius, Heemskerk gibi bireylerin bu eylem tarzlarını ise DJP'de sübjektif haklar kavramsallaştırmasıyla formüle etmişti. Sübjektif haklar için ayrıca bkz. *Infra.*, s.94-7. Diğer taraftan görüleceği üzere Grotius'un kuramsal yaklaşımı soyut bir *laissez-faire* serbest ticareti öngörmüyordu; bilâkis *Mare Liberum*, "belirli şartlarda cebri siyasi güç kullanım hakkı" yönünde bir iddiaydı (Miéville, *op. cit.*, s.210). Yani açık denizlerin serbestisinin savunusu, Grotius'un Felemenk yağmalarını meşrulaştırma biçimiydi (*Loc. cit.*).
354 Philip E. Steinberg, *The Social Construction of the Ocean, Cambridge Studies in International Relations 78*, Cambridge: University Press, 2001, s.26'dan aktaran Gustaaf van Nifterik, Janne Nijman, "Introduction: Mare Liberum Revisited (1609-2009)", *Grotiana*, 2009, Cilt 30, s.6-7.

tifaklara girebilmek gibi) VOC'nin otoritesini korumak istemesi kaçınılmazdı.[355] Bir diğer deyişle Hollanda Cumhuriyeti örneğinde -ve özellikle Doğu Hint Adaları ticaretinde- sermaye egemenliği devlet egemenliğine ya da ticari çıkarlar politik olanlara eklemlenmiş; VOC gibi kapitalist örgütlenmeler, ticari burjuvazinin taleplerini Hollanda Genel Meclisi gibi siyasi kurumlara eşlemiş ve bu sınıfın kendi ticari menfaatlerini korumak amaçları ile bu amaçların politik gerçeklikle uyumluluğu VOC gibi "bir ticari şirketi" doğrudan devlet idaresinin bir aracına dönüştürmüştü. Bu doğrultuda cumhuriyetin siyasi lideri Johan van Oldenbarnevelt, VOC'ye devrettiği yetkilerle, Güneydoğu Asya'da ticari girişimlerde bulunan farklı şirketleri tek bir çatı altında birleştirirken, VOC'den karşılığında devletlerinin baş düşmanı olan İberli güçlerin sömürge ticaretlerini baltalamalarını beklemişti.[356] Bu sürecin ortasında bulunan *Santa Catarina* vakası, ticari çıkarlarla siyasi olanların birleşiminde anahtar bir rol oynamış, vakanın savunusu adına Grotius'un uğraşlarıysa VOC'nin Doğu Hint'te etkinliğinin artmasına hukuki ve hatta "ideolojik" zemin oluşturmuştu.[357] Mesela *Mare Liberum*, 1609'da imzalanan ateşkes antlaşmasının öngördüğü şekilde Felemenklerin Avrupa dışı alanlarda ticaret yapabilme hakkının meşru kılınmasına ve hatta bu hakların kullanımı eliyle, bir sonraki bölümde inceleneceği üzere, yeni bir tekel kurulmasına yaramıştı. Bu yönüyle, *Santa Catarina* vakasının tarihsel bağlamında, uluslararası hukukun içeriği ve işleyişinde gelişen ticari burjuvazinin etkisine işaret etmek anlamlı olacaktır. Zaten bu durum, anılan toplumsal sınıfın siyasi ve hukuki kurumları kavrayışı ve bu kurumlarla ilişkisinin feodal olanlardan ayrışmasının bir sonucuydu.

355 Parthesius, *op. cit.*, s.37-8.
356 Ittersum, *Profit and Principle...,* s.liii.
357 Ittersum, *Preparing Mare Liberum...*, s.273; Ittersum, *Profit and Principle...*, s.xix.

Son olarak, *Santa Catarina* vakası ve *Mare Liberum*'un uluslararası hukuk tarihinde sahip oldukları hususi yere değinmek gerekiyor. Zira Grotius, takip eden yüzyıllarda uluslararası hukukun tartışılmaz bir prensibi olacak "açık denizlerin serbestisini, ayrıntılı bir kavramsallaştırmayla savunan ilk hukukçuydu".[358]

358 Arthur Nussbaum, *A Concise History of the Law of Nations*, New York: Mcmillan Co., 1962, s.111'den aktaran Anand, *Origin and Development...*, s.3. Yalnız belirtmek gerekir ki *Mare Liberum*'da da sıklıkla anılan Francisco de Vitoria, Grotius'u önceleyerek açık denizlerin serbestisinin "ilkel" ve ayrıntılı bir sistematiği olmayan ifadesini, 1532 tarihli, "*De Indis et De Jure Belli*" isimli eserinde sunmuştu (İlgili eserdeki Vitoria'nın açık denizlere dair fikirleri için bkz. <https://en.wikisource.org/wiki/De_Indis_De_Jure_Belli/Part_2> erişim tarihi 14.10.2016). Burada sunulan yalnızca hukuki bir kavram olup, bu kavramın hükümleri ve/veya şartları detaylandırılmamıştı. Bu bakımdan açık denizlerin serbestisine ilişkin Grotius'un yaklaşımı, genellikle, "ilk" olarak kabul edilir. Grotius'un tezlerine Vitoria'nın etkisi için ayrıca bkz. Vieira, op. cit., *passim*. Yine Grotius'un açık deniz kavramsallaştırmasının mevcut uluslararası hukuk pratiğindeki yeri için bkz. Alex G. Oude Elferink, "De Groot - A Founding Father of the Law of the Sea, Not the Law of the Sea Convention", Grotiana, 2009, Cilt 30, *passim*; W. E. Butler, "Grotius and the Law of the Sea," *op. cit.* içinde, Bull, et al., s.209-21.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:

İNGİLİZ-FELEMENK KONFERANSLARI (1613, 1615) VE GROTIUS

İspanya ile imzalanan 1609 ateşkesi sonrası Hollandalılar, Hint Okyanusu'nda açık denizlerin serbestisini diğerlerinin hilafına kullanmaya ve Güneydoğu Asya'da ticari bir tekelin siyasi/idari temellerini kurmaya koyulmuştu.[359] Aynı yıl Felemenk Doğu Hint Adaları'nın ilk genel valisi Pieter Both, Molük Adaları, Banda ve Amboyna ticaretinin VOC'ye münhasır kılınması ve herhangi bir devletin bu tekele halel getirmesinin engellenmesi yönünde emirler almıştı.[360] Böylece özellikle Doğu Hint Adaları'nda, yerel yöneticilerle yapılan ve ayrımcı (yani ikili ticareti üçüncü tarafların dahline imkan vermeyecek şekilde kısıtlayan) maddeler içeren antlaşmalar ile bir tekel ağı oluşturuldu.[361] Baharat ticaretindeki bu Felemenk "dayatmalarına" ilk itiraz ise İngilizlerden gelecekti. Rakipleriyle aynı tarihlerde Asya ticaretine sokulan İngiliz tüccarlar, 1600 yılının sonlarında kraliçeden alınan imtiyaz beratıyla kurulan İngiliz Doğu Hindistan Şirketi (*British East India Company* ya da EIC) çatısı altında seferlerine başlamışlardı.[362] Üstelik Hollandalılar, Habsburglarla ateşkes antlaşması imzalanana kadar, bu rekabete -Kıta Avrupası'ndaki cephe sayısını genişletmemek içinmüsamaha göstermiş; bölgedeki İngiliz varlığı kısmen mesafe katetmişti.[363] Antwerp Antlaşması'ndan sonra ise Felemenklerin tutumu değişmiş; Endonezya takımadala-

359 Israel, *loc. cit.*; Israel, *Dutch Primacy...,* s.80-121.
360 Anand, *op. cit.*, s.89.
361 J. A. Somers, C. G. Roelofsen, "Mare Liberum and the Dutch East India Company", *Grotiana*, 2003, Cilt 24, Sayı 1, s.72-3.
362 Anand, *op. cit.*, s.94-5.
363 *Ibid*, s. 95.

rındaki güçlü pozisyonlarını ve İngilizlere nispetle daha etkin deniz güçlerini (zira bölgedeki Felemenk gemilerinin sayısı beş kat fazlaydı), ticari ve siyasi ayrıcalıklarını korumak için kullanmaya başlamışlardı.[364] Hollandalıların İngiliz ticaretini "sistematik" bir şekilde baltalamaları karşısında taraflar, baharat ticareti rekabetinin VOC-EIC arasında sebep olduğu husumetleri gidermek ve "ticari ve siyasi hasar kontrolü" yapmak için önce 1613'te, ardından 1615'te bir araya gelmişti.[365] Bu konferanslarda, Felemenk heyetinin başında Hugo Grotius bulunacak ve sözcü sıfatıyla, İngiliz heyetinin *Mare Liberum* adlı "anonim" bir eserden alıntılar yaparak milletler hukukuna göre ticaret ve açık denizlerde seyrüsefer serbestisi prensiplerini ileri sürmesine karşılık, Güneydoğu Asya'da Felemenk tekelini savunacaktı.[366]

I. İNGİLİZ-FELEMENK KONFERANSLARI (1613, 1615)

1613 ve 1615 konferansları, müzakerelerin doğasından anlaşılacağı üzere, temelde, "ticaret serbestisine karşı tekel savunusu" ve açık denizlerde egemenliğe dair uyuşmazlıklar üzerineydi.[367] Fakat *Mare Liberum*'un yazılış şartlarındakinin aksine serbestiyi reddeden bu defa Hollandalılardı. Çünkü Felemenklerin Asya'daki kolonyal çıkarları, ilgili ilkelerin İngilizleri içerecek şekilde uygulanmasıyla ters düşüyordu.[368] Zaten konferanslar, Doğu Hint Adaları ticaretine erişimi amaçlayan İngiliz tüccarların EIC aracılığıyla hükümetlerinden ticaret serbestisini Felemenklerle müzakere etmeleri talebinin bir sonucuydu.[369] Nisan ve Mayıs 1613 boyunca Londra'da ger-

364 Loc. cit.
365 Ittersum, *op. cit.*, s.371.
366 Anand, *op. cit.*, s.96-7.
367 Zemanek, *op. cit.*, s.58.
368 Israel, *The Dutch Republic: Its Rise...,* s.322.
369 W. S. M. Knight, "Grotius in England: His Opposition There to the Principles of Mare Liberum",

çekleşen konferansların ilk bölümünde Grotius ve heyeti, yerel hükümdarlarla yaptıkları sözleşme ve antlaşmaları ileri sürerek Felemenk ticaret tekeli lehinde ana tezini savundu[370] ki bu, Grotius'un *Mare Liberum*'da benzeri münhasır sözleşmelerin milletler hukukuna aykırı olduğu görüşüyle açıkça çelişiyordu.[371] Grotius'a göre bu sözleşmeler, VOC'ye üçüncü taraflar karşısında "hukuki bir hak" tanıyor; böylelikle de sözgelimi İngilizlerin ilgili herhangi bir sözleşmeye taraf yerel devletle ticari münasebeti engellenebiliyordu.[372] İngiliz heyetiyse Endonezyalı hükümdarların İberlilere karşı Hol-andalılarca korunmaya *quid pro quo* olarak ticaret tekellerini kabul etmesinin "cebre" dayandığı kanaatindeydi.[373] Esasında konferansların -1615'te, Lahey'de gerçekleşen ikinci bölümü de dahil olmak üzere- bütünündeki temel soru, "İngilizlerin Molük Adaları'nda Felemenk hâkimiyetini kabul edip etmeyeceği ve eğer bu hâkimiyete karşı çıkacaklarsa, kuvvet kullanımını göze alıp alamayacakları"ydı.[374] Nihayetinde Grotius'un diplomatik hamleleri başarılı olacak; başarısızlıkla sonuçlanan konferanslar ve devam eden çözümsüzlük bölgede VOC'nin *de facto* üstünlüğü anlamına gelecekti.[375]

Esasında 1609 ateşkesi, Hollandalıların Asya'da ticaret yapma hakkını tanıya-

Transactions of the Grotius Society, 1919, Cilt 5, s. 18-9.

370 Somers, Roelofsen, *op. cit.*, s. 74. *Santa Catarina* vakası sonrası yapılan benzeri bir antlaşma için bkz. *Supra.*, s.46-7.

371 Helen Thornton, "John Selden's Response to Hugo Grotius: The Argument for Closed Seas", *International Journal of Maritime History*, 2006, Cilt 18, Sayı 2, s.106. Grotius bu aykırılığı *Mare Liberum*'da şöyle ifade ediyordu: "...ticaret serbestisi, bu hakkın tahribi mümkün olamasın veya tüm milletlerin rızası olmaksızın tahrip edilemesin diye, doğal ve değişmez bir sebebe sahip, milletlerin ilkel bir hakkına dayanmaktadır. Zira kuşkusuz ki hiçbir millet, başka iki milletin herhangi bir yolla birbirleriyle sözleşme yapmak arzusuna adilce muhalefet edemez." (Grotius, *The Free Sea*, s.51; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.46).
372 Somers, Roelofsen, *loc. cit.*
373 *Loc. cit.*
374 *Ibid*, s. 74-5.
375 *Ibid.*, s.75.

rak VOC'ye diğer Avrupalı tüccarlar karşısında özel bir pozisyon vermişti.[376] Böylelikle "bir kağıt parçası VOC'yi, varlığı tehlikede, yetkisiz tüccarlar ve 'deniz haydutlarından' oluşan bir örgüt olmaktan, Portekiz Hindistanı'nın Felemenk muadiline dönüştürmüş"tü.[377] Bunun anlamı VOC'nin Asya'da bölgesel bir deniz gücü hâline gelmesi ve daha da önemlisi diğer Avrupalı güçlerin Hollandalıların "etki alanlarında" avantaj elde etmek için onunla mücadeleye girişmek zorunda kalmasıydı. Bu şartlar altında EIC'nin, Baharat Adaları'ndaki yerlilerle ticaretini sürdürmesi kaçınılmaz olarak çatışmalar doğuracaktı. Zaten 1613 ve 1615 konferansları, İngilizler ile Felemenkler arasındaki bu rekabetin bir sonucu olacaktı.

A. DOĞU HİNT ADALARI'NDA İNGİLİZ-FELEMENK REKABETİ

Baharat ticaretindeki İngiliz-Felemenk rekabeti, Hollandalılar ve Portekizliler arasındaki gibi "sürekli bir düşmanlığa" dayanmıyordu. Yani VOC'li kumandanların, İspanyol gemilerinin alıkonulması, yakılması ya da yok edilmesi yönündeki emirleri İngilizleri kapsamıyordu.[378] Yine de takındığı bu saldırgan tutuma bağlı olarak VOC'nin ilgili denizlere önemli ölçüde kumanda etmesi ve İngilizlerin 1604 ateşkesinden sonra İberlilerle ilişkilerinin hassaslaşması neticesinde, bu rekabetin çekişme hatta çatışma doğurması kaçınılmaz bir hâl alıyordu. Öyle ki ne İberlilerin ne de Hollandalıların "dostu ya da düşmanı" olan İngiliz tüccar ve denizciler, rakiplerince "müteca-

376 *Supra.*, s.33-4.
377 Weindl, *op. cit.*, s.141.
378 Knight, *op. cit.*, s.16. İngiliz-Felemenk rekabeti için ayrıca bkz. George Edmundson, Anglo-Dutch Rivalry During the First Half of the Seventeenth Century, Oxford: Clarendon Press, 1911, *passim*; Douglas A. Irwin, "Mercantilism as Strategic Trade Policy: The Anglo-Dutch Rivalry for the East India Trade", Journal of Political Economy, 1991, Cilt 99, *passim*; Martine Julia van Ittersum, "Debating Natural Law in the Banda Islands: A Case Study in Anglo–Dutch Imperial Competition in the East Indies, 1609–1621", History of European Ideas, In Press, 2016, Cilt 10, *passim*.

viz" addediliyordu.[379] Bu itibarla rekabetin başlangıçta işaret edilen bu doğası, takip eden yıllarda güçlenen VOC tekelinin bir sonucu olarak nitelik değiştirecekti.

Güneydoğu Asya'daki İngiliz varlığı, Frances Drake'in dünya etrafındaki keşif seferi sırasında Malay Takımadaları'na 1579'da varması ve Baharat Adaları'na hükümranlık eden Ternate Sultanlığı'yla ilişki kurmasına dayanıyordu.[380] Bu karşılaşma sonucunda Sultan, Drake'in karanfil tedarik etmesine izin ve "(Kraliçe Elizabeth gibi) ünlü bir hükümdarın, adasında ve kendisiyle ticaret yapma yetkisini" tanıyan bir mühür vermişti.[381] Ne var ki 1588'e kadar bölgeye başka bir İngiliz seferi yapılmamış, ancak 1601'den sonra düzenli ticaret başlayabilmişti.[382] Anlaşılacağı üzere İberlilerin Asya'daki ticaret ve açık denizler üzerindeki hak iddiaları, Felemenklerde vârit olduğu üzere, İngilizler tarafından da reddedilmişti.[383] Yine 1609 ateşkesine benzer şekilde, İngiltere ve İspanya arasında imzalanan, 1604 tarihli ateşkes (Londra Antlaşması) de tarafların ilgili bölgelerdeki çatışmalarını önlememiş; yani Avrupa'daki barış Asya'daki statükoyu değiştirmemişti.[384] İngilizler ve Hollandalılar arası rekabet ise 1605'te başlamıştı. Aynı yıl, EIC'nin Doğu Hint Adaları'na yaptığı ilk seferde bulunan kaptan Henry Middleton, Molük Adaları'nda silah ve mühimmat karşılığı karanfil tedarik etmiş; fakat VOC'nin bölgedeki yetkilileri, Ternate Sultanlığı (ki askeri ve bahri güvenliği büyük oranda VOC'ye dayanıyordu) ile yaptıkları sözleşmelerden[385]

379 Knight, *loc. cit.*

380 Anand, *op. cit.*, s.94; G. Norman Clark, "Grotius's East India Mission to England", *Transactions of the Grotius Society*, 1934, Cilt 20, s.48.

381 *Loc. cit.* İngilizlere ticaret hakkı tanıyan, bahsi geçen antlaşma konferanslarda kanıt olarak kullanılacaktı (*Infra.*, s.85).

382 Anand, *op. cit.*, s.94-5.

383 Porras, *op. cit.*, s.750.

384 Koenigsberger, *op. cit.*, s.309.

385 Bu sözleşme, Drake'in ticaret yetkisi aldığı sultanın halefiyle yapılmıştı (Ittersum, *Profit and*

kaynaklandığını iddia ettikleri "daimi ön alım hakları" mucibince bu durumu engellemeye çalışmıştı.[386] Akabinde de İngilizlerin benzeri ticaret girişimleri Banda Adaları'nda 1609 ve 1610'da; yine Molük Adaları'nda 1608 ve 1613'te; Amboyna'da 1605, 1610 ve 1613'te aynı gerekçelerle VOC tarafından püskürtülmüştü.[387]

1611'e varıldığındaysa, Doğu Hint Adaları'ndaki ticarete yönelik Felemenklerin tekel politikaları dolayısı ile VOC'nin silahlı gemileri denizlerde yayılıyor, mümkün olan kıyılarda müstahkem bölgeler oluşturuluyordu.[388] İlgili alanlarda ticari ilişkiler kurmaya çalışan İngiliz tüccarlar üzerinde de yoğun bir tazyik uygulanıyordu. Örneğin benzeri bir adadaki Felemenk yasaklarına uymadıklarında cebren atılıyorlar, gemilerinin kargoları zapt ediliyor, mürettebatları hapsediliyordu.[389] Ayrıca İngilizlerle ticaret yapan ya da yapmaya eğilimli yerel yöneticiler "şiddetle" ikaz ediliyordu.[390] Bu şartlar altında Londra'daki tüccarlar, EIC aracılığıyla, hükümetlerinin harekete geçmesi için baskı yapmıştı. Bu minvalde 1611'in sonunda dışişleri bakanı Lord Salisbury'le irtibata geçildi ve "Doğu Hint Adaları'ndaki İspanyol ve Felemenk düşmanlarının, kendilerini bölgedeki ticaretten vazgeçirmek amaçlarının" önlenmesi önerisiyle, "ticaret serbestisinden yararlanmak" adına, İngiliz hükümetinin Birleşik

Principle..., s.269).

386 *Ibid.*, s.371-2. İngilizlerle rekabetin ilk yıllarında VOC'nin kavramakta zorlandığı şey, İberlilerin tahakkümünden kurtulan yerel hükümdarların ürünlerini en yüksek teklif veren tüccarlara öncelik gösterecekleri ve bu noktada ulus ayrımı yapmayacaklarıydı (*Ibid.*, s.361). Üstelik bu hükümdarlar, VOC'yle yapılan her yeni sözleşmeyle hareket alanlarının kısıtlanmasından da rahatsızdı ve bu bakımdan EIC ve tüccarları, yükselen Felemenk gücüne "karşı ağırlık" olarak kullanılmaya çalışılıyordu (*Loc. cit.*).

387 *Ibid.*, s.372.

388 İlgili tarihlerde Malay yarımadasındaki VOC tekelleşmesi için bkz. Borschberg, From Self-defense..., *passim*; Jan de Vries, Ad van Der Woude, *The First Modern Economy: Success, Failure and Perseverance of the Dutch Economy, 1500 – 1815*, Cambridge, New York: Cambridge University Press, 1997, s. 382-96.

389 Ittersum, *Debating Natural Law...*, s.474.

390 Parthesius, *op. cit.*, s.35-8.

Eyaletler'le müzakere etmesi talep edildi.[391]

B. KONFERANSLAR

İngiliz-Felemenk konferansları, İngiliz hükümetine yapılan bu talepleri takip eden diplomatik münasebetlerin sonucu olarak meydana gelecekti.[392] 1613'te, Londra' da cereyan eden konferansların birinci ayağında[393], Grotius'un başkanlık ettiği Felemenk heyetinde ayrıca VOC'nin üç yöneticisi bulunuyordu.[394] Yedi üyeden oluşan İngiliz heyetininse, dördü EIC yöneticisi ve üçü de kralın doğrudan temsilcileriydi.[395] Bu konferansın gayesi, Felemenklerin İngilizleri baharat ticaretinden alıkoyma "hakkının" hukukiliği üzerine yapılan tartışmalar ile Asya'da süregiden uyuşmazlıkları çözüme bağlamaktı. Britanyalı tüccarlar, öncelikle, Doğu Hint Adaları'nda maruz

391 Knight, *op. cit.*, s.18-9.

392 Zaten Lord Salisbury, EIC'nin taleplerini Birleşik Eyaletler Genel Meclisi'ne sunulmak üzere Lahey'deki kraliyet temsilcisi Ralph Winwood'a çok geçmeden iletmişti (Clark, *op. cit.*, s.54). Ayrıca taleplere iliştirdiği bir ön yazıyla, Hollandalıların "milletler hukukun ikrar ettiği ticaret serbestisi" genel prensibine aykırı şekilde, İngilizleri ilgili bölgelerin dışında tutmaya çalıştığını ifade ederek, İngiltere'nin gözünde uyuşmazlığın "hukuki" bir mesele farz edildiğini ekledi (*Loc. cit.*). Yine Lord Salisbury taraflar arasında kurulan bu ilk irtibatla, çatışmaların esaslı bir çözüme kavuşturulacağı ileri müzakerelerin düzenlenmesi isteğinde bulundu. Ardından Winwood, talimatlar gereğince Genel Meclis'le iletişime geçerek, Güneydoğu Asya'da İngiliz tüccarların Felemenklerce maruz kaldığı saldırı vakalarını da içeren bir notayı 1 Şubat 1612'de takdim etti (Ittersum, *Profit and Principle...*, s.373). Genel Meclis, cevabını aynı yılın Mart ayında sundu. VOC hazırladığı savunmada yazılı ifadelere dayanarak, Doğu Hint Adaları'nın çeşitli yerlerinde İngiliz tüccarların sergilediği "düşmanca" tavırı vurgulayıp, suçlamaları reddetti ve en önemlisi İngilizlerin, "Felemenkleri yoğun uğraşlarının meyvelerinden faydalanmaktan alıkoymaya çalıştığını" öne sürdü (Clark, *op. cit.*, s.56). Ancak yine de bu meselenin iki şirket arasında müzakere edilmesini önerdi. Bu öneriye İngiliz tarafının cevabı Ağustos ayında gelecek ve Felemenk temsilcileri İngiltere'ye davet edilecekti (*Ibid.,* s.68).

393 Müzakerelerin tamamı (ki İngilizler üç, Hollandalılar iki memorandum sunmuştu (*Ibid.,* s.67)) belge teatisi şeklinde yazılı olarak yapıldı (Ittersum, *op. cit*., s.375). Konferansların birinci ayağının müzakere kısmı İngilizlerin 18 Nisan tarihli memorandumuyla başlayıp, 27 Mayıs'ta Felemenk heyetinin Londra'dan ayrılmasıyla sona ermişti (Clark, *op. cit.*, s.67-8).

394 Knight, *op. cit.*, s.24. Grotius'u bu göreve Genel Meclis atamıştı (Ittersum, *op. cit*., s.374-5). Öte yandan müzakereler boyunca heyetin diğer üyeleri büyük oranda arka plânda kalacak, Grotius ve hukuki uzmanlığı odakta olacaktı.

395 Clark, *op. cit.*, s.65. İngiliz heyetinin antlaşmaya varma yetkisi yoktu. Kendilerinden beklenen, Felemenk taleplerini, kendi görüşlerini ekleyerek Kraliyet Danışma Meclisi'ne bildirmekti (*Ibid.*, s.65-6).

kaldıkları "kötü muameleden" ve VOC'nin tasfiye çabalarından ötürü karşı tarafı suçladı.[396] Fakat buradaki hedef, ticaretten ihraç edilmelerinden kaynaklanan zararların tazmininden öte, herhangi bir engelle karşılaşmaksızın ticaret yapabilmek için milletler hukukuna dayanan haklarını Hollandalılara kabul ettirebilmekti.[397] Bu talepler karşısında Grotius'un (ve heyetinin) göreviyse, "açık denizlerde seyrüsefer ve ticaret serbestisi için edilen hak iddialarına" karşı çıkmaktı.[398] Grotius EIC'nin baharat ticaretinden hariç tutulmasını, hem seyrüsefer ve ticaret serbestisinin sahip olduğu "sınırları" ileri sürerek hem de İngilizlerin bu taleplerinin ticaret serbestisiyle ilgili olmadığını savunarak, meşrulaştırmaya çalıştı.[399] Yine Felemenk heyeti, Doğu Hint Adaları'nda silahlı bir varlığın ve İberlilere karşı yerli halkları korumanın yüksek "maliyetini" mevkidaşlarına tekraren hatırlattı.[400] Bu, bir anlamda, "uzun mücadeleler sonucu kazandıkları" ticari ve siyasi ayrıcalıklardan kolayca vazgeçmeyeceklerinin vurgulanmasıydı. Konferanslarda konu edilen bir diğer mesele ise Felemenk heyetinin, VOC ile EIC'yi birleştirme teklifiydi.[401] Bu teklifle amaçlanan, bir işbirliği antlaşmasıyla İngilizleri baharat ticaretini sürdürmenin ve bölgede varolmanın "maliyetine" dahil etmekti.[402] İspanya ile yaptıkları barışı tehlikeye atmak istemeyen İngilizler, elbette, bu öneriye sıcak bakmadılar.[403] Bunun yanında İngiliz heyeti, Grotius'un hukuki tezlerini ya da heyetinin ticarete yönelik savunusunun geçerliliğini kabul etmeyerek, üçüncü memorandumlarının sonunda, rakip heyetin uyuşmazlıkların çözümünde

396 Peter Borschberg, "Hugo Grotius, East India Trade and the King of Johor", *Journal of Southeast Asian Studies*, 1999, Cilt 30, Sayı 2, s.228.

397 *Loc. cit.*
398 Knight, *op. cit.*, s.23.
399 Clark, *op. cit.*, s.76-7.
400 Borschberg, *op. cit.*, s.229.
401 *Ibid.*, s.228-9.
402 *Loc. cit.*
403 J.C. Grayson, From Protectorate to Partnership: Anglo-Dutch Relations, 1598–1625, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, University of London, 1978, s.256.

ileri adımları atacak selâhiyetten yoksun olduğu kanısından ötürü konferansa son verdi.[404]

1615'te Lahey'de yapılan konferansların ikinci ayağının itici gücüyse, Asya'da süren çözümsüzlüğün Avrupa'daki politik dengelerdeki hareketlenme sebebiyle yeni tehlikeler yaratmasıydı.[405] Bu sebeple taraflar, Şubat 1615'te tekrar bir araya gelerek çözümlenmemiş meseleleri yeniden ele almaya karar verdiler.[406] Felemenk heyetine yine Grotius başkanlık ediyordu.[407] 1615 konferansının genelinde, İngiliz müzakerecilerin yineledikleri ticaret serbestisi talepleri ve Felemenk tezleri yeniden ele alınarak Doğu Hint Adaları'nda İngiliz-Felemenk işbirliği daha ayrıntılı bir şekilde tartışıldı.[408] Grotius, VOC'nin antlaşmalardan doğan haklarını (ya da antlaşmalar sonucu yerel yöneticilerin kimi egemenlik yetkilerinden nasıl ferâgat ettiğini) ve "silah destekli ticaret"[409] olgusunun EIC'nin uyguladığı "sıradan ticaretten" oldukça farklı olduğunu vurgulayarak baharat ticaretinde tekelin "hukukiliğini" savundu.[410] İngiliz heyetiyse VOC'nin yaptığı antlaşmaların ilgili tekeli hukukileştirebileceğine ikna olmazken, bu tekelin "insanlığın temel ve müşterek bir özgürlüğü" olan ticaret serbes-

404 Clark, *op. cit.*, s.67. Nitekim Felemenk heyeti Genel Meclis'den, İberlilerle mücadeleye katılmadıkça ve VOC'nin bu mücadelede maruz kaldığı zararların karşılanmasına katkı sağlamadıkça, EIC'ye Baharat Adaları'nda herhangi bir ticari ayrıcılık vermemek yönünde talimat almıştı (Ittersum, *op. cit.*, s.377).
405 1609 ateşkesinin İngiltere ile iki garantöründen biri olan, Fransa kralı IV. Henry'nin ölümü sonrası, İspanya'nın Avrupa güç dengesinde etkinliğini yeniden arttırmaya başlamasıyla, Doğu Hint Adaları ticaretinden doğan uyuşmazlıkların ateşkese halel getirebileceği kanaatindeki Birleşik Eyaletler Genel Meclis'i, 1614 sonlarında Londra'yla irtibata geçerek müzakerelerin devam etmesi çağrısında bulunacaktı (*Ibid.*, s.382).
406 1615 Nisan'ına kadar sürecek müzakereler yine yazılı olarak, belge teatisi şeklinde yapılacak, taraflar birbirlerine altışar memorandum sunacaktı (*Ibid.*, s.383).
407 *Ibid.*, s.279.
408 Borschberg, *op. cit.*, s.229.
409 *Supra.*, s.45, dipnot 201.
410 Ittersum*, op. cit.,* s.385.

tisine halel getirdiği görüşünü sürdürdü.[411] Yine de İngiliz heyeti, Güneydoğu Asya'daki olası bir işbirliğine dair beş maddelik bir öneri sundu.[412] Ancak VOC heyeti, İberlilere karşı mücadelede daha etkin bir katılım beklediği için bu önerileri yetersiz buldu.[413] Daha fazla taviz vermemek yönünde hareket eden İngilizler, aldıkları talimata uygun olarak, İspanya ile barışı riske atmamak adına konferansa son verdi.[414]

Nihayetinde müzakerelerde, pratik uyuşmazlıklar yerine ağırlıklı olarak hukuki prensiplerle meşgul olunmasıyla, baharat ticaretinde fiili durum VOC lehine devam etti.[415] Aslında dört yıl sonra Londra'da yinelenen konferanslarda gözleneceği üzere, İngilizler çatışmaları sürdürecek bahri güçten yoksun olmalarına mukabil, Felemenk tekeline "örtük" olarak razı olacaklar; ancak ilgili bölgelere seferlerini sonlandırmayacaklardı.[416]

C. İNGİLİZ HEYETİNİN TEZLERİ

İngiliz heyetinin tezlerinin temelde *Mare Liberum*'dan beslendiği ve Grotius

411 *Ibid.*, s.388.
412 VOC ile EIC arasında bir "ortak ticaret" antlaşmasından ve savunma ittifakından kaçınan bu beş madde, şunları içeriyordu: (1) müşterek dostane muamele; (2) Felemenk ve İngiliz gemileri birlikte seyrederken, kendilerine ya da dostlarına, olası bir saldırıda müşterek savunma; (3) Çinli ve diğer Asyalı yöneticilerin mani oldukları yerlerin ticarete açılması; (4) İspanya kralının fiili zilyetliğinde bulunmaksızın, tarafların uygun bulacağı yerlerde iki şirketin tahkim edilmesi; ve (5) Molük Adaları'ndaki ticaret eşyaları üzerinde, müşterek kullanıma halel getirmemek için, makul bir vergi konması (*Ibid.*, s.390). Grotius bu önerilere, birincisi ve üçüncüsü hariç olmak üzere karşı çıkacaktı.
413 *Loc. cit.*
414 *Ibid.*, s.390-1.
415 Somers, Roelofsen, *op. cit.*, s.75.
416 Weindl, *op. cit.*, s.142-3.

vâri bir tonunun olduğu söylenebilir.[417] Zira heyet, seyrüsefer ve ticaret serbestisinin hiçbir suretle kısıtlanamayacağı, bu hakların doğal hukukun bir buyruğu kabul edildiği ve ilgili adalarla ticari ve siyasi münasebetleri daha önce geliştirenin İngilizler olmasından hareketle (ki yerel yöneticilerle antlaşmalar dahi yapmışlardı[418]) Felemenk tekelinin hukuka aykırı olduğu görüşündeydi.[419] Bir başka ifadeyle İngilizler, VOC'nin Asya'da ticareti engelleme girişimlerine Grotius'un İberlilerin benzeri iddialarını çürüttüğü savlarla saldırıyor ve bir tür "açık pazar" talebinde bulunuyordu.[420] İki konferansta da süreklilik gösterecek bu yaklaşım tarzı içinde heyet hem kendi taleplerini dile getirmede hem de karşı tarafa cevaben dört ana tez öne sürdü.

(1) Öncelikle *Mare Liberum*'da izah edildiği üzere, milletler hukukuna göre, Doğu Hint Adaları'nın her bir köşesine seyahat etmek ve oralarda ticari faaliyet yürütmek hakkı tüm milletlere aitti[421] ve heyet, bu prensip hilafına hak iddialarını ant-

417 David Armitage, *Ideological Origins of The British Empire* [Elektronik Sürüm], Cambridge: Cambridge University Press, 2004, s.112, <http://dx.doi.org/10.1017/CBO9780511755965>, erişim tarihi 16.10.2016.

418 Örneğin 1601'de, Açe Sultanlığı'yla bit dostluk antlaşması imzalanmıştı (Anand, *loc. cit.*).

419 Clark, *op. cit.*, s.76-8.

420 *Ibid.*, s.79

421 Bkz. *Supra.*, s.64-72. Eklemek gerekir ki İngiliz heyetinin bu tavrı, hükümetlerinin Avrupa denizlerindeki hukuki uygulamalarıyla çelişiyordu. Zira konferanslar öncesinden başlayarak İngiliz hükümeti, Britanya denizlerinde ticaret serbestisini kısıtlayan münhasır egemenlik hakları iddia ediyordu ki nitekim Kral I. James 1609'da, tüm yabancı gemilerin Britanya denizlerindeki balıkçılık faaliyetlerini bir lisansa bağladığını duyurmuştu (Thornton, *op. cit.*, s.105). Her ne kadar bu lisans Avrupalı devletlerin geneline yönelikse de esas zararı İskoçya'dan Kent kıyılarına kadar ringa balığı ticareti yapan Felemenkler görüyordu (*Ibid.*, s.106). Ayrıca Antwerp Antlaşması'yla Felemenklerin Doğu Hint Adaları'nda sahip oldukları haklar ve *Mare Liberum*'un yabancıların diğer devletlerin kıyılarında balıkçılık yapabilmesini meşrulaştırması, İngilizler ile Hollandalılar arasındaki ticari rekabeti yoğunlaştırmıştı (*Ibid.*, s.105). Ne var ki bu lisans uygulaması, İngiltere ve Hollanda arasındaki gerek 1613 ve 1615 konferansları gerekse de diğer diplomatik temaslarla 1616'ya kadar ertelenebilmişti (*Ibid., s.106*). Ancak tıpkı Hollandalıların Portekizlilere karşı savunduğu açık denizlerde seyrüsefer (yahut ticaret serbestisi) ilkesinin ticari saiklerce güdümlenmesi ve gerektiğinde terk edilebilmesi gibi İngiliz heyetinin 1613 ve 1615 konferanslarındaki yukarıda anılan "ilkesel tavrı" da kendiyle çelişerek başka bir "savuncayı" icbar edecek ve terk edilecekti. Buna göre I. James, John Selden isimli bir hukukçuya, İngiliz hükümetinin denizlerdeki egemenlik haklarını gerekçelendirmek üzere danışmış ve Selden eserini 1619'da tamamlamıştı (*Ibid.*, s.107). Çeşitli sebeplerle eserin yayımlanması 1635'e kadar ertelenmişti. Yayımlanması ise Kral I. Charles'ın "açık emri", "Büyük Britanya ve İrlanda mülkünü ve krallığını çevreleyen denizlerde Britanyalıların ve cedlerinin idaresini ve hakkını beyan etmek" gerekçesi ve

laşmalara dayandıran Grotius'a, kendilerinin ilgili yerlerle daha önceden irtibat kurmalarını ve yerel yöneticilerle antlaşma yapmalarını dayanak gösterdi.[422] Dahası hükümdarların başkalarıyla antlaşma yapma hakkı daha önce yapılanlarla uyum gözetmek zorunda olduğu gibi bu hak, antlaşma yapanın kendine ait olan şeylerle sınırlı olacağından, sözgelimi üçüncü tarafların sahip olduğu mallara ilişemezdi.[423] Yani Felemenklerin yerel hükümdarlarla yaptıkları kimi sözleşme ve antlaşmalara istinaden "ön alım hakkı" talepleri, İngilizlerin aynı taraflarla evvelen yaptıklarıyla çelişiyordu. Ardından Grotius ve heyeti, Felemenklerin baharat ticaretinde varolmak için giriştikleri mücadelelerin ve harcamaların bir sonucu elde ettikleri "özgürlükleri" vurgulamıştı ki bunların yerel halkları Portekizlilerden "kurtarmak" gibi bir işlevi olduğu savunulmuştu.[424] İngilizler bu tavrı, İberlilerin "ruh kurtarmak" saikiyle Asya ve Amerika'daki hukuksuzluklarını meşrulaştırma çabalarıyla benzeştirdi.[425] (2) Heyet, Hollandalıların baharat ticaretini kendilerine münhasır kılmakla dünyanın geri kalanını "bağımlılığa" zorlayarak, hiçbir yönden "adil olmayan" işbu sözleşmelerle doğal hukukun ve insan toplumunun özgürlüklerinin ihlâl edildiğini bir kere daha ifade etti.[426] (3) Yine İngilizler, *Mare Liberum*'un sekizinci bölümünden doğrudan alıntı ya-

Mare Clausum, seu de Dominio Maris Libri Duo (İçdeniz ya da Denizlerde Egemenlik Üzerine İki Kitap/The Closed Sea or Two Books Concerning the Rule Over the Sea) ismiyle gerçekleşmişti (Anand, op. cit., s.105). Eser, kabaca, İngiliz denizlerinde İngilizlerin münhasır balıkçılık haklarını iki ana teze dayandırıyordu: (1) Denizler gerek milletler hukukuna gerekse de doğal hukuka göre tüm insanlar için müşterek değildir ve karalar gibi özel mülkiyet yahut özel idare altına alınabilir ve (2) I. Charles imparatorluğunu saran denizler üzerinde egemenlik hakkına sahiptir (Thornton, *op. cit.*, s.109-10). Grotius'un *Mare Liberum*'una cevaben yazılmış (Gordon, op. cit. , s.264) işbu eserin tezlerinin çürütmeye yeltendiği çalışmayla karşılaştırmalı bir incelemesi için ayrıca bkz. Thornton, *op. cit.*, 109-27; Anand, op. cit., s.105-7. Bu noktada Grotius ve Selden'ın "siyasi-iktisadi bir aktör olarak devletlerine dayanan hukuki kuramlarının" ayırt ediciliğinin altına çizmek isabetli olcaktır ki buna göre deniz hukuku ve uluslararası hukuk arasındaki ilişki, belirli bir hukuki pozisyonun özü olmanın ötesinde, "denizlerin devletlerce modern idare biçimini feodal olandan" ayırmaktadır (Miéville, *op. cit.*, s.214).

422 Clark, *op. cit.*, s.76. Ayrıca bahsi geçen dayanak için bkz. *Supra.*, s.79.
423 Clark, *op. cit.*, s.77.
424 *Ibid.*, s.63.
425 *Ibid.*, s.77.
426 Clark, *op. cit.*, s. 78. İngiliz heyeti bu savlarını şu şekilde sunmuştu: "Doğa tarafından takdir edil-

parak, ticaret serbestisinin tüm milletlerin rızası olmaksızın hükümsüz kılınamayacağını ekledi.[427] (4) Son olarak Hollandalıların ihlâlinin mümkün olmadığını iddia ettiği bahsi geçen antlaşmaların, "şiddetle" icbar edilmiş olduklarından uygulanmalarının "adalete" aykırılığı belirtildi.[428]

II. FELEMENK HEYETİNİN TEZLERİ VE GROTIUS

Felemenk heyetinin konferanslardaki pozisyonunun üç temel niteliği olduğu söylenebilir: VOC'nin askeri faaliyetlerinin, esasında, şirketin ticari manevraları ve Asyalı "egemenlerle" yaptığı siyasi ittifakların müdafaasına dayandırılması; ticaret serbestisinin Asyalı yöneticilerin "silahla" desteklenmesine "içkin" kabul edilmesi ve Baharat Adaları'ndaki Portekiz ve İspanya etkisinin kırılmasında şirketin bölgedeki savaş ve ticari uğraşlarının, İberli olmayan devletler nezdinde, "yararlı" addedilmesi gerektiği.[429] Bu nitelikleri açımlarken Grotius, Doğu Hint Adaları'ndaki EIC rekabeti-

diği şekliyle, dünyanın her bir bölümünün ve hükümdarlığının kendi hususi mahiyeti olan şu veya bu emtiaya sahip bulunması karşısında, bir başkasına mahsus bir ürünü kullanmak suretiyle toplum olarak varolmayı ve münasebetlerimizi sürdürebiliriz. Zira ne de olsa insan tasarrufu için elzem olan şeylerin tümü her yerde hâsıl olamamaktadır. Bu bakımdan Hollandalıların kendilerine has kıldıkları Doğu Hint Adaları'ndaki hükümet ve sultanlıklar, çeşitli türlerde baharatlar yönünden oldukça zengindir ki bu zenginlikler, buralardaki kadar zengin olmayan diğer devletlerin de tedarikine yarasın diye Tanrı tarafından insan topluluklarının tümünün tasarrufu ve gönenci için yaratılmıştır. Halbuki Felemenkler, bu çok zengin ve faydalı ticari ürünleri zapt ediyor, bunları tüm insanlığa karşı tekelleştiriyor veya kendi kontrollerinde tutmak suretiyle tüm dünyayı kendilerine bağlıyordu." (G. N. Clark (Ed.), W. J. M. van Eysinga (Ed.), *The Colonial Conference between England and the Netherlands in 1613 and 1615*, Part I, 15 Bibliotheca Visseriana, Leiden: E. J. Brill, 1940, s.122-3'den aktaran Zemanek, *op. cit.*, s.57-8) Bu sav da esasında *Mare Liberum*'dan beslenmekteydi. *Mare Liberum*'daki oldukça benzeri tezler için bkz. (Grotius, *The Free Sea*, s.10-1; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.12-3).

427 Anand, *op. cit.*, s.96-7.

428 Clark, *op. cit.*, s. 81.

429 Peter Borschberg, *Hugo Grotius, the Portuguese, and Free Trade in the East Indies*, NUS Press, 2011, s.67. Bu minvalde Grotius, yazılı müzakerelere geçilmeden yaptığı konferansların açılış konuşmasında, VOC'nin İspanyolların baskısı karşısında yerel halkların yardımına koştuğunu, ancak bu yardımın silahsız olamayacağını, silahların para olmadan edinilemeyeceğini ve paranın da müttefiklerin desteği (yani yerel yöneticilerle yapılan antlaşmalar neticesinde baharat ticaretinden elde edilen kazançlar) olmaksızın yeterli olamayacağını vurgulamıştı (Clark, *op. cit.*, s.63). İlgili konuşmanın metni için ayrıca bkz. (Borschberg, *Hugo Grotius, the Portuguese...*, s.259-68).

ni bertaraf edebilmek adına, İngiliz heyetinin taleplerinin ticaret serbestisiyle ilgisini reddedecek ve doğal hukukun *pacta sunt servanda* ilkesini öne sürerek on yıl önce savunduğu açık denizlerde seyrüsefer ve ticaret serbestisine uymayan bir tekeli, *De Jure Praedae* üzerindeki "yeni vurgularla" meşrulaştırmaya çalışacaktı.[430] Bu yaklaşım tarzı içinde heyet hem kendi taleplerini dile getirmede hem de karşı tarafa cevaben dört ana tez öne sürdü.

Grotius, öncelikle, EIC'nin adı geçen yerlerde ticaret yapmaktan men edildiği ve tüccarlarının seyrüseferine izin verilmediği iddialarını reddetti.[431] Fakat VOC'nin yerel yöneticilerle yaptığı sözleşmeleri baltalayacak İngiliz girişimlerine karşı olduğunu ekleyerek, bu hususta, Felemenklerin ilgili sözleşmeleri tatbik etmek için her türlü hakkının saklı olduğunu belirtti.[432] (1) Çünkü seyrüsefer ve ticaret serbestisi, doğal hukuk ve milletler hukukunun birçok kuralı gibi "sınırsız" olmayıp sözleşmelerle kısıtlanmaktaydı.[433] Yani ticaret serbestisi, aslında, "sözleşme yapma serbestisiydi".[434] Diğer bir deyişle bu serbesti, iki tarafın birbirini belirli bir alım-satım yükümlülüğü (ki bu yükümlülük, hem sözleşme zamanını hem de geleceği kapsamak-

430 Yani kavramsallaştırdığı doğal hukuk ve haklar kuramı üzerinde ağırlığı, "ince değişikliklerle" başka noktalara çekecekti (Martine Julia van Ittersum, "The Long Goodbye: Hugo Grotius' Justification of Dutch Expansion Overseas, 1615 - 1645", *History of European Ideas*, 2010, Cilt 36, Sayı 4, s. 389).
431 Ittersum, *Profit and Principle...*, s.378.
432 *Ibid.*, s.379.
433 *Ibid.*, s.378-9. Ayrıca bu sözleşmeler, VOC'yi ilgili adalardaki halkların mal ve canlarını sürekli olarak korumada yükümlendiriyor ve bu yönleriyle "ittifak antlaşmalarına" benziyorlardı (*Ibid.,* s.385). Neticede VOC karşılık olarak, gerek mevcut gerekse de gelecek ürünler üzerinde münhasır ticari ön alım hakları kazanıyordu. Bunun anlamı, Endonezyalı hükümdarların "ekonomik" alandaki bazı "egemenlik haklarından" ferâgat etmeleriydi (*Loc. cit.*). Ancak Grotius, bunun VOC'ye Asya'da siyasi nitelikte, bölgesel bir egemenlik vermediğini savlıyordu ve İngilizlerle aralarındaki ticaret yapma biçimlerinin de burada farklılaştığını vurguluyordu (*Ibid.,* s.385-6). Çünkü VOC'nin aksine EIC'nin bölgedeki ticari etkileşimleri, baharat karşılığı para yahut ticari malların takas edildiği "sıradan ticaret" faaliyetleri iken; VOC'nin antlaşma ve sözleşmelerden kaynaklanan yükümlülükleri, mübadele biçimlerini "silah destekli" olmaya zorluyordu (*Loc. cit.*).
434 *Ibid.*, s.379.

taydı) altına alan iradelerinin beyan edildiği anda askıya alınıyordu.[435] Dolayısıyla da milletler hukukuna göre ticaret serbestisi, iddia edildiği biçimiyle, sözleşmelerle yükümlülük altında olmayanlar arasında yapıldığında geçerliydi.[436] Seyrüsefer serbestisi hususuna gelince Grotius, öncelikle, herkesin Baharat Adaları'nı ziyaret etmekte özgür olduğuna dikkat çekti.[437] Sonra VOC'nin EIC'yi Baharat Adaları'ndaki kimi yerlerden dışlama politikasının, Portekizlilerde vaka olduğu üzere, ticaret serbestisinin inkârına eşdeğer sayılamayacağını söyledi ve bu politikanın VOC'nin ticari üslerinin olduğu yerlerle sınırlı olduğundan bahis açtı.[438] Ancak bölgeye seyreden EIC'nin tüccarlarının, baharatlara daha yüksek fiyat vermek suretiyle yerel halkın "suçuna" ortak olduğunu iddia etti.[439] (2) Çünkü VOC'nin bu adalarla yaptığı antlaşmalara aykırı olarak baharatların İngilizlere satılması, doğal hukukun ahde vefa prensibinin ihlâli anlamına geliyordu.[440] Bundan başka Grotius, Felemenklerin Doğu Hint Adaları'nda yıllardır ticaretle uğraşması, ticaret yapabilmek için kapsamlı yatırımlarda bulunması ve hatta Portekizlilere karşı mücadelelerinde bir çok tehlikeye maruz kalması karşısında İngilizlerin bu ticaretten pay almasının "zorluğunu" ifade etti.[441] Zira İngilizler "işin hasadını", Hollandalıların zararına ve üstelik "bedelden kaçarak" kazanmaya çalışıyordu.[442] Diğer yandan Grotius ve heyeti, İngiliz heyetinin *Mare Liberum*'a

435 Grotius bu tezini şöyle ifade etmişti: "...doğal özgürlüğün başlıca sonucu, kendini bir tarafa bağlayabilme yetkisini elinde bulundurmaktır ki bu durumda, Hindistanlı kimi yöneticiler, baharatlarının satışını yalnızca Hollandalılara yapacaklarının temînatını verdiler. Zira milletler hukukuna ve doğal adalete, bu sözleşme ve kamusal ahitlere vefa göstermekten daha uygun bir şey yoktur." (G. N. Clark, W. J. M. van Eysinga, *op. cit.*, s. 118-9'dan aktaran Zemanek, *op. cit.*, s.56.)
436 Clark, *op. cit.*, s. 78. Zira serbesti, zımnen, antlaşma yapma yetkisini ifade ediyor ve bu bahiste ilgili yetki, yerel halkların müdafaa edilmesinden kaynaklanıyordu ki bu, doğal hukukun bir neticesiydi (*Loc. cit.*). Ayrıca doğal hukukun geçerliliği milletler hukukunu aşıyordu (*Supra.*, s.68-9).
437 Ittersum, *op. cit.*, s.386.
438 Clark, *op. cit.*, s. 77.
439 Ittersum, *loc. cit.*
440 *Loc. cit.*
441 Knight, *op. cit.*, s.28.
442 *Loc. cit.*

referansla dikkat çektikleri ticaret serbestisinin "doğal ve ilkel bir hakka" dayandığı savına karşılık olarak ise yine sözleşmelere başvurdu.[443] Felemenklere göre İngilizlerin istinat ettikleri anlamda ticaret serbestisi, "doğanın sunduğu serbestiyetten" ileri geliyordu ve bunların sınırlandırılması mümkündü.[444] (3) Şöyle ki bir defa sözleşmeler, milletler hukukunun sağladığı hürriyetleri lağvedebilirdi.[445] Üstelik "*Mare Liberum*'un yazarının da değindiği" gibi İngiliz heyetinin talep ettiği serbesti, kimsenin antlaşmalarla bağlanmadığı bir "ön duruma" ilişkindi ve ilgili yazar bunu, Ulpian'a atıfla, "doğası gereği tüm insanlara açık olan şeylerde dahi iyi niyet, hürriyetlere aykırı bile olsa hukukun veya sözleşmenin gözetilmesini gerektirir" şeklinde dile getiriyordu.[446] (4) Son olarak Grotius, sözleşmelerin kısıtlayıcı doğasının VOC'yi açık denizlerde seyrüsefer ve ticaret serbestisini kabul etmekten alıkoymadığını ekleyerek bu serbestilerin uygulanıp uygulanmayacağının sübjektif hakları ve bireylerin iradelerini ilgilendiren bir mesele olduğunu belirtti.[447] "Ticari şirketler" de dahil omak üzere hak sahibi bireylerin haklarının icrası için sorumluluk almaları gerektiğini savladı ve VOC'li komutanların "kendi davalarında yargıçlık" yapmalarının hukukiliğini savundu.[448] Yani seyrüsefer ve ticaret serbestisi, hem yerel satıcıların hem de Felemenk müşterilerinin teslim sözleşmelerine bağlı kalmalarını gerektiriyordu ve VOC'li tüccarlar, doğal hukukun bu kurallarını çiğneyenlere karşı -İberli yahut İngiliz olmaları fark etmeksizin- haklarını icbar etme hakkına sahipti.[449]

443 Clark, *op. cit.*, s.79-80.
444 *Ibid.*, s.80.
445 *Loc. cit.*
446 *Loc. cit.*. Grotius'un *Mare Liberum'*dan yaptığı alıntı için ayrıca bkz. Grotius, *The Free Sea*, s.31; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.29.
447 Ittersum, *op. cit.*, s.387-8.
448 *Loc. cit.*
449 *Loc. cit.*

Felemenk heyetinin incelenen tezlerinin DJP'den beslenen iki ana unsuru, antlaşmalara (ya da sözleşmelere) uyma zorunluluğu ve -*Mare Liberum'*da da formülleştirildiği şekliyle- "sağduyulu bir hakemin yokluğunda adaletin tesisinin adil bir savaşla sağlanabileceği"[450] tezine varan sübjektif haklar kuramıydı.

A. ANTLAŞMALAR HUKUKU VE *PACTA SUND SERVANDA*

Grotius'un ve Felemenk heyetinin, bir doğal hukuk doktrini olarak sözleşmeler üzerindeki vurgusu, VOC'nin Johor Sultanlığı gibi yerel iktidarlarla ilişkilerine içkin dört prensipten besleniyordu: Asyalı yöneticilerin tam egemenliği, İberlilerin bölgede ticarete yönelik kısıtlamalarının "adil olmayan" doğası, Asyalıların kendi egemenlik alanlarını ve ticari çıkarlarını İberlilere karşı korumak adına "adil savaş" açma hakkı ve yine yerel güçlerin İberlilerle savaşları.[451] Bu prensiplerden bilhassa birincisi, konferanslardaki kuramsal çerçevenin temel dayanağıydı. Zira Felemenk heyeti müzakerelerdeki tavrını bahsedilen "tam egemenlik" zemininde inşa ediyordu. Çünkü heyetin VOC tekelini savlamak için iki yönlü iddiası söz konusuydu. Birincisi, Portekiz ve İspanyol etkisini bunların Asyalı yöneticilerin egemenlik haklarını ihlâl etmelerinden hareketle "çevrelemek" ve ikincisi, mevcut sözleşme, antlaşma, pakt ve müşterek savunma ittifaklarıyla, hakları çiğnenen Asyalıların "özgürlüklerinin garantörü olmak".[452] Bu "garantörlüğün" 1613 ve 1615 müzakerelerindeki doğrudan

450 Bkz. *Supra.*, s.71-2.

451 Borschberg, *Hugo Grotius, East India Trade...*, s.242. Asyalı yöneticilerin sahip oldukları tam egemenliklerin *Mare Liberum*'daki ifadesi için bkz. Grotius, *The Free Sea*, s.14; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.15.

452 Borschberg, *op. cit.*, s.243. Örneğin; Johor, Açe, Bantan ve Ternate gibi bölgelerin yöneticileri VOC ile ittifak ilişkisi kurarak, Habsburglu düşmanlarına karşı korunma karşısında VOC'ye ticari imtiyazlar bağışlamıştı (Ittersum, *op. cit.*, s.359).

görünümü, VOC'nin Asyalılarla akdettikleri sözleşmelere dayanarak EIC gibi üçüncü tarafların bu ticaretten pay almasını engellemekti.

Grotius'un DJP'deki kavramsallaştırmasına göre "mübadele prensibi", tüm sözleşmelere temel teşkil etmekteydi ve kökünü doğal hukuktan alıyordu.[453] Yalnız her ne kadar antlaşmalar hukuku DJP'de ikincil bir rol oynasa da konferanslar bağlamında, "hukuki" olduğu iddia edilen bir tekelin geçerliliği açısından taşıdıkları pozitif hukuk değeriyle kullanılıyordu.[454] Bu noktada cari durumun kuramsal ifadesinde Grotius, Roma Hukuku'ndaki "yükümlülük" sınıflandırmasından yararlanıyordu.[455] DJP'de, hukuk terminolojisindeki sözleşmeden (*ex contractu*) ve kanuna aykırı uygulama ya da haksızlıktan (*ex delicto*) kaynaklanan iki tür yükümlülük olduğu ifade ediliyordu.[456] Her iki durumda da kazanç elde edene "borçlu/verecekli", zarara uğrayana "borç veren/alacaklı" nazarıyla bakılıyordu.[457] Borçlunun borç verenin mahrumiyeti pahasına zenginleşmesinin sonucu olarak "gerçek adalet", oluşan borcun tazmin edilmesini gerektiriyordu.[458] Yani bir sözleşmeden kaynaklanan bedel ya da gelir, karşı tarafı mağdur etmeyecek şekilde karşılanmalıydı. Grotius bunu, ayrıca, doğal hukuku kavrayış biçiminden türettiği kimi kural ve kanunlarla ilişkilendiriyor-

453 Grotius, *Commentary on the Law...*, s.355. Grotius bu prensibi, Aristoteles'e dayandırıyordu. Zira DJP'de alıntılandığı şekliyle mübadele şöyle açıklanıyor: "İnsanların kimi bazı şeylere diğerlerinden fazla bazılarınaysa daha az sahip olduğundan, ilk elde, doğal düzenden kaynaklanan bir mübadele süreci, tüm şeyler için söz konusudur." (*Ibid.*, s.356) Ayrıca Seneca'nın ifadesiyle de bu kural şöyle vurgulanıyor, "milletler hukuku satın alınan şeylerin satılmasını buyurur" ve bu münasebetle, "ilgası mümkün olmayan" ticaret serbestisi, milletlerin birincil hukukuna dayanır (*Ibid.*, s.356). Dolayısıyla da sözleşmeler, bu mübadele prensibinin doğrudan bir sonucudur.

454 Benjamin Straumann, *Roman Law in the State of Nature: The Classical Foundations of Hugo Grotius' Natural Law* [Elektronik Sürüm], Cambridge: Cambridge University Press, Çev. Belinda Cooper, 2015, s.212, <http://dx.doi.org/10.1017/CBO9781316143629> erişim tarihi 12.10.2016.

455 *Loc. cit.*

456 Grotius, *Commentary on the Law...*, s.30.

457 *Loc. cit.*

458 *Loc. cit.*

du.[459] Bunlardan altıncı kanuna göre "hayırlı edimlerin karşılığı verilmeli"ydi.[460] Burada işaret edilen, geri ödeme yükümlülüğüydü ve bu doğal bir yükümlülüktü.[461] Dolayısıyla yapılan bir "iyilik" sonucunda, bu yükümlülüğün ihmali sebebiyle mağdur edilmek doğanın gözünde haksızlıktı.[462] Seneca'nın ifadesiyle bu yükümlülük, "son derece adil olmakla beraber milletler hukukunun bir beyanını teşkil ediyor"du.[463] Öte taraftan mübadeleler, tarafların gönüllülüğüne dayandığı için borcun/verilenin kapsamını borç verenin/alacaklının iradesi belirlemekteydi.[464] Bu bakımdan Aristoteles'in de açıkladığı gibi "belirli bir meseleye ilişkin her bir insanın kendi kavrayışının hükmü her ne ise o, kendisi için iyidir".[465] Çünkü Tanrı, her bir ferdin edimlerinin ve sahip olduğu şeyler üzerindeki tasarruflarının, kendi iradelerinden başka kimseye tâbi olmamaları için insanları özgür ve *sui juris* yaratmıştı.[466] Bu hâliyle, tüm milletlerin rızasıyla da tasdik edilen, eylemlere ilişkin bu "doğal özgürlük", bir bakıma, mülk üzerindeki sahipliğe eşdeğerdi.[467] Grotius bu açıklamaların sonucunda şu kurala varıyordu: "Her bir bireyin iradesi ne izhâr ederse, o kendisi için hukuktur."[468] Bu bakımdan gönüllü olarak belirli bir yönde iradesini kullananlara (mesela sözleşme akdinde bulunanlara) karşı, bu iradelerinden ötürü bir zarar verilmediği gibi gösterilen "rıza" karşısında antlaşmalara riayetin (*pacta sunt servanda*) beklenmesi, hem doğal eşitlikle hem de insanlığın iyi niyetiyle "ahenkliydi".[469] Bu uslamlamaya ek bir gözlem ola-

459 *Ibid.*, s.33-4. İlgili kavrayış için ayrıca bkz. *Supra.*, s.56-8.
460 Grotius, *Commentary on the Law...*, s.29.
461 *Ibid.*, s.33.
462 *Loc. cit.*
463 *Loc. cit.*
464 *Loc. cit.*
465 *Loc. cit.*
466 *Loc. cit.*
467 *Ibid.*, s.33-4.
468 *Ibid.*, s.34.
469 *Loc. cit.*.

rak Grotius, iç hukuk ve milletlerin birincil hukukunun (doğal hukuk) kesiştiği bir "karma hukuktan" bahsediyordu ki bunun milletlerin ikincil hukuku olarak adlandırıldığı ve devletler arasındaki pozitif hukuka işaret ettiği yukarıda izah edilmişti.[470] Buna göre kimi devletler, "milletlerarası bir doğası olan müşterek bir iyinin mevcudiyeti sebebiyle" birbirleriyle sözleşmeler imzalardı.[471] Bu durum ise yeni bir kural doğuruyordu: "Bütün devletlerin iradesi ne izhâr ederse, o kendileri için hukuktur."[472] Dolayısıyla da bağlayıcıdır.

Sonuçta Asyalı "egemenlerin" antlaşma akdinde bulunma iradeleri ve bu iradelerin bağlayıcılığı, VOC'nin tekelini "hukukileştiriyordu". Diğer bir deyişle Felemenk heyeti, ticaret serbestisini Doğu Hint Adaları'ndaki yöneticilerin savunulmasına "eklemliyordu". Çünkü ilk elde VOC'nin serbestçe ticaret yapabilmesi de Asyalıların "egemenliğinin" İberlilere karşı iddia edilmesiyle kurulmuştu.[473] Bu doğrultuda Grotius, önce antlaşmaların bozulmazlığına ve sonra VOC'nin doğal hukuku ihlâl edenleri cezalandırma "hakkına" ulaşmıştı.[474]

B. SÜBJEKTİF HAKLAR KURAMI

Sübjektif haklar konsepti, kabaca, insanların "egemen" olarak doğduklarını ve kendi haklarını tatbik etme husunda "hür bireyler" sayılmalarını öngörür.[475] Gro-

470 *Supra.*, s.57-8.
471 Grotius, *Commentary on the Law...,* s.45.
472 *Loc. cit.*.
473 *Supra.*, s.58-64.
474 Ittersum, *op. cit.*, s.399. Üstelik adı geçen bu teslim sözleşmelerinin cebren yapıldığı yönündeki verileri dikkate almamıştı (*Loc. cit.*).
475 Ittersum, *Introduction*, s.xviii.

tius hem DJP'de hem de *Mare Liberum*'da, VOC'nin Doğu Hint Adaları'ndaki "korsanlık ve yağmalama" faaliyetlerini meşrulaştırırken bu kurama başvurmuştu.[476] İngiliz-Felemenk konferanslarında, EIC'ye karşı kuvvet kullanımı da benzer yöntem ve saikle savunulmuştu.[477] Yani VOC'nin doğal hukuktan kaynaklandığı ileri sürülen haklarının savunusu için (sözgelimi Asyalı yöneticilerle yaptığı antlaşmalardan kaynaklananlar) ticari bir şirketin ve dahi onun temsilcilerinin "bireyler" olarak, diğer tüccarlar ve/veya egemen devletlere "müstakil savaş" (*private war*) açması meşru addedilmişti.

Grotius'un kavramsallaştırmasına göre bireylerin (*private individuals*) savaşa girişebilmelerinin koşulu, adli bir mercinin süreklilik arz eden eksikliğiydi.[478] Bu koşullarda, "doğal hukuk sınırlarında olan herşeyin bireylerce de icrası" meşruydu.[479] Bir başka deyişle, milletler hukukundan kaynaklanan yükümlülüklere öncül bir durumun söz konusu olmasından hareketle, doğrudan, milletler hukukunu kapsayan doğal hukukun bahşettiği haklar geçerli, milletler hukukuna göre üstün ve öncelikliydi. Dolayısıyla bireylerin borçlarını/alacaklarını tazmin etmeleri ve bunun için cebre başvurmaları hukukiydi ki Doğu Hint Adaları'ndaki mevcut durum tam olarak böyleydi.[480] Grotius burada, aşağı derecedeki hukukun yukarıdaki lehine kenara bırakılması sonucunun doğduğundan ve "şartların sebep olduğu bir uyuşmazlıktan" söz ediyordu.[481] Bu noktadan hareketle, mesela, kişinin hayatının yabanda bir başka birey tara-

476 *Loc. cit.*
477 *Supra.*, s.88-90.
478 Grotius, *op. cit.*, s.380.
479 *Loc. cit.*

480 *Ibid.*, s.381.

481 *Ibid.*, s.49. Ayrıca Grotius bunu, doğal hukuku mütâlaa biçiminden türettiği kanunlardan onüçüncüsünde şöyle ifade ediyordu: "Kanunlara aynı anda uyulabildiği durumlarda, tümüne uyulması gere-

fından tehlikeye atıldığı varsayılsa ve içinde bulunulan zaman ve mekan bir hakime başvurmaya müsaade etmese, saldırıya uğrayanın kendini bihakkın savunmasında bir mahsur bulunmamaktaydı.[482] Böylelikle de doğal hukukun adli mercilerin yetkilerine başvurma ve başkalarına zarar vermeme gibi kanunları sarfınazar edilebilecekti.[483] Çünkü doğal hukukun birinci kanununa göre kişinin kendi hayatını müdafaası, başkalarına zarar vermeme kanuna münasebetle öncelik taşıdığından sonrakinin icrası öncekine engel teşkil ediyordu.[484] Aynı şekilde herhangi biri bir başkasının malını karşılığını vermeksizin elinde bulundurursa ve zarara sebep olan kişi "hukuki bir yargılamadan kaçmaya hazırlanıyorsa", mağdur tarafın doğal hukuka başvurarak hukuki prosedürün işleyememesi karşısında borcunu tazmin etmesi meşruydu.[485] Çünkü doğal hukukun beşinci kanununa göre "şer edimler düzeltilmeli"ydi.[486] Yine bu örnekte doğal hukukun başkasının mülkiyetine el koymayı yasak eden dördüncü kanununundan vazgeçilmesi, zarara uğrayanın, ikinci kanun olan "yaşamın idamesi için yararlı olan şeyleri mülk edinme ve alıkoyma" hakkına hilaf oluşturmasından sebeple hukukiydi.[487] Zira ne de olsa hiçkimse kendi mülkiyetini elden çıkarmaya zorlanamazdı.[488]

---

kir; işbu koşulların tatbiki mümkün olmadığında, üst dereceli kanun galebe çalar." (*Loc. cit.*) Hangi kanunların "üst dereceli" olduğuysa, ilgili şartlara konu olan hükümlerin menşei ve maksadının tespitiyle olanaklıydı (*Loc. cit.*). Bu itibarla menşe ile ilgili olarak, ilahi kanunların (doğal hukuk) beşeri kanunlara (milletler hukuku) üstünlüğü, maksatla ilgili olarak ise kişinin kendi iyiliğini bir başkasınınkine tercih etmesi yahut çoğunluğun iyiliğinin azınlığınınkine yeğlenmesi mevzu bahisti (*Loc. cit.*).

482 *Loc. cit.*
483 *Loc. cit.*
484 *Loc. cit.*
485 *Loc. cit.*

486 *Ibid.*, s.29.

487 *Ibid.*, s.49-50.
488 *Ibid.*, s.50.

Grotius, bireylerin savaşa girebilmesinin koşullarını açımladıktan sonra bu eylemlerin biçimini ayrıştırıyordu. Bu ise birey-hak ilişkisinden ileri geliyordu. Şöyle ki Grotius'a göre eylemlerin "adilliğinin" ölçüsü, çeşitli kanun ve hükümlerce bahşedilen haklardı (*ius*).[489] Bu nedenle "haksız fiil" veya "zarar" tanımı, hak mefhumunun bir sonucuydu ve bu mefhumun içine girmeyen eylemler "adil" kabul edilemezdi.[490] Bunun yanısıra eylemlerin uygulanması, zihinsel "başlangıçları" olan ve "vücut" eliyle sonuçlanan bir süreçti.[491] Fakat güçsüz ve zayıf bir vücudu olan insan türünün eylemlerini gerçekleştirmesinde bedeninin dışında kimi "aletler" hizmetine verilmişti. Bu "aletlere" silah deniliyordu ve bunlar, "adil insanlar tarafından müdafaa ve hukuki iktisaplar için" kullanılıyordu ki "silahlı bir düşmana karşı silahlı bir icra, savaş olarak tanımlanmakta"ydı.[492] Yani Grotius'un ifadesiyle bir savaş, "bir hakkın uygulanmasından mürekkep ise" o savaş adil olarak nitelendirilirdi.[493] Ayrıca bir savaş devletin rızasıyla yürütülüyorsa "milletlerarası savaş" (*public war*), kamu iradesi dışında bir şekilde yürütülüyorsa da müstakil savaş olarak sınıflandırılıyordu.[494] VOC'li tüccarların çeşitli korsanlık faaliyetlerinde ve İngilizler özelinde EIC'ye karşı cebir uygulamasında vâki olan buydu.[495]

III. SONUÇ

İngiliz-Felemenk konferansları Nisan 1615'te son bulduğunda, Güneydoğu

489 *Loc. cit.*

490 *Loc. cit.*
491 *Loc. cit.*
492 *Loc. cit.*

493 *Loc. cit.*
494 *Loc. cit.*
495 *Loc. cit.*

Asya'daki fiili durum değişmemişti. Hatta VOC yöneticileri konferanslardan hemen sonra, 30 Nisan'da, Felemenk Doğu Hindistanı Genel Valisi'ne İngilizlerin Baharat Adaları'ndan uzak tutulması için cebir kullanımı da dahil gerekli önlemlerin alınması yolunda talimat göndermişti.[496] Bölgedeki ilişkileri normalleştirme çabası, ancak -Grotius'un parçası olmadığı- 1619'daki üçüncü bir girişimde, tarafların bir çeşit "uzlaşıya" ulaşmasıyla mümkün olmuştu.[497] İmzalanan Londra Antlaşması neticesinde, hukuki iddiaların öncelik derecesi düşürülmüş ve baharat ticaretinin emniyet altına alınması için müşterek bir "savaş gayretinin" gerekliliği tanınmıştı.[498] Yani Habsburglara karşı mücadelede masrafların paylaşılacağı öngörülmüştü. İlgili antlaşma ayrıca, Doğu Hint Adaları ticaretinde bir tarafın diğerini teslim sözleşmeleriyle dışlamasını yasaklıyor ve bu adaları belirli oranlarla taraflara bölüştürüyordu.[499] Buna göre adı geçen adaların üçte ikisinde VOC, üçte birinde EIC hâkimiyeti tanınıyor ve iki şirket birbirleriyle "komşu" olarak rakiplerinin ticari sahalarına karışmamayı taahhüt ediyordu.[500] İngiliz ve Felemenklerin bu "savunma ittifaklarının" ve baharat ticaretini kendi aralarında paylaşmalarının anlamı, "bir ilke olarak ticaret serbestisinin" terk edilmesiydi.[501] Çünkü antlaşma, siyasi ve askeri nedenlerle ticaret alanları olarak taksim edilen bu yerlerden üçüncü tarafların "dışlanmasını" şart koşmuştu.[502] Ne var ki taraflar arası deniz gücündeki Hollanda lehine mevcut eşitsizlik, antlaşmanın yerine getirilmesine mani olacak; VOC'li tüccarlar, İngilizlerin ticari girişimlerini baltala-

496 Ittersum, *Profit and Principle...*, s.393-4.
497 *Ibid.*, s.394-5.
498 *Ibid.*, s.371.
499 Anand, *op. cit.*, s.95.
500 *Loc. cit.* Bu kapsamda Felemenkler, ayrıca, hâkimiyetlerinin geçerli olacağı alanlar olan Banda, Amboyna ve Molük Adaları haricinde ticaretin "serbest ve eşit" olacağını kabul ediyordu (Grayson, *op. cit.*, s.262-3).
501 Weindl, *op. cit.*, s.141-2.
502 *Ibid.*, s.142.

mayı sürdürecek ve etki alanını genişletecekti.[503] Ek olarak, Felemenklerin baharat ticaretindeki fiili tekeli güçlenmek üzere korunacak ve 1667'de imzalanan Breda Antlaşması'yla hukuki bir zemin kazanacaktı.[504]

Sonuçta Asyalı yöneticileri "egemen" olarak tanıyan ve buna ilintilenen antlaşmalar hukukuna ilişkin Grotius'un yaklaşımı, hem konferanslar süresinde hem de konferanslar sonrasındaki devam eden çekişmelerde Felemenklerin bölgedeki siyasi ve ticari yayılmasını yalnızca "hukukileştirmemiş"; ayrıca pratik olarak kolaylaştırmıştı. Nitekim adı geçen antlaşma ve sözleşmelerle yerel idarecilerin VOC'ye çeşitli ticari ve siyasi ayrıcalıklar tanıması, bu yöneticilerin hukuki bağlarla "çevrelenmesinde" araçsal olmuştu.[505] Bu bakımdan 1613 ve 1615 konferansları, Grotius'un eliyle, VOC'nin ticaret tekelinin sağlamlaştırılmasında önemli bir adım olmuştu.[506] Antlaşma ilişkilerinin sağladığı esnekliklerden, özellikle, diğer olası Avrupalı rakiplerin önünün kesilmesinde yararlanılmıştı.

503 Anand, *loc. cit.*
504 Clark, *op. cit.*, s. 88.
505 Tamar Herzog, "Struggling over Indians: Territorial Conflict and Alliance Making in the Heartland of South America (Seventeenth to Eighteenth Centuries)," *Empire by Treaty: Negotiating European Expansion, 1600-1900* içinde, Saliha Belmessous (Ed.), Oxford University Press, 2015, s.78-100'den aktaran Ittersum, *Debating Natural Law...*, s.463.
506 Somers, Roelofsen, *op. cit.*, s.76.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM:

ÖRNEK OLAYLARIN KARŞILAŞTIRMALI İNCELENMESİ

Bu bölümde *Santa Catarina*'nın zaptı ile 1613 ve 1615 İngiliz-Felemenk konferansları, hukuki içerikleriyle birlikte, birinci bölümde serimlenen kavramsal çerçevenin kapsamı ve akışında kıyas edilecektir.[507] İncelenecek örnek olayların birbirleriyle münasebeti muhtelif süreklilik ve kopuş noktalarında olacaktır. Bu noktalar arası farklar yahut benzerlikler, kuramsal çıkarımlara elverişlilikleri ölçüsünde kullanılacaktır. Ancak karşılaştırmanın tavrını belirleyecek olan örnek olayların iki temel niteliğidir: İki olayda da açık denizlerde seyrüseferin ve ticaretin serbestisini benzer şartlarda aynı argümanlarla savunan tarafların (ilk örnek olayda Felemenklerin, sonuncusunda İngilizlerin) varlığı ve iki olayda da farklı argümanları farklı saiklerle savunan Felemenklerin -ve bilhassa Grotius'un- çelişik durumu. Burada çarpıcı olan ve özellikle vurgulanmayı hak eden Hollandalıların iki vaka özelindeki biricikliğidir. Bu sebepten mukayese, ağırlıkla, bu biricikliğin bakış açısını takip edecektir. Bundan başka inceleme metodu olarak kuramsal bazda üç kavram ayrımına ağırlık verilecektir: Uluslararası hukukun kurumsal eylem alanı, gerekçelendirilme biçimi ve araçsallığı. Böylece takip edecek birinci başlıkta uluslararası hukuk siyasetinin örnek olaylara yankısı analiz edilirken ikinci ve üçüncü başlıklarda uluslararası siyaset hukukununkinin üzerinde durulacaktır.

507 Bunun anlamı karşılaştırmanın seyrinin kavramsal çerçeve güdümünde olacağıdır. Yani örnek olaylardan kavramsal bağlamın kaziyelerinin sınanmasında yararlanılacaktır. Bir başka deyişle örnek olayların her bir unsuru mukayese edilmeyecektir. Çünkü konu edilen örnek olayların belirli bir örüntü arz eden benzeşlikleri (sözgelimi uluslararası hukukun araçsallaştırılması) olgusal olanlara nazaran daha baskındır. Mesela ilk örnek olayda "korsanlık" faaliyetleri ve bunun hukuki temeli odaktayken son olayda benzeri faaliyetlerin yalnızca diplomatik yansıması ele alınmaktadır.

I. ULUSLARARASI SİYASETİN "KURUMSAL EYLEM ALANI" VE ÖRNEK OLAYLAR

Santa Catarina vakası ve İngiliz-Felemenk konferansları, genel benzerlikleri ve özel faklılıklarıyla, ilk elde, uluslararası siyasetin varsaydığı kurumsal eylem alanında uluslararası hukuk eliyle siyasetin terkip edilmesini betimlemektedir.[508] Bunun -sonraki kısımlarda inceleneceği üzere- iki sonucu vardır: Uluslararası hukukun uluslararası siyasetin gerekçelendirilme biçimine dönüşmesi ve bu yolla uluslararası siyasetin uluslararası hukuku araçsallaştırması. Burada iki örnek olay özelinde uluslararası siyasetin aldığı özgün biçim irdelenecektir.[509]

Birincisi iki örnek olayda da benzer ticari saiklerce güdümlenen siyasi faaliyetlerin hukuki çerçeveye sokulma çabası söz konusudur. İlk örnek olayda VOC ve Felemenkler, sonuncusunda EIC ve İngilizler, rakiplerince Doğu Hint Adaları'nda ilan edilmiş "ticaret tekellerini" delmeye çalışıyorladı. Zira ne Felemenkler İberlilerin egemenlik ve tekel iddialarını ne de İngilizler Felemenklerin açık denizlerin ve ticaret serbestisine halel getiren uygulamalarını tanımıştı. Üstelik iki örnekte de tarafların ticari münasebetlerinin "devlet destekli" olmalarından hareketle uluslararası siyasi nitelikleri belirgindi.[510] Bu sebeple iki durumda da tarafların ticari etkileşimleri uluslararası çatışmalar doğurmuştu: İlkinde *Santa Catarin*a'nın zaptında vuku bulduğu üzere korsanlık faaliyetleriyle, sonuncusunda Baharat Adaları'ndaki İngiliz varlı-

508 Uluslararası siyasetin varsaydığı kurumsal eylem alanı ve siyasetin terkibi için bkz. *supra.*, s.12-5, 21-4.

509 Uluslararası siyasetin aldığı özgün biçim için bkz. *supra.*, s.10-2, 19-21.

510 VOC ve EIC'nin aldığı devlet desteği için bkz. *supra.*, s.36, dipnot 150, 75.

ğının Felemenklerce kuvvet kullanılarak önlenmeye çalışılmasıyla. Bu çatışmalardan kaynaklanan uyuşmazlıkların giderilmesi için "hukuki" çözümler gerekmişti. Çünkü iki durumda da çatışmalar, tarafların ticari (dolayısıyla siyasi) çıkarlarının korunmasına mani oluyordu. Bu koşullarda hem Felemenkler hem de İngilizler uluslararası siyasi faaliyetlerinin neticesinde hukuki usül ve teamüllere "ikincil" olarak başvurmuştu. Tersten ifade edilirse, iki örnek olayda da uluslararası siyasi aktörler olarak Felemenkler ve İngilizler, sanki uluslararası hukuk siyaset karşısında hiyerarşik bakımdan "aşağıdaymış" gibi davranmıştı. Nitekim iki örnek olayın tarafları da Güneydoğu Asya'daki ticaret savaşları bağlamındaki "kuvvet kullanımını" müzakere etmek üzere hukuka başvurmuş ve uluslararası hukuku uluslararası siyasi faaliyetlerinin ardıl bir işlemi addetmişti. Neticede önce 1609'da Antwerp Antlaşması'na varacak müzakereler, sonra 1619'da Londra Antlaşması'na varacak 1613 ve 1615 konferansları gerçekleşmişti.[511]

İkincisi iki örnek olayda da tarafların davranış biçimleri yalnızca siyasiden hukuki alana doğru yönelmekle kalmamış; ayrıca bu hukuki alanda hukuki süreçler akabinde siyasi alandan daha farklı iddia ve pratikler ortaya çıkmıştı. Bunun nedeni uluslararası hukukun, siyasetin sahasında, siyasi aktörlerce "ayrı" bir sistem nazarıyla ele alınmasıydı. Şöyle ki ilk örnek olayda, *Santa Catarina*'nın zaptını takip eden süreçte Felemenkler, müzakereler süresince İberlilere karşı açık denizlerde seyrüsefer ve ticaret serbestisinin "bütün milletlere aitliği" ve buralarda egemenlik iddia edilemeyeceği tezlerini müzakereler sonunda ulaştıkları bir "ara formülle" terk ediyor-

511 Bilhassa eklemek gerekir ki iki örnek olayda da müzakerelerle doğrudan ilgilenenler ve hatta bu müzakerelerin "tetikleyici" unsurları tüccarlardı (*supra.*, s.33-4, 76).

lardı.[512] Buna göre uzlaşılan gizli bir maddeyle ticaret ve seyrüsefer serbestisi Felemenklere "müstakil" bir taviz görünümü alıyordu. Dahası takip eden yıllarda Felemenkler, bu serbesti ilkelerinden gecikmeksizin vazgeçiyor ve yalnızca "tekelin ortak sayısı" değişiyordu. İlaveten İspanyolların Hollanda kontrolündeki yerlerde Hollandalıların izni olmaksızın ticaret yapması (ve tersi) yasaklanıyordu. Sonuncu örnek olayda ise İngilizler, benzeri bir örüntüyü takip ederek, müzakereler öncesi ve sonrasındaki iddialarında farklı yönler takip ediyordu. Nitekim İngilizler 1613 ve 1615 konferansları süresince Felemenklere karşı açık denizlerde seyrüsefer ve ticaret serbestisini savunurken 1619'da fiili durumu kabul ediyor ve karşılığında "tavizler" elde ediyordu.[513] Buna göre baharat ticaretinde bir tarafın diğerini teslim sözleşmeleriyle dışlaması yasaklanıyor ve bu adalar belirli oranlarla taraflara bölüştürülüyordu. Görülüyor ki iki örnek olayda da hukuki iddiaların öncelik derecesi uluslararası siyasetçe düşürülüyordu. Başka bir deyişle uluslararası hukukun bütünüyle siyasi faaliyetlere denk kılınması yahut uluslararası hukuk ve siyaseti, birincinin lehine hiyerarşikleştirecek bir yaklaşım vârit olamıyordu.

Üçüncüsü iki örnek olayın ortak tarafı olarak Hollandalılar, uluslararası siyasetin varsaydığı bir kurumsal eylem alanında, farklı siyasi ve hukuki tavırlar takınmışlardı. Bu "kurumsal" eylem biçiminin ayırt edici özelliği, yukarıda ifade edildiği hâliyle, belirli "siyasi" davranışların dışlanırken diğer "hukuki" davranışlara izin verilmesi ya da bunları tanımlama talebinde bulunarak uluslararası hukukun "kullanılmasıydı". Bu itibarla Hollandalılar, *Santa Catarina* vakası sonrasında Portekizlilerin

512 İlgili "ara formül" için bkz. *supra.*, s.33-4.

513 İlgili "tavizler" için bkz. *supra.*, s.98-9.

tekel savunusuna karşı "ticaret serbestisini" savlarken 1613 ve 1615 konferanslarında ticaret serbestisine karşı "tekel savunusu" yapmıştı. Yine benzer şekilde Felemenkler ilk örnek olayda, Portekiz Hindistanı ve idari yapılanmasına karşı çıkarken sonuncu örnek olayda, Doğu Hint Adaları'nda müstahkem bölgeler kurmaktan ve bunların hukuki savunusunu yapmaktan geri durmamıştı.[514] Hollandalılar özelindeki bu karşılaştırmalar, uluslararası siyasetin "kurumsal özerkliğini" ve uluslararası hukukun bu özerklik karşısındaki "taliliğini" vurgulamaktadır. Ancak iki durumda da değişmeyen şey Felemenklerin belirgin bir türde savunu için uluslararası hukuka başvurmasıdır. Bunu yaparken iki örnek olayda da "gerekçeli" bir savunma kuvvet kullanımının ardına konmuş ve farklı siyasi faaliyetler yerleşik ve yaptırıma bağlanmış normatif hükümlerce meşrulaştırılmıştı. Mesela ilk olayda *Santa Catarina*'nın zaptı, ticaret ve seyrüsefer serbestine ilintilenerek Portekiz egemenlik iddialarının reddine[515] ve son olayda adı geçen bölgelerdeki Felemenk tekeli mevcut antlaşmalar hukuku gereklerine bağlanmıştı.[516]

Sonuçta iki örnek olayda da uluslararası siyasetin kendi özgün biçimiyle kendi yasamasını yapma sürecinin uluslararası siyaset ve uluslararası hukuk arasındaki mesafeyi nasıl "belirsizleştirdiği" göze çarpmaktadır (Buradaki yasama sürecinden kasıt, tarafların uluslararası hukukun birincil kaynaklarından olan antlaşmalara başvurma ve bu antlaşmaları var eden (seyrüsefer serbestisi gibi) unsurlara dair hukuki

514 *Supra.*, s.35, 79-80. Aynı şekilde Hollandalılar, ilk örnek olayda Portekizli amirallerin ticareti baltalama girişimlerine maruz kalırken (*supra.*, s.38, dipnot 173) aynı yöntemi İngilizlere karşı kullanmış ve VOC'li amirallere Felemenk tekeline halel gelmesinin önlenmesi talimatları verilmişti (*supra.*, s.75).

515 *Supra.*, s.64, 70-2.

516 *Supra.*, s.91-4.

kavrayışlarıdır).[517] Örneğin Hollandalılar özelindeki devlet destekli korsanlık faaliyetleri[518] ya da rakip devletlerin gemilerinin zapt edilmesi, Hollandalıların bu kuvvet kullanımlarını tanımlama biçimine göre anlamlanmaktaydı. Sözgelimi *Santa Catarina*'nın zaptı, açık denizlerin ve ticaret serbestisinin "hukuki" bağlamında sayılırken benzeri zaptlar İngilizlere karşı yöneltildiğinde -örtük de olsa- ticaret tekelinin "hukuki" bağlamında kabul edilmişti.[519] Yani bir uluslararası sorun veya uyuşmazlığın ele alınma biçimi, uluslararası aktörlerin bu sorun ve uyuşmazlığı varolan hukuki normlar açısından "gerekçelendirme" tarzınca saptanmaktaydı. Bu gerekçelendirme tarzını belirleyen etmen ise elbette uluslararası siyasi aktörler idi. Böylece uluslararası hukuk, uluslararası siyasi faaliyetlerin nitelendiği, tarif edildiği ya da bu faaliyetlerin terkip edildiği bir alan oluyordu.

II. ULUSLARARASI SİYASETİN "GEREKÇELENDİRİLME BİÇİMİ" VE ÖRNEK OLAYLAR

Uluslararası siyasetin gerekçelendirilme biçimi, yukarıda da incelendiği şekliyle, uluslararası hukuk siyasetinin uluslararası siyaset hukukuna dönüşmesinin bir

517 Uluslararası siyasetin kendi yasamasını yapma süreci için bkz. *supra.*, s.21-4.

518 Devlet destekli korsanlık faaliyetleri için bkz. *supra.*, s.45, dipnot 199.

519 Bu bahiste benzer bir örnek daha verilebilir: Şöyle ki *Santa Catarina* vakasında Felemenkler, Johorlular ile ticaret yaptıklarında Portekizlilerin itirazıyla karşılaşmıştı. Çünkü Portekizliler, Johorlularla yaptıkları antlaşmaların buna müsaade etmediğini öne sürmüş ve akabinde Johorlulara saldırmıştı (*supra.*, s.40, dipnot 171). Ne var ki Hollandalılar bunu "ticaret serbestisine" aykırı bulmuştu. Fakat takip eden yıllarda yerel halklarla benzeri ticari münasebetlere İngilizler girdiğindeyse tıpkı Portekizliler gibi bu durumun kendilerinin yerel halklarla yaptıkları antlaşmalarla çeliştiğini savunmuş, bunun ticaret serbestisinin bir istisnasını oluşturduğunu iddia etmiş (*supra.*, s.88-90) ve kuvvet kullanmışlardı (*supra.*, s.79-80).

sonucudur.[520] Buna göre uluslararası hukuk, uluslararası siyasi aktörlerce varsayılmış kuralların "meşrulaştırılma" tarzında işlemektedir. Çünkü uluslararası hukukun "kurumsal azgelişmişliği" kendi bünyesindeki siyasetten ziyade uluslararası siyasetin bünyesindeki hukuku "işlevsel" kılmaktadır.[521] Aşağıda, adı geçen işlevsellik bağlamında uluslararası hukukun nasıl "taksim" edilip ne yönde "süreç" olarak işlendiği örnek olayların karşılaştırılmasıyla incelenecektir.[522]

Birincisi iki örnek olayda da -farklı görünümler altında da olsa- uluslararası siyaset ve hukukun pratik olarak "bitişik", kuramsal olarak "ayrı" kavranmaları söz konusudur. Kuramsal ayrılıkla kastedilen, bir önceki başlıkta ele alınmış olan siyasetin uluslararası hukuk eliyle terkibidir. Bitişiklikle vurgulanmak istenen ise uluslararası siyasi faaliyetlerin "hukuki süreçler" içinde aldığı şekillerdir. Zira bu şekillerin niteliği uluslararası hukuk ve siyaset arasındaki vurgu farklarında yatar.[523] Bu vurgu farklarının belirleyici unsuru, yukarıda da işaret edildiği üzere, uluslararası siyasi çıkarlardır.[524] Bu noktada iki örnek olaydaki uyuşmazlıkların taraflarca ele alınma biçimi bu yaklaşımla koşuttur. İlk örnekte Felemenkler, gerek *Santa Catarina*'nın zaptını gerekse de Doğu Hint Adaları'ndaki siyasi ve ticari varlık ve etkinliklerini savunurken uluslararası siyasi/diplomatik bir desteğe ihtiyaç duymuştu.[525] Nitekim VOC'li

520 Bu dönüşüm için bkz. *supra.*, s.22-5.

521 Elbette bu işlevsellik kendisinden "faydalanan" uluslararası siyasi aktörler için geçerlidir. Uluslararası hukukun "kurumsal azgelişmişliği" için ayrıca bkz. *supra.*, s.11-2.

522 Uluslararası hukukun taksimi ve süreç olarak işlenmesi için bkz. *supra.*, s.26-30.

523 Burada altı çizilen ve esasında uluslararası sorun veya uyuşmazlıkların siyasi mi yoksa hukuki olarak mı tanımlanacağına gönderme yapan uluslararası siyaset ve hukuk arasındaki bitişiklik için bkz. *supra.*, s.12-4.

524 *Supra.*, s.14, 20, 24, 29.

525 *Supra.*, s.49-50.

yöneticilerin Grotius'tan beklediği "hukuki" bir savununun ötesinde Güneydoğu Asya'da bulunma "davalarının" meşruiyetini müdafaa etmesiydi.[526] Yani, açıkça, ilgili uyuşmazlığın "siyasi" yanı ağır basıyordu. Zira bu "dava" Hollandalıların siyasi bekasıyla ilintili addediliyor ve Felemenkler çatışmaların sürgitmesinde sakınca görmüyordu.[527] Ayrıca adı geçen yöneticiler Amsterdam Denizcilik Mahkemesi'nin vakanın müsaderesine ilişkin "hukuki" meseleleri hâllettiği kanaatindeydiler (ki durum esasında böyle değildi).[528] Bunun aksine ikinci örnek olayda İngilizler, "milletler hukukunun ikrar ettiği ticaret serbestisini" ileri sürerken, İngiliz-Felemenk konferanslarına varan süreçte Felemenk muhataplarına aralarındaki uyuşmazlığı "hukuki" bir mesele farz ettiklerini bildirmişlerdi.[529] Bunun iki sebebi vardı: İngilizlerin baharat ticaretine ilişkin uyuşmazlığı Felemenklerle "siyasi" nazarla rekabet ederek çözecek araçlardan yoksun olması[530] ve Kıta Avrupası'ndaki siyasi dengeleri bozmanın kendileri için siyasi sakıncaları.[531]

Görülebileceği gibi mevcut örneklerde uluslararası hukuku yalnızca "yasal bağlayıcılığı" yönünden ele almak mümkün olamamakta; bilâkis uluslararası siyasetin tesirine işaret etmek kaçınılmaz olmaktadır. Ne de olsa iki örnek olayda da uluslararası hukuk, uluslararası siyasi saiklere göre nitelenmekteydi. Doğal olarak iki örnek olayda da uluslararası hukukun kapsam ve işleyişinin uluslararası siyasi faaliyet-

526 *Supra.*, s.48.

527 *Supra.*, s.33-4, 52, dipnot 230.

528 Adı geçen mahkeme kararı için bkz. *supra.*, s.43, dipnot 191.

529 *Supra.*, s.81, dipnot 392.

530 Nitekim bölgedeki Felemenk gemi sayısı, daha önce de belirtildiği üzere, İngilizlerinkinin beş katıydı (*Supra.*, s.75-6).

531 *Supra.*, s.82.

lerin kapsam ve işleyişiyle paralelliği vakaydı.[532] Bir başka anlatımla uluslararası siyasetin tayin ettiği kimi "amaçlar", özgül bir durumda, uluslararası hukukun oluyordu. Bunu örnek olayların hukuki niteliği ağır basan yanlarıyla açımlamak daha aydınlatıcı olacaktır.

Bu bağlamda iki örnek olayda da açık denizlerde egemenlik ya da ticaret serbestisine yönelik uyuşmazlıklara tarafların yaklaşımındaki farklılıkların altı çizilmeye muhtaçtır. Örneğin, hatırlanacağı üzere, ilk örnek olayda Portekizlilerin Asya'daki ticaret rotalarına yönelik (bölgedeki "açık denizlerde" seyrüseferi *cartaz* denen bir lisansa bağlamaları gibi) kısıtlamaları ve bu rotalarda "egemenlik" iddiaları söz konusuydu.[533] Benzer şekilde son örnek olayda da Hollandalılar, bölge devletleriyle yaptıkları sözleşmeler ve elde ettikleri kimi "egemenlik" haklarıyla, Doğu Hint Adaları'nda baharat ticaretini kendilerine münhasır kılmak iddiasındaydı.[534] Bu iddialar, Grotius'un ifadeleriyle, milletler hukukunun bahşettiği her ulusun istediği her ulusa seyahat etme ve onlarla ticaret yapma hakkıyla çelişiyordu.[535] Nitekim Grotius, ilk örnek olayda, Portekizlilerin bu iddialarına Doğu Hint Adaları'yla ticaretin ihrâza, Papa'nın bağışlarına ve zamanaşımına ya da teâmüle istinaden Portekizlilere münhasır kılınamayacağı gerekçeleriyle itiraz ediyordu.[536] Dolayısıyla İberlilerin, Güneydoğu Asya'da ticari ürünleri satmak veya satın almak konusunda "dünyanın geri kalanını vergiye bağlamaları" adaletsizlikti. Ancak bu hukuki kural, ilk örnek olayda Felemenklerce

532 İlgili paralellik için bkz. *supra.*, s.25-6.

533 *Supra.*, s.61.

534 *Supra.*, s.88, dipnot 433.

535 *Supra.*, s.53, dipnot 238.

536 *Supra.*, s.65-9.

Avrupa dışındaki ticaret merkezlerine "engelsiz giriş" için dayanak oluştururken ikinci örnek olayda ticaret tekeli için -İngilizlerin Felemenklere karşı ileri sürdüğü şekliyle doğal hukukun ve insan toplumunun özgürlükleri- ihmal ediliyordu.[537] Yani açık denizlerde seyrüsefer ve ticaretin serbestisine ilişkin hukuki bir kural çelişik olarak uygulanıyordu. Ayrıca aynı İngilizler de 1619 Londra Antlaşması'nda tüm milletlere ait ticaret serbestisini, baharat ticaretini Felemenklerle "bölüşürken" pek umursamıyordu.[538] Hâliyle belirleyici olan, uluslararası hukuki savların özgün karakterinden çok, bu özgünlüklerin uluslararası siyasetçe nasıl kullanıldığı ya da daha açık bir ifadeyle uluslararası siyasi öznelerin faaliyetlerinin hukuki çerçeveye dahil olmadaki asliliğiydi.

İkincisi iki örnek olayda da farklı konumlardaki tarafların mevcut norm ve değerlere yönelik "değişim" ya da "istikrar" talepleri her bir tarafın hukuki gerekçelendirmesini betimlemekte ve tarafların siyasi saiklerine matuf hukuki düsturlar vurgu farklarıyla taksim edilmektedir.[539] Yani örnek olayların tarihsel bağlamındaki kimi hukuki kural ve prensipler, tarafların siyasi tercihlerinin bir neticesi olarak, belirli hukuki savların yerleşik kurallar ile gelişen kimi kuvvetlerin değişim talebi arası gerilimde salınmasına ilintilenmektedir.[540]

537 1613 ve 1615 konferanslarında, İngilizler tarafından, *Mare Liberum*'dan mülhem ileri sürülen bu sav için bkz. *supra.*, s.85-6.

538 *Supra.*, s.98-9.

539 Uluslararası hukukun bahsedilen şekilde işlenmesine dair Grotius'un DJP vesilesiyle ortaya koyduğu kuramsal "özgünlüğü" bir örnek olarak anılabilir (*Supra.*, s.54-6).

540 Bu "gelişen kuvvetler" ilk örnek olay üzerinden sarihleştirilebilir. Burada hukuki normların "istikrarına" itiraz eden ya da "değişim" talebinde bulunan Felemenklerdi ve bu taleplerinin itici güçleri hukuki tavırlarını etkiliyordu. İşte belirleyici etkiye sahip bu kuvvetlerden bazıları şunlardı: İberlilere karşı Kıta Avrupası'ndaki bağımsızlık savaşları, Asya ticaretinin bu mücadeleye sağladığı finansman, Asya'daki ticari çıkarları, Felemenklerin -Papa otoritesini hukuki olarak tanımamakta kendini gösterecek- Protestan mezhepine üyelikleri.

İlk örnekte, anımsanacağı üzere, Portekizliler Asya'daki açık denizlerde ve ticaret yollarında bir tür *mare clausum* ilân etmiş ve bilhassa diğer Avrupalı güçlerin bu bölgelerdeki seyrüsefer ve ticaret serbestisine mani olmaya çalışmıştı.[541] Bu siyasi/ticari tavrın hukuki temeli Papa'nın ruhani yetkisine, anılan bölgelerde "kâfirlerin" hüküm sürmesinin Portekizli Hristiyanlara bahşettiği "görevlere", yine bu bölgelerin "keşfi" dolayımıyla edinilen haklara ve bölgenin ihrâz yoluyla egemenlik altına alınmasına dayandırılmıştı. Felemenklerin bu "egemenlik alanlarına" müdahaleleri sonucunda doğan uyuşmazlıklarda ise Portekizliler kendi hukuki meşrulaştırmaları kapsamındaki hukuki düsturların cariliğini savlayarak, hukuki normlara dair "istikrar" talebine bulunmuştu.[542] Bunun aksine Felemenklerin Portekizlilerin *mare clausum*unu tanımayarak ilgili denizlerde *mare liberum*u savunması, Portekizlilerce "yerleşik" oldukları kabul edilen kurallara karşı bir tür "değişim" talebiydi.[543] Bunun hukuki dayanağı ise, Grotius tarafından ayrıntılandırıldığı üzere, Portekizlilerin tezlerinin ya da iddia ettikleri hak ve yetkilerin doğal hukuka ve milletler hukukuna aykırılığıydı.[544] Ne var ki sonuçta aynı pratiğin (uluslararası ticaret ya da okyanusaşırı seyrüsefer) farklı gerekçelendirmeleri (*mare clausum* ya da *mare liberum*), hukuki normlara dair taşıdıkları statik ya da dinamik vurgunun ötesinde hitama eriyor; uluslararası siyaset, uluslararası hukukla ilişki içinde bulunarak hukuku bir "süreç" nazarıyla işliyordu. Yani 1609 Antwerp Antlaşması'yla ulaşılan 12 yıllık ateşkes, tarafların hukuki gerekçelendirmeleri arasında doğrudan bir tercihte bulunmuyor; uluslararası hukuki içerik

541 *Supra.*, s.58-9.

542 Ya da uluslararası hukukun "sabit yanının" altı çizilmişti. Bu sabitlik için bkz. *supra.*, s.27-8.

543 Ya da hukukun "dinamik" yanının altı çizilmişti. Bu dinamiklik için bkz. *supra.*, s.28-9. *Mare Liberum* savunusu için ayrıca bkz. *supra.*, s.53-72.

544 *Loc. cit.*

"görelileşiyor" ya da uluslararası hukukun tüm uluslararası toplumu kapsayıcı bir normatif buyurganlıktan uzaklığı, uluslararası siyasi aktörlerin siyasi sonuçlar devşirmesine izin veriyordu.[545]

Benzer bir örüntüyü son örnekte de tespit etmek mümkündür. Daha önce ele alındığı üzere, Felemenkler İspanyollarla yaptıkları ateşkes vesilesiyle açık denizlerin serbestisini diğerlerinin hilafına kullanmış ve Güneydoğu Asya'da elde ettikleri alanlarda ticari bir tekelin siyasi/idari temellerini kurmaya girişmişti.[546] Hollandalıların bu siyasi/ticari tavrının hukuki zemini yerel yöneticilerle yapılan ve ayrımcı maddeler içeren antlaşmalardı.[547] Fakat İngilizler bu duruma rıza göstermemiş; ilgili bölgelerde Felemenk pratiğiyle çelişen ticari münasebetlerde bulunmuş ve -farkında olmadan Grotius'a referans vererek- Hollandalıların birkaç yıl önce savladığı serbestilere başvurmuştu.[548] Akabinde bu çelişkilerden kurtulmak ve bölgede taraflar arası çatışmaları kontrol altına almak için müzakereler başlatılmıştı. Konferanslardaki tezler ve bunların içerdiği gerekçelendirme yöntemleri ise yine uluslararası hukukun sabit ve dinamik yanlarına gönderme yapmış ve neticede uluslararası hukuk bir süreç olarak yürütülmüştü. Bu bakımdan son örnekte İngilizler, Hollandalıların tatbik ettiği ticaret ve açık denizlerde seyrüsefer serbestisini Hollandalılara karşı savlıyor ve Hollandalıların dayanağı olan antlaşmaların benzerlerinin kendilerince de yapıldığını ekliyordu.[549] Yani bu hukuki düsturların yürürlüğünün üstünde durarak anılan hukuki

545 Antwerp Antlaşması için bkz. *supra.*, s.33-4. Uluslararası hukuki içeriğin "görelileşmesi" için ayrıca bkz. *supra.*, s.27-8.

546 *Supra.*, s.80.

547 *Supra.*, s.87-91.

548 *Supra.*, s.85-7.

549 *Supra.*, s.78-80.

normlara dair "istikrar" talep ediyordu. Bunun aksine Felemenkler ise İngiliz heyetinin taleplerinin ticaret serbestisiyle ilgisini reddedecek, ticaret serbestisinin sınırsız olmadığını iddia edecek ve doğal hukukun *pacta sunt servanda* ilkesini öne sürecekti.[550] Diğer bir deyişle Hollandalılar, İngilizlerin "yerleşik" olduğunu kabul ettiği hukuki kurallara karşı, daha önce kendilerine ait olan tezler üzerinde yeni vurgular geliştirerek bir tür "değişim" talebinde bulunuyordu.[551] Sonuçta değişim ve istikrar talepleri ve uluslararası siyasetin uluslararası hukuku bu talepler ölçüsünde donattığı araçlardan norm ve kuralların taksimi eliyle hukuki içerik uluslararası aktörler nazarında görelileştiriyordu. Çünkü 1619 Londra Antlaşması'nda tarafların hukuki gerekçelendirmeleri arasında doğrudan bir tercihte bulunulmuyor; bunun da ötesinde "bir ilke olarak ticaret serbestisi" terk ediliyordu.[552] Bu noktada uluslararası faaliyetleri gerekçelendirmenin ve bunun belirgin bir hukuki üslup ile uygulamayı icap ettirmesinin doğrudan bir sonucu olan, "bir araç olarak uluslararası hukuku" ve bunun öncül bir niteliği olan belirli bir hukuki bağlamla çerçevelenmeyi ele almak gerekmektedir.

III. ULUSLARARASI HUKUKUN "ARAÇSALLIĞI" VE ÖRNEK OLAYLAR

Uluslararası hukuki bir muhakeme doğası gereği kimi ilke ve kurallara dayanarak kendi mantığı içinde usavurma sebeplerini sıralamaktadır. Bunun anlamı, ilk bölümde de vurgulandığı üzere, uluslararası siyasi faaliyetlerin hukuki meşruiyetinin

550 *Supra.*, s.87-8.

551 *Loc. cit.*

552 Zira anımsanacağı üzere işbu antlaşma, İngilizler ve Felemenkler arasında ticaret alanları olarak paylaşılan yerlerden üçüncü tarafların "dışlanmasını" şart koşmuştu (*Supra.*, s.98).

kimi yerleşik ve normatif hükümlere dolaysız olarak yaslanması yahut hukuki gerekçelerin kapsamının mevcut normatif bağlamla sınırlı olmasıdır.[553] Ancak bu sınırlılık, uluslararası hukukun uluslararası siyasetçe bir araç nazarıyla kavranmasına mukabil önemli ölçüde aşılmaktadır. Bu itibarla ilk örnek olayda Hollandalıların ve sonuncusunda İngilizlerin hukuki tezlerine kaynaklık eden *Mare Liberum*'un hükümlerinin bağlamı (yani *Mare Liberum*'un temel önermelerinin kendisinden türediği zemin) misal verilebilir.[554]

Mare Liberum'un hukuki çerçevesini belirleyen, -Avrupa merkezli- erken modern dönem uluslararası hukuk tarihinin iki unsuruydu: Kökleri Antik Yunan'da bulunup Hristiyan ilâhiyatına uyarlanmış doğal hukuk anlayışı[555] ve Roma Hukuku'ndan türemiş milletler hukuku (*jus gentium*) konsepti.[556] Bunlar ilgili dönemin uluslararası hukuk kuramcılarının yaklaşımlarının temel bileşenleriydi.[557] Grotius da bu hukuki geleneklere mensup yazarlardan kapsamlı alıntılar yaparak *Mare Liberum*'daki tezlerini besliyordu.[558] Örneğin Grotius'un -*Mare Liberum*'da üzerinden kimi kurallar ve kanunlar türettiği- doğal hukuk anlayışının kaynağı Thomas Aquinas iken milletler hukukuna dair kuramsal tabanıysa Vazquez ve Bartolus de Saxoferrato'nun

553 Uluslararası faaliyetleri gerekçelendirmenin belirgin bir hukuki üslubu ve uygulamayı gerektirmesinin incelenmesi için bkz. *supra.*, s.30-1.

554 Elbette Grotius'un kuramsal tercihlerinin "tümdengelimselliği" akıldan çıkarılmamalıdır. Yani anılan hukuki muhakeme, ilk elde, Hollandalıların Doğu Hint Adaları'ndaki varlığının "meşru temelini" kurmak saikiyle yazılmıştı ve bunu haklı gösterme uğraşının bir sonucuydu (*Supra.*, s.47-53).

555 Shaw, *op. cit.*, s.22.

556 Kaius Tuori, "The Reception of Ancient Legal Thought in Early Modern International Law," *op. cit.* içinde, Fassbender, Peters, s.1012-34.

557 Bu kuramcılar arasında Francisco de Vitoria, Francisco Suárez ve Alberico Gentili sayılabilir (*Ibid.*, s.1018-20; Shaw, *op. cit.*, s.22-4).

558 *Mare Liberum*'da yapılan benzeri alıntıların bazıları için bkz. *supra.*, s.63, 65-6, 71-2.

bu hukuk üzerinde yaptığı birincil/ikincil hukuk ayrımıydı.[559] Aynı şekilde son örnek olayda İngilizler de seyrüsefer ve ticaret serbestisinin hiçbir suretle kısıtlanamayacağını, bu hakların doğal hukukun ve milletler hukukunun birer buyruğu kabul edildiğini ortaya koyarken benzeri bir normatif bağlamla bağlı kalmıştı.[560]

Beri yandan ilk örnek olayda Grotius -hukuki araştırmasında doğal hukuk ve milletler hukuku içinde kalmakla beraber- Felemenklerin Asya'daki varlığının kuramsal inşasında, anılan hukuk dallarının sınırlarını esnetiyor ya da başvurduğu hukuki geleneğin kanıt ve bulgulardan kendi "savuncasını" biçimlendirmekte faydalanıyordu. Örneğin Amerikaların keşfi sonrasında ilgili bölgelerdeki yerliler hakkındaki Vitoria'nın çıkarımları böylesi bir yöntemle kullanılıyordu.[561] Hatırlanacağı gibi Portekizlilerin Papa'nın bağışına atfen iddia ettikleri egemenlik hakları *Mare Liberum*'da çürütülürken, Vitoria'ya yapılan bir göndermeyle, "kâfir" olmanın bölgedeki yerlileri egemenlik yetkisinden mahrum bırakamayacağı vurgulanmıştı.[562] Dahası, yine Vitoria'ya yapılan bir göndermeyle, Doğu Hint Adaları'ndaki halkların "*sui juris*" egemenliklerinin altı çizilmişti.[563] Ne var ki Vitoria'nın anılan savları, esasında, yerlilerle yapılacak bir savaşın "adil" sebeplerinin olması gerektiğine dair bir şerh olup katiyen yerliler ile Avrupalı Hristiyan uluslar arasında bir "egemen eşitliği" anlamı

559 *Supra.*, s.58.

560 *Supra.*, s.85-6.

561 Bunun gibi örnekleri çoğaltmak mümkündür. Mesela Grotius açık denizlerin "*res nullius*" olduğunu ve bu yüzden hiçbir millete münhasır kılınamayacağını savlarken (yani açık denizlerin Portekizlilerin egemenliği altında olamayacağını iddia ederken) egemenliğin niteliğine dair Vázquez'in kavramsallaştırmasını uyguluyordu (*Supra.*, s.65). Diğer örneklerden bazıları için bkz. *supra.*, s.67-8, 71-2.

562 *Supra.*, s.62.

563 *Supra.*, s.64.

taşımıyordu.[564] Oysa Grotius hem *Mare Liberum*'da Portekizlilerin iddialarına karşı tez sunarken hem de 1613 ve 1615 konferanslarında Felemenk "tekelini" savunurken Asyalı yöneticilerin "tam egemenliğini" tanıyordu.[565] Zaten bu doğrultuda Felemenkler ile Johorlular antlaşmalar akdetmiş ve karşılıklı diplomatik temsil sağlanmıştı.[566] Dolayısıyla Grotius'un *Mare Liberum*'da yaptığı, Felemenk tüccarların Asya'daki çıkarlarına ilintilenmiş uluslararası siyasi faaliyetleri haklı gösterme gayretinden kaynaklanan bir "hukuk yapma" talebiydi.[567] Nitekim bu talep, elbette, yalnızca uluslararası hukuki bağlamla alakalı değildi; daha da önemlisi bu bağlamın elverdiği ölçüde hukuki düzenlemeleri icbar ettiren siyasi/ticari güdülerdi.[568] Yine örnek olaylara müracaat etmek bu hususa açıklık kazandırabilir.

Yukarıda irdelendiği üzere *Santa Catarina*'nın zaptı, VOC'nin Heemskerk'e "barışçıl ticaret" yapılması yönündeki talimatlarıyla bariz biçimde çelişiyordu.[569] Zira her ne kadar Heemskerk İberlilerin saldırısına başka vesilelerle uğramış[570] ve İberlilerce ticareti baltalanmış olsa da[571] *Santa Catarina* ve filosu ne herhangi bir öz savunmayı gerektirecek saldırganlık ne de ika edilebilecek bir zarara sebep olmuştu. Ancak Amsterdam Denizcilik Mahkemesi aldığı bir kararla adı geçen karakayı gani-

564 Shaw, *op. cit.*, s.23. Yani Vitoria sadece, "kâfir" olmanın ilgili halklarla yapılacak bir savaş için neden sayılamayacağını belirtiyordu. Çünkü milletler hukuku doğal hukuku temel alıyordu ve doğal hukuk Avrupalı olmayanları dahi içermekteydi (*Loc. cit.*). Yine de eklemek gerekir ki Vitoria'ya göre Hristiyan misyonerlerin çalışmalarının Amerikalı yerlilerce engellenmesi "adil savaş" için yeterli bir gerekçeydi. Vitoria'nın anılan savları için ayrıca bkz. *supra.*, s.74, dipnot 353.

565 *Supra.*, s.91, dipnot 451.

566 *Supra.*, s.46-7.

567 Hukuk yapma için bkz. *supra.*, s.30-2.

568 *Supra.*, s.33-4, 52, 72-3.

569 *Supra.*, s.42, dipnot 181.

570 *Supra.*, s.37.

571 *Supra.*, s.38.

met ilân etmekte ve zaptı temize çıkarmakta bir mahsur görmemişti.[572] Buna rağmen mahkemenin kararı, bu korsanlık faaliyetinin milletler hukuku nezdindeki tartışmalı durumunu gidereememişti.[573] İşte *Mare Liberum* -ve esasında DJP-, Felemenklerin uluslararası siyasi/ticari saiklerinin[574] bir savunca görünümüyle ve bir korsanlık vakası üzerinden haklı çıkarılma uğraşıydı. Bunun yöntemi ise uluslararası hukuki argümanların uluslararası siyasi/ticari pratikleri doğrudan ve maksatlı bir biçimde gerekçelendirmesiydi.[575] Bu durum ikinci örnek olayda Grotius'un hukuki tavrı üzerinden daha çıplak sınanabilir. Grotius ve heyeti, 1613 tarihli konferansta, Felemenk ticaret tekeline kanıt olarak yerel hükümdarlarla yaptıkları sözleşme ve antlaşmaları öne çıkarmıştı.[576] Halbuki Felemenklere daimi ön alım hakları bahşeden bu uslamalama, *Mare Liberum*'da irdelenen, münhasır sözleşmelerin milletler hukukuna aykırı olduğu görüşüyle açıkça çelişiyordu.[577] Neticede uluslararası hukuk yapma üslubuyla veya uluslararası siyasi uyuşmazlıkların parçası olduğu normatif bağlamın hukuki muhakeme ile bükülmesi nihayetinde uluslararası hukukun araçsallaşarak uluslararası siyaset nezdinde işlevselleşmesi vuku buluyordu. Yalnız iki vakada da vurgulanan araçsallıkta bu araçsallığın niteliğindeki "ticari" unsuru ihmal etmemek gerekmektedir. Zira Felemenk devletinin siyasi güdülerini bu devletin ticari burjuvazisinin

572 *Supra.*, s.43-4.

573 *Supra.*, s.43, dipnot 191.

574 İlgili saiklerden bazıları şunlardı: Güneydoğu Asya'daki Felemenk varlığının Hollanda Cumhuriyeti'nin bekası için vazgeçilmez addedilmesi, baharat ticaretinin getirileri ile -bu bölgedeki ticaretin baş aktörleri olan- Felemenk ticari burjuvazisi için ehemmiyeti (ve benzer şekilde bu toplumsal sınıfın siyasi baskısı), 80 Yıl Savaşı şartlarında bu ticaretin sağladığı finansman ve Felemenk devletinin "baş düşmanlarıyla" askeri, siyasi ve de ticari rekabet etme fırsatı (*Supra.*, s.33-4, 36, dipnot 150, 48).

575 Uluslararası hukukun "araçsallığı" için bkz. *supra.*, s.31-2. Bu durumu İngilizlerin ikinci örnek olaydaki hukuki tavrıyla çelişen *Mare Clausum* isimli savuncanın yazdırılması özelinde de tespit etmek mümkündür. Adı geçen eser ve anılan çelişik durum için bkz. *supra.*, s.85, dipnot 421.

576 *Supra.*, s.76-7.

577 *Supra.*, s.77, dipnot 371.

Güneydoğu Asya'daki ticari varlığından ayrı tutmak mümkün görünmemektedir.[578]

Araçsallık bahsini Felemenklerin ve Grotius'un iki örnek olaydaki kuramsal çelişkileri üzerinden son bir karşılaştırma ile pekiştirmek yerinde olacaktır.

Bir kere Grotius'un 1613 ve 1615 konferanslarındaki -Portekizlilerin ilk örnek olaydaki hukuki/siyasi tavrını çağrıştıran[579]- ticaret ve seyrüsefer serbestisini sınırlandıran tezleri *Mare Liberum*'dakileri yadsıyordu. Burada Grotius'un sunduğu "kanıtlardan" bazıları (1) seyrüsefer ve ticaret serbestisinin doğal hukuk ve milletler hukukunun birçok kuralı gibi "sınırsız" olmayıp sözleşmelerle kısıtlandığı[580], (2) sözleşmelerin milletler hukukunun sağladığı hürriyetleri lağvedebileceği ve (3) VOC'nin ilgili adalarla yaptığı antlaşmalara aykırı olarak baharatların İngilizlere satılmasının doğal hukukun ahde vefa prensibinin ihlâli anlamını taşıyacağıydı. Bu kanıtlardan birincisi -*Mare Liberum*'daki ifadeleriyle- denizin müşterek kullanımına halel getirilmesinin hukuki olmadığı ya da ortak bir hak ve doğal hukukun nesnel bir niteliği olan seyrüsefere mani olunamayacağıyla[581] ve kimsenin mahrum bırakılamayacağı ticaretle uğraşma imkânının milletler hukukuna göre herkese açık olması gerektiğiyle[582] tezat teşkil ediyordu. Aynı şekilde ikinci kanıt, doğal hukukun ilahi iradenin bir izhârı olarak değişmez bir hükme sahip olduğu vurgusuna aykırı düşüyordu.[583] Çün-

578 Bu durumu Felemenk ticari burjuvazisinin *Mare Liberum*'un yazılma sürecine etkisi üzerinden gözlemlemek için ayrıca bkz. *supra.*, s.33-4, 36, dipnot 150, 48.

579 *Supra.*, s.40, dipnot 171.

580 Yani ticaret serbestisinin, aslında, "sözleşme yapma serbestisi" olduğu ifade ediliyordu (*Supra.*, s.88).

581 *Supra.*, s.66-7.

582 *Supra.*, s.69.

583 *Supra.*, s.68-9.

kü milletlerin ilkel bir hakkına dayanan ticaret serbestisinin temeli "doğa"daydı.[584] Öte taraftan, İngiliz heyetinin müzakerelerde andığı gibi[585], tüm milletlerin rızası olmadan ticaret serbestisini sınırlandırmak mümkün değildi.[586] Üçüncü kanıt ise hiçbir milletin başka iki milletin herhangi bir yolla birbirleriyle sözleşme yapma arzusuna muhalefet edemeyeceği savını (yani son örnek olaydaki hâliyle İngilizlerin yerel yöneticilerle yaptıkları sözleşmeleri[587]) inkâr ediyordu.[588]

Son olarak sübjektif hak kuramı da iki örnek olayda uluslararası siyasi işlevi dolayısıyla Grotius tarafından tutarsız bir biçimde ve araçsal olduğu ölçüde ele alınmıştı.[589] Bu münasebetle ilk örnek olayda Portekizlilerin denizlerde seyrüseferi engellemesi ve ticari ürünlerin kullanım veya satımına izin vermemesi karşısında adaletin tesisi için cebre başvurulması hukuki bulunuyordu.[590] Oysa son örnek olayda aynı sübjektif haklar, Felemenklerin ilk örnek olayda Portekizlilere karşı talepte bulunduğu aynı haklara karşı kalkan oluşturuyordu. Bir diğer ifadeyle yerel satıcıların Felemenklerle akdettikleri sözleşmelere bağlı kalmaması karşısında, yani örneğin EIC'yle ticaret yapmalarına karşı cebir uygulanması Grotius'ça sübjektif hak kapsamında sayılıyordu.[591]

584 *Supra.*, s.69.

585 *Supra.*, s.86-7.

586 *Supra.*, s.69, 77, dipnot 371.

587 *Supra.*, s.79, 80, dipnot 386, 85, dipnot 418.

588 *Loc. cit.*

589 Sübjektif hak için bkz. *supra.*, s.94-7.

590 *Supra.*, s.71-2.

591 *Supra.*, s.94-5.

Böylece Grotius, Doğu Hint Adaları'ndaki EIC rekabetini bertaraf edebilmek adına, on yıl önce savunduğu açık denizlerde seyrüsefer ve ticaret serbestisine uymayan bir "tekelin" uluslararası hukuki tabanını sağlamaya çalışmıştı. Bunun hususi niteliğiyse uluslararası hukukun bir "araç" olarak kavranmasıydı.

SONUÇ

Uluslararası hukukun bir araç olarak uluslararası ilişkilerdeki işlevini konu edinen vakaların, uluslararası hukuk ve uluslararası siyaset arasındaki ilişkiyi ele alan kavramsal çerçeve doğrultusunda, karşılaştırılmasından sonra aşağıdaki sonuçlara ulaşmak mümkündür.

Bir kere incelenen örnek olaylar, çatışma ve uyuşmazlık doğuran uluslararası siyasi faaliyetlerin farklı uluslararası aktörlerce farklı hukuki sınırlara dahil edilme çabalarını somutlaştırmaktadır. Burada belirleyici olan, tarafların ticari etkileşimlerinden kaynaklanan uluslararası krizleri çözüme kavuşturmada, uluslararası hukuki yol ve yöntemlere başvurmadaki iradeleridir. Yalnız daha da dikkat çekici olan ticari çıkarların "uluslararası hukuki" sınırlara dahil edilme gayretidir. Zira her iki örnekte de gerek diplomatik müzakerelerin, gerek uluslararası antlaşmaların ve gerekse de uluslararası hukuk kuramının anlaşmazlıkların uzlaştırılmasındaki rolünü vurgulamak yerinde olacaktır.

Zaten hem *Santa Catarina* vakasında Portekizlilerin, hem konferanslarda İngilizlerin hem de her iki örnek olayda Hollandalıların tavırlarını -uluslararası hukuka yönelmenin ötesinde- tayin eden, uluslararası hukuki savlarının özgün vasfından çok bu savların siyasi ve ticari saiklere ilintisiydi. Nitekim anılan üç taraf için de uluslararası hukuk, bu siyasi aktörlerce gerekçelendirilmiş kurallarca, belirli türde davranışları "meşrulaştırma" tarzında işlemekteydi.

Hâliyle mevcut örneklerde uluslararası hukuku yalnızca "yasal bağlayıcılık" nazarından ele almak mümkün olamamaktadır. Diğer bir ifadeyle vakalardaki tarafların uluslararası siyasi ve ticari tercihlerinin uluslararası hukuki norm ve değerlerin kapsamını "esnetmesi" söz konusudur. Dolayısıyla uluslararası siyaset ve uluslararası hukuk arasındaki mesafe belirsizleşmekte; uluslararası hukukun normatif buyurganlıktan uzaklığı tarafların siyasi sonuçlar devşirmesine izin vermekte ve en önemlisi uluslararası hukuki içerik "görelileşmektedir".

Yine de örnek olayların kuramsal temelinde yatan doğal hukuk ve milletler hukuku gibi dizgelerin anılan göreliliği sınırladığı vurgulanmalıdır. Bu durum iki vaka için de geçerli olup, özellikle, Hugo Grotius'un uyuşmazlıklara yaklaşımında belirgindir. Fakat görülmektedir ki yerleşik ve normatif hükümlere dolaysız olarak yaslanma yahut hukuki gerekçelerin kapsamının mevcut normatif bağlamla sınırlı olması, uluslararası hukukun uluslararası siyasetçe bir araç nazarıyla kavranmasına engel teşkil etmemektedir. Bilâkis *Santa Catarin*a'nın zaptında veya Felemenklerin Doğu Hint Adaları'ndaki yerel yöneticilerle yaptıkları münhasır ticaret sözleşmelerinde vuku bulduğu üzere, uluslararası hukuki argümanların uluslararası siyasi/ticari pratikleri doğrudan ve maksatlı bir biçimde gerekçelendirmede araçsallaştırılması olasıdır.

Bu noktada araştırma sonuçlarının dahil olduğu bağlama, yani çalışmanın araştırma sorusuna dair çıkarımları sıralamak isabetli olacaktır.

Öncelikle anlaşılmaktadır ki tıpkı hukukun ve siyasetin sosyo-politik bir hinterlantta bitişmesi gibi, işbu karşılaştırmalı analizin örnek olaylarında, uluslararası hukuk ve uluslararası siyaset de "ortakyaşar" bir ilişkidedir. Elbette bunun anlamı uluslararası hukuk ve uluslararası siyasetin birbirlerine tesir kabiliyetlerinin mütekabil olduğu değildir. Tersine incelenen vakalarda uluslararası siyaset, uluslararası hukuku kendine içkin bir gündemle araçsallaştırma kapasitesine sahiptir. Bu yönüyle örnek olaylarda uluslararası hukukun devletler içinde ve devletler arasındaki çıkar, çatışma ve uzlaşıları yansıttığı ve bağlamında bulunduğu uluslararası toplumun bir "aynası" olduğu açıktır. Özellikle eklenmesi gereken iki vakaya konu olan taraflar açısından (yani Portekizliler, Felemenkler ve İngilizler için) uluslararası hukukun araçsallaştırılmasındaki ticari güdülerin yadsınamaz etkisidir.

Son tahlilde ele alınan vakalarda uluslararası hukuk, uluslararası siyasetin bir işlevidir ve bu işlevselliği uluslararası hukuku, taraflar açısından üzerinde titrenmesi gereken bir meşruiyet noktası kılmaktadır.

Ayrıca karşılaştırmalı vaka incelemesi tanıtlamıştır ki uluslararası hukukun uluslararası siyasetle bağı ve bu bağıntının barındırdığı zıtlıkların kavramsallaştırılması, bu zıtlıkların saptanmasına nispetle daha zor bir süreçtir. Burada özellikle dikkati çeken, uluslararası hukukun uluslararası siyaset nezdinki "işlevselliğinin" karmaşıklığıdır. Sözgelimi irdelenen iki örnek olayda Felemenklerin tavrındaki çelişki barizdir; oysa Grotius'un kuramsal çözümlemelerinin gösterdiği gibi bu çelişkileri kavramsal bir düzeyde ayrıştırmak aynı derecede güçtür. Bu bakımdan bir araç

olarak uluslararası hukukun uluslararası siyaset eliyle güdümlenme biçimlerinin ayrıntılandırılmasına yönelik kuramsal katkılara ihtiyaç ortadadır.

Son olarak, yine *Mare Liberum*'un önsözüne dönerek, bu çalışmanın araştırma konusunu oluşturan uluslararası hukukun "araçsallaştırılma" çelişkisini aşmaya yönelik Grotius'un çözümüne kulak vermek yerinde olacaktır:

> "Eğer bugün insanlığın müşterek menfaatiyle ilgili herşeyin aynı zamanda her bir insanın kendi menfaatine olduğu töresi kâni olsa, hiç şüphe yok ki, çok daha barışçıl bir dünya da yaşıyor olurduk. Zira o vakit çoğumuzun mağrurluğu izâle olur ve şahsi menfaat bahanesiyle şimdi adaleti ihmal edenler, kendileri pahasına, adaletsizliklerinden vazgeçerlerdi."[592]

592 Grotius, *The Free Sea*, s.9; Grotius, *The Freedom of the Seas...*, s.11.

KAYNAKÇA

Kitaplar

ALLOTT, Philip (2002), **The Health of Nations: Society and Law Beyond the State** [Elektronik Sürüm], Cambridge: Cmabridge University Press, <http://www.cambridge.org/9780511030543>, erişim tarihi 08.01.2017.

ANAND, R. P. (1983), **Origin and the Development of the Law of the Sea**: **History of International Law Revisited,** The Hague: Martinus Nijhoff Publishers.

ANGHIE, Anthony (2004), **Imperialism, Sovereignty and the Making of International Law** [Elektronik Sürüm], New York: Cambridge University Press, <www.cambridge.org/9780521828925> erişim tarihi 18.02.2017.

ARMITAGE, David (2004), **Ideological Origins of The British Empire** [Elektronik Sürüm], Cambridge: Cambridge University Press, <http://dx.doi.org/10.1017/CBO9780511755965>, erişim tarihi 16.10.2016.

ARMSTRONG, David, FARRELL, Theo, LAMBERT Hélène (2012), **International Law and International Relations** [Elektronik Sürüm], 2. baskı, New York: Cambridge University Press, <http://www.cambridge.org/9781107648241>, erişim tarihi 5.12.2016

BALK, G. L., VAN DIJK, F., KORTLANG, D.J. (Ed.) (2007), **The Archives of The Dutch East India Company (VOC) and The Local Institutions in Batavia (Jakarta),** Leiden, Boston: Brill.

BELMESSOUS, Saliha (Ed.) (2015), **Empire by Treaty: Negotiating European Expansion, 1600-1900**, Oxford University Press.

BENDIX, Reinhard (1980), **Kings or People: Power and The Mandate to Rule**, Berkeley: University of California Press.

BORSCHBERG, Peter (2011), **Hugo Grotius, the Portuguese, and Free Trade in the East Indies**, NUS Press.

BOXER, C.R. (1990), **The Dutch Seaborne Empire: 1600 – 1800,** Hutchinson: Penguin Books.

BULL, Hedley, KINGSBURY, Benedict, ROBERTS, Adam (Ed.) (2003), **Hugo Grotius and International Relations** [Elektronik Sürüm], Oxford University Press, Doi: 10.1093/0198277717.001.0001, erişim tarihi 19.03.2016.

CAMERON, Euan (Ed.) (2001), **Early Modern Europe: An Oxford History,** New York: Oxford University Press.

CAMERON, Euan (Ed.) (2006), **The Sixteenth Century,** New York: Oxford University Press.

CARR, E. H. (2001), **The Twenty Years Crisis: 1919–1939**, London: Palgrave Macmillan.

CASSESE, Antonio (2013), **International Law** [Elektronik Sürüm], 2. baskı, New York: Oxford University Press, <https://global.oup.com/academic/product/international-law-9780199259397?cc=tr&lang=en&>, erişim tarihi 5.12.2016.

CHAUDHURY, Sushil, MORINEAU, Michel (Ed.) (2007), **Merchants, Companies and Trade: Europe and Asia in The Early Modern Era** [Elektronik Sü-

rüm], New York: Cambridge University Press, <http://cambridge.org/9780521563673> erişim tarihi 13.10.2016.

CLARK, G. N. (Ed.), van Eysinga, W. J. M. (Ed.) (1940), **The Colonial Conference between England and the Netherlands in 1613 and 1615**, Part I, 15 Bibliotheca Visseriana, Leiden: E. J. Brill.

CONTAMINE, Philippe (Ed.) (2000), **War and Competition Between States,** New York: Oxford University Press.

DARBY, Graham (Ed.) (2008), **The Origins and The Development of Dutch Revolt**, London, New York: Routledge.

DAVIES, Norman (2006), **Avrupa Tarihi**, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, Çev.: Elif Topçugil, Kudret Emiroğlu, Suat Kaya ve Burcu Çığman.

DENK, Erdem (2015), **Uluslararası Örgütler Hukuku: Birleşmiş Milletler Sistemi**, Ankara: Siyasal Kitabevi.

DIFFIE, Bailey W., WINIUS, George D. (1977), **Foundations of the Portuguese Empire: 1415 – 1580**, Minneapolis: University of Minnesota Press.

EDMUNDSON, George (1911), **Anglo-Dutch Rivalry During the First Half of the Seventeenth Century**, Oxford: Clarendon Press.

EGEDE, Edwin, SUTCH, Peter (2013), **The Politics of International Law and International Justice** [Elektronik Sürüm], Edinburgh University Press, Doi: 9780748634736, erişim tarihi 5.12.2016.

ELTON, G. R. (2012), **Reformasyon Avrupası: 1517 – 1559**, Birinci Basım, İstanbul: İdea Yayınevi, Çev.: Aziz Yardımlı.

FASSBENDER, Bardo PETERS, Anne (Ed.) (2012), **The Oxford Handbook of the History of International Law** [Elektronik Sürüm], Oxford: Oxford University Press, Doi: 10.1093/law/9780199599752.001.0001, erişim tarihi 20.1.2017.

FURBER, Holden (1976), **Rival Empires of Trade in the Orient: 1600 – 1800,** Minneapolis: Univ. of Minnesota Press.

GLETE, Jan (2001), **Warfare at Sea 1500 - 1650: Maritime Conflicts and The Transformation of Europe** [Elektronik Sürüm], Routledge, Doi: 10.4324/9780203024560 erişim tarihi 19.03.2017.

GLETE, Jan (2001), **War and The State in The Early Modern Europe: Spain, The Dutch Republic and Sweden as Fiscal - Military States** [Elektronik Sürüm], London, New York: Routledge, Doi: 10.4324/9780203465318, erişim tarihi 13.10.2016.

GRAYSON, J.C. (1978), From Protectorate to Partnership: Anglo-Dutch Relations, 1598–1625, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, University of London.

GROTIUS, Hugo (1916), **The Freedom of the Seas or The Right Which Belongs to the Dutch to Take Part in the East Indian Trade** [Elektronik Sürüm]**,** New York: Oxford University Press, Çev.: Ralph van Deman Magoffin, <http://socserv2.socsci.mcmaster.ca/econ/ugcm/3ll3/grotius/Seas.pdf> erişim tarihi 12.10.2016.

GROTIUS, Hugo (2004), **The Free Sea** [Elektronik Sürüm], Indianapolis: Liberty Fund, Çev.: Richard Hakluyt, <http://oll.libertyfund.org/titles/859> erişim ta-

rihi 12.10.2016.

GROTIUS, Hugo (2008), **Commentary on The Law of Prize and Booty** [Elektronik Sürüm], Indianapolis: Liberty Fund, Çev.: Gwladys L. Williams, Ed.: Martine Julia van Ittersum, <http://oll.liberty fund.org/titles/1718> erişim tarihi 13.10.2016.

HAAKONSSEN, Knud (1996), **Natural Law and Moral Philosophy: From Grotius to the Scottish Enlightenment**, Cambridge University Press.

HART, Marolein 't, JONKER, Joost, VAN ZANDEN, Jan Luiten (Ed.) (2009), **A Financial History of The Netherlands** [Elektronik Sürüm], Cambridge University Press, <http://www.cambridge.org/9780521581615> erişim tarihi 19.03.2017.

ISRAEL, Jonathan I. (1982), **The Dutch Republic and the Hispanic World**, Oxford: Clarendon Press.

ISRAEL, Jonathan I. (1990), **Dutch Primacy in World Trade: 1585 - 1740,** Oxford: Clarendon Press, New York : Oxford University Press.

ISRAEL, Jonathan I. (1995), **The Dutch Republic: Its Rise, Greatness, and Fall: 1477 – 1806,** Oxford: Clarendon Press, New York : Oxford University Press.

ITTERSUM, Martine Julia van (2006), **Profit and Principle: Hugo Grotius, Natural Rights Theories and the Rise of the Dutch Power in East Indies,** Leiden, Boston: Brill.

JEFFREY, Renée (2006), **Hugo Grotius in International Thought** [Elektronik Sürüm], Palgrave Macmillan, Doi: 10.1057/9781403983510, erişim tarihi

12.10.2016.

KALKAN, Mehmet Talha (2014), İsyandan Cumhuriyete: Hollanda'nın İspanya'ya Karşı Bağımsızlık Mücadelesi 1597 – 1648, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

KEENE, Edward (2004), **Beyond the Anarchical Society: Grotius, Colonialism and Order in World Politics** [Elektronik Sürüm], Cambridge: Cambridge University Press, <https://doi.org/10.1017/CBO9780511491474> erişim tarihi 19.03.2017.

KENNEDY, Paul (2002), **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri,** Türkiye İş Bankası Yayınları, Çev.: Birtane Karanakçı.

KRATOCHWIL, Friedrich V. (1989), **Rules, Norms, and Decisions: On the Conditions of Practical and Legal Reasoning in International Relations and Domestic Affairs**, Cambridge: Cambridge University Press.

KOENIGSBERGER, H. G., MOSSE, George L., BOWLER, G. Q. (1989), **Europe in The Sixteenth Century**, Second Edition, Longman.

LAUTERPACHT, Elihu (Ed.) (1970), **International Law: Being the Collected Papers of Hersch Lauterpacht**, Cilt 1, The General Works, Cambridge: Cambridge University Press.

LAUTERPACHT, Hersch (2011), **The Function of International Law in the International Community**, New York: Oxford University Press.

LIMM, Peter (1989), **The Dutch Revolt: 1559 – 1648,** London: Longman.

MALANCZUK, Peter (2002), **Akehurst's Modern Introduction To International**

Law [Elektronik Sürüm]**,** Gözden Geçirilmiş 7. baskı, London, New York: Routledge, Doi: 10.4324/9780203427712, erişim tarihi 05.12.2016.

MCNEILL, William (2006), **Dünya Tarihi,** Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, Çev.: Alaeddin Şenel.

NUSSBAUM, Arthur (1962), **A Concise History of the Law of Nations,** New York: Mcmillan Co..

OPPENHEIM, L., ROXBURG, R. (1920), **International Law: A Treatise**, Cilt 1, London: Longmans.

ÖKTEM, Niyazi (1985), **Hukuk Felsefesi ve Hukuk Sosyolojisi**, Genişletilmiş 2. Basım, Der Yayınevi.

PARKER, Geoffrey (1985), **The Dutch Revolt,** Penguin Books.

PARTHESIUS, Robert (2010), **Dutch Ships in Tropical Waters: The Development of The Dutch East India Company (VOC) Shipping Network in Asia 1595 – 1660** [Elektronik Sürüm]**,** Amsterdam: Amsterdam University Press, <http://en.aup.nl/books/9789048501236-dutch-ships-in-tropical-waters.html> erişim tarihi 12.10.2016.

POLAT, Necati (1999), **Ahlak, Siyaset, Şiddet: Bir Kuram Olarak Uluslararası Hukuk,** Birinci Basım, İstanbul: Kızılelma Yayıncılık.

REUS-SMIT, Christian (Ed.) (2004),**The Politics of International Law** [Elektronik Sürüm], New York: Cambridge University Press, <www.cambridge.org/9780521837668>, erişim tarihi 5.12.2016.

SANDER, Oral (2008), **Siyasi Tarih: İlkçağlardan 1918'e,** Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

SCHMITT, Carl (2006), **The Nomos of the Earth in the International Law of the Jus Publicum Europaeum,** Telos Press Publishing.

SHAW, Malcolm N. (2008), **International Law** [Elektronik Sürüm]**,** 6. baskı, New York: Cambridge University Press, <http://www.cambridge.org/9780521899291> erişim tarihi 5.12.2016.

SIMMS, Brendan (2013), **Europe: The Struggle for Supremacy, from 1453 to The Present,** New York: Basic Books.

ST. LEGER, James (1962), **The "Etiamsi Daremus" of Hugo Grotius: A Study in the Origins of International Law**, Rome: Pontificium Athenaeum Internationale.

STEINBERG, Philip E. (2001), **The Social Construction of the Ocean, Cambridge Studies in International Relations 78**, Cambridge: University Press.

SUBRAHMANYAM, Sanjay (2012), **The Portuguese Empire in Asia 1500-1700: A Political and Economic History** [Elektronik Sürüm], 2. baskı, Wiley-Blackwell, Doi: 10.1002/9781118496459, erişim tarihi 13.10.2016.

THOMSON, Janice (1994), **Mercenaries, Pirates, and Sovereigns. State-Building and Extra-territorial Violence in Early Modern Europe**, Princeton, NJ: Princeton University Press.

TILLY, Charles (2001), **Zor, Sermaye ve Avrupa Devletlerinin Oluşumu,** Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, Çev.: Kudret Emiroğlu.

TORUN, Yıldırım (2004), Hugo Grotius'un Hukuk ve Siyaset Felsefesi, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

TUCK, Richard (1993), **Philosophy and Government: 1572 – 1651,** Cambridge University Press.

TUCK, Richard (2002), **The Rights of War and Peace: Political Thought and the International Order From Grotius to Kant** [Elektronik Sürüm], Oxford University Press, Doi: <http://dx.doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199248148.001.0001>, erişim tarihi 12.10.2016.

TULLY, James (Ed.) (1988), M**eaning and Context: Quentin Skinner and his Critics**, Cambridge: Polity Press.

VRIES, Jan de, WOUDE, Ad van Der (1997), **The First Modern Economy: Success, Failure and Perseverance of the Dutch Economy, 1500 – 1815,** Cambridge, New York: Cambridge University Press.

WERNHAM, R. B. (Ed.) (2008), **The New Cambridge Modern History Volume 3: Counter-Reformation and Price Revolution, 1559–1610** [Elektronik Sürüm], Cambridge University Press, Doi: dx.doi.org/10.1017/CHOL9780521045438, erişim tarihi 24.10.2016.

WESTLAKE, J. (1904), **International Law**, Cilt 1, Cambridge: Cambridge University Press.

WHITTINGTON, Keith E., KELEMEN, R. Daniel, CALDEIRA, Gregorya A. (Ed.) (2009), **The Oxford Handbook of Law and Politics** [Elektronik Sürüm],

New York: Oxford University Press, Doi: 10.1093/oxfordhb/9780199208425.001.0001, erişim tarihi 5.12.2016.

WIESNER-HANKS, Merry E. (2009), **Erken Modern Dönemde Avrupa: 1450 – 1789**, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, Çev.: Hamit Çalışkan.

WIGHT, Martin (2005), **Four Seminal Thinkers in International Theory: Machiavelli, Grotius, Kant, and Mazzini** [Elektronik Sürüm], Oxford University Press, Doi: 10.1093/0199273677.001.0001, erişim tarihi 12.10.2016.

YÜKSEL, Mehmet (2004), **Modernite, Postmodernite ve Hukuk**, 2. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Makaleler

ALLOTT, Philip (1998), "The True Function of Law in the International Community", **Indiana Journal of Global Legal Studies**, Cilt 5, Sayı 2, s.391-413.

ALLOTT, Philip (1999), "The Concept of International Law", **EJIL**, Cilt 10, s.31-50.

ANAND, R. P. (1981), "Maritime Practice in Southeast Asia until 1600 A.D. and the Modern Law of the Sea", **The International and Comparative Law Quarterly**, Cilt 30, s. 440 - 454.

BLUSSÉ, Leonard (1988), "Brief Encounter at Macao", **Modern Asian Studies**, Cilt 22, Sayı 3, s. 647-64.

BORSCHBERG, Peter (1999), "Hugo Grotius, East India Trade and the King of Johor", **Journal of Southeast Asian Studies**, Cilt 30, Sayı 2, s.225 - 248.

BORSCHBERG, Peter (2002), "The Seizure of the Sta. Catarina Revisited: The Portuguese Empire in Asia, VOC Politics and the Origins of the Dutch – Johor Alliance (1602 – c.1616)", **Journal of Southeast Asian Studies**, Cilt 33, Sayı 1, s.31-62.

BORSCHBERG, Peter (2002), "The Seizure of the Santo Antonio at Patani. VOC Freebooting, the Estado da India and Peninsular Politics, 1602-1609", **Journal of the Siam Society**, Cilt 90, Sayı 1-2, s.59-72.

BORSCHBERG, Peter (2004), "The Seizure of the Sta. Catarina off Singapore: Dutch Freebooting, the Portuguese Empire and Intra-Asian Trade at the Dawn of the Seventeenth Century", **Itinerario**, Cilt 29, Sayı 3, s.31 - 53.

BORSCHBERG, Peter (2005), "The Santa Catarina Incident of 1603: Dutch Freebooting, the Portuguese Estado da Índia and Intra-Asian Trade at the Dawn of 17th Century", **Revista de Cultura**, International Edition, Cilt 11, s.11 - 25.

BORSCHBERG, Peter (2006), "Hugo Grotius' Theory of Trans-Oceanic Trade Regulation: Revisiting Mare Liberum (1609)", **History and Theory of International Law Series,** IILJ Working Paper Rev., Ağustos, s.1- 60.

BORSCHBERG, Peter (2007), "Grotius, Maritime Intra-Asian Trade and the Portuguese Estado da Índia: Problems, Perspectives and Insights from De iure praedae", **Grotiana**, Cilt 26, Sayı 1, s.31-60.

BORSCHBERG, Peter (2013), "From Self-defense To An Instrument of War: Dutch

Privateering Around The Malay Peninsula In The Early Seventeenth Century", **Journal of Early Modern History**, Cilt 17, s.35-52.

BOWDEN, Brett (2005), "The Colonial Origins of International Law: European Expansion and the Classical Standard of Civilisation", **Journal of the History of International Law**, Cilt 7, Sayı 1, s.1-23.

CERAR, Miro (2009), "The Relationship Between Law and Politics", **Annual Survey of International & Comparative Law**, Cilt 15, Sayı 1, s.19-41.

CLARK, G. Norman (1934), "Grotius's East India Mission to England", **Transactions of the Grotius Society**, Cilt 20, s.45-84.

DENK, Erdem (2011), "Uluslararası Hukukun Dayanağına İlişkin Görüşlerin Dönemsellikleri Sorunu: Doğal Hukuk Görüşü Örneği", **Bilge Strateji**, Cilt 2, Sayı 5, s.99-126.

ELFERINK, Alex G. Oude (2009), "De Groot - A Founding Father of the Law of the Sea, Not the Law of the Sea Convention", **Grotiana**, Cilt 30, s.152 – 167.

FOULKE, Roland R. (1919), "Definition and Nature of International Law", **Columbia Law Review**, Cilt 19, Sayı 6, s.429-66.

FRUIN, Robert (1925) "An Unpublished Work of Hugo Grotius", **Bibliotheca Visseriana 5**, 1925, s.3-71.

GELDEREN, Martin Van (1993), "The Challenge of Colonialism: Grotius and Vitoria on Natural Law and International Relations", **Grotiana**, Cilt 14, Sayı 1, s.3-37.

GORDON, Edward (2008), "Grotius and the Freedom of the Seas in the Seventeen

Century", **Willamette Journal of International Law and Dispute Resolution**, Cilt 16, s.252-69.

HAAKONSSEN, Knud (1985), "Hugo Grotius and the History of Political Thought", **Political Theory**, Cilt 13, Sayı 2, s. 239 - 265.

HASKELL, John D. (2011), "Hugo Grotius in the Contemporary Memory of International Law: Secularism, Liberalism, and the Politics of Restatement and Denial", **Emory International Law Review,** Cilt 25, Sayı 1, s.269-98.

IRWIN, Douglas A. (1991), "Mercantilism as Strategic Trade Policy: The Anglo-Dutch Rivalry for the East India Trade", **Journal of Political Economy**, Cilt 99, s.1296-314.

ITTERSUM, Martine Julia van (2003), "Hugo Grotius in Context: Van Heemskerck's Capture of the Sta.Catarina and its Justification in De Jure Praedae (1604-1606)", **Asian Journal of Social Science**, Cilt 31, Sayı 3, s.511-48.

ITTERSUM, Martine Julia van (2006), "Mare Liberum Versus the Propriety of the Seas? The Debate between Hugo Grotius (1583 - 1645) and William Welwood (1552 - 1624) and its Impact on Anglo-Scotto-Dutch Fishery Disputes in the Second Decade of the Seventeenth Century", **Edinburgh Law Review**, Cilt 10, Sayı 2, s.239 - 276.

ITTERSUM, Martine Julia van (2007), "Preparing Mare Liberum for the Press: Hugo Grotius' Rewriting of Chapter 12 of De iure pradae in November-December 1608", **Grotiana**, Cilt 26, Sayı 1, s. 246-80.

ITTERSUM, Martine Julia van (2007), "Mare Liberum in the West Indies? Hugo

Grotius and the Case of the Swimming Lion, a Dutch Pirate in the Caribbean at the Turn of the Seventeenth Century", **Itinerario**, Cilt 31, Sayı 3, s.59 - 94.

ITTERSUM, Martine Julia van (2010), "The wise man is never merely a private citizen: The Roman Stoa in Hugo Grotius' De Jure Praedae (1604 – 1608)", **History of European Ideas**, Cilt 36, s.1 - 18.

ITTERSUM, Martine Julia van (2010), "The Long Goodbye: Hugo Grotius' Justification of Dutch Expansion Overseas, 1615 – 1645", **History of European Ideas**, Cilt 36, Sayı 4, s.386-411.

ITTERSUM, Martine Julia van (2016), "Debating Natural Law in the Banda Islands: A Case Study in Anglo–Dutch Imperial Competition in the East Indies, 1609–1621", **History of European Ideas**, In Press, Cilt 10, s.459-501.

JANIS, M.W. (1984), "Jeremy Bentham and the Fashioning of International Law", **The American Journal of International Law**, Cilt 78, Sayı 2, s.405 - 418.

KEYMAN, Selahattin (1998), "Tabii Hukuk Doktrininin Epistemolojik Tahlili", **Ankara Üniv. Hukuk Fak. Dergisi**, Cilt 47, Sayı 1-4, s.17-36.

KNIGHT, W. S. M. (1919), "Grotius in England: His Opposition There to the Principles of Mare Liberum", **Transactions of the Grotius Society**, Cilt 5, s.1-38.

KOH, Harold Hongju (1997), "Why Do Nations Obey International Law?", **Faculty Scholarship Series**, Makale 2101, <http://digitalcommons.law.yale.edu/fss_papers/2101>, erişim tarihi 5.12.2016.

KUMM, Mattias (2004), "The Legitimacy of International Law: A Constitutionalist

Framework of Analysis", **EJIL**, Cilt 15, Sayı 5, s.907-31.

KUNZ, Josef L. (1961), "Natural-Law Thinking in the Modern Science of International Law", **The American Journal of International La**w, Cilt 55, Say 44, s.951-958.

LAUTERPACHT, Hersch (1946), "The Grotian Tradition in International Law", **British Yearbook of International Law**, Cilt 23, Sayı 1, s.1-53.

NIFTERIK, Gustaaf van, NIJMAN, Janne (2009), "Introduction: Mare Liberum Revisited (1609 – 2009)", **Grotiana**, Cilt 30, s.3-19.

ONUMA, Yasuaki (2000), "When Was the Law of International Society Born?", **Journal of the History of International Law**, Cilt 2, Sayı 1, s.1-66.

ONUMA, Yasuaki (2003), "International Law in and with International Politics: The Functions of International Law in International Society", **EJIL**, Cilt 14, Sayı 1, s.105-39.

PAMİR, Aybars (2002), "Kapitülasyon Kavramı ve Osmanlı Devleti'ne Etkileri", **AUHFD**, Cilt 51, Sayı 2, s.79-119.

PORRAS, Ileana (2006), "Constructing International Law in the East Indian Seas: Property, Sovereignty, Commerce and War in Hugo Grotius' de Iure Praedae-The Law of Prize and Booty, or on How to Distinguish Merchants from Pirates", **Brooklyn Journal of International Law**, Cilt 31, Sayı 3, s.741-804.

SALTER, John (2001), "Hugo Grotius: Property and Consent", **Political Theory**, Cilt 29, Sayı 4, s.537 - 555.

SCOTT, Shirley V. (1994), "International Law As Ideology: Theorizing the Relationship Between International Law and International Politics", **EJIL**, Cilt 5, s. 313-325.

SOMERS, J. A., ROELOFSEN, C. G. (2003), "Mare Liberum and the Dutch East India Company", **Grotiana**, Cilt 24, Sayı 1, s.67-76.

THOMSON, Erik (2009), "The Dutch Miracle, Modified: Hugo Grotius's Mare Liberum, Commercial Governance and Imperial War in the Early Seventeenth Century", **Grotiana**, Cilt 30, s.107-130.

THORNTON, Helen (2004), "Hugo Grotius and the Freedom of the Seas", **International Journal of Maritime History**, Cilt 16, Sayı 2, s.17-38.

THORNTON, Helen (2006), "John Selden's Response to Hugo Grotius: The Argument for Closed Seas", **International Journal of Maritime History**, Cilt 18, Sayı 2, s.105-27.

THUMFART, Johannes (2009), "On Grotius's Mare Liberum and Vitoria's De Indis, Following Agamben and Schmitt", **Grotiana**, Cilt 30, s. 65 - 87.

TOPAL, Ahmet Hamdi (2010), "Uluslararası Hukukta Deniz Haydutluğu ve Mücadele Yöntemleri", **AUHFD**, Cilt 59, Sayı 1, s. 99-130.

VAN GELDEREN, Martin (1993), "The Challenge of Colonialism: Grotius and Vitoria on Natural Law and International Relations"," **Grotiana**, Cilt 14, Sayı 1, s.3-37.

VIERA, Monica Brito (2003), "Mare Liberum vs. Mare Classum: Grotius, Freitas, and Selden's Debate on Dominion over the Seas", **Journal of the History of**

Ideas, Cilt 64, Sayı 3, s.361-377.

WEINDL, Andrea (2009), "Grotius's Mare Liberum in the Political Practice of Early-Modern Europe", **Grotiana**, Cilt 30, s.131-51.

ZEMANEK, Karl (1999), "Was Hugo Grotius Really in Favour of the Freedom of the Seas?", **Journal of the History of International Law**, Cilt 1, s.48-60.

ZWALVE, W.J. (2009), "The Introduction to the Jurisprudence of Holland and the Doctrine of the Free Seas", **Grotiana**, Cilt 30, s.49 - 64.

Resmi Belgeler

"Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (1982)", <http://denizmevzuat.udhb.gov.tr/dosyam/denizhukuku.pdf> erişim tarihi 21.03.2017.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (2013), "Report of the United Nations Mission to Investigate Allegations of the Use of Chemical Weapons in the Syrian Arab Republic on the alleged use of chemical weapons in the Ghouta area of Damascus on 21 August 2013**"**, A/67/997-S/2013/553, <https://undocs.org/A/67/997>, erişim tarihi 04.07.2017.

"Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması (1968)", <http://disarmament.un.org/treaties/t/npt>, erişim tarihi 8.2.2017.

"The Bull Inter Caetera (1493)", <http://www.nativeweb.org//pages/legal/indig-inter-caetera.html>, erişim tarihi 01.07.2017.

"The Bull Romanus Pontifex (1455)", <https://www.nativeweb.org/pages/legal/indig-romanus-pontifex.html>, erişim tarihi 01.07.2017.

"The Charter Of The Dutch East India Company (1602)", <http://www.australiaonthemap.org.au/voc-charter/> erişim tarihi 8.2.2017.

"United Nations Charter (1945)", <http://www.un.org/en/sections/un-charter/un-charter-full-text/>, erişim tarihi 8.2.2017.

İnternet Siteleri

"A taste of adventure: The history of spices is the history of trade (1998)", <http://www.economist.com/node/179810> erişim tarihi 21.03.2017.

BORGER, Julian (2013), "Syrian chemical attack used sarin and was worst in 25 years, says UN", **The Guardian**, <https://www.theguardian.com/world/2013/sep/16/syrian-chemical-attack-sarin-says-un>, erişim tarihi 04.07.2017

VICTORIA, Franciscus de (1532), **De Indis De Jure Belli**, <https://en.wikisource.org/wiki/De_Indis_De_Jure_Belli/Part_2> erişim tarihi 14.10.2016.

ZALTA, Edward N. (Ed.) (2014), **The Stanford Encyclopedia of Philosophy**, Bahar 2014, Metaphysics Research Lab, Stanford University, <https://plato.stanford.edu/archives/spr2014/index.html> erişim tarihi 12.10.2016.

ÖZET

Bu çalışma, uluslararası hukukun uluslararası siyasetle bağı ve bu bağıntının barındırdığı zıtlıklarla ilgilenmektedir. Bu doğrultuda amaç, yeni bir kuramsal çözümleme ve özgül örnek olaylar ile uluslararası hukuk-uluslararası siyaset ilişkisinin doğasını nazarı itibara alıp tasvir ederek uluslararası ilişkilerde hukukun işlevini saptamaktır. Araştırmaya konu edilen örnek olaylar, 17. yüzyılın başında cereyan etmiş uluslararası deniz hukuku anlaşmazlıkları hakkındadır. Bunlardan ilkinde, Felemenkler ve İberliler arasında 1602 yılında Güneydoğu Asya'da gerçekleşmiş, hususi bir korsanlık vakasının uluslararası hukuk bilimindeki ve baharat ticaretindeki yankıları incelenmektedir. Sonuncusundaysa yine baharat ticaretindeki, bu kez Felemenkler ve İngilizler arasındaki benzeri gerilimlerin müzakere edildiği iki konferans ve tarafların uluslararası hukuki savlarına odaklanılmaktadır. Özellikle altının çizilmesi gereken, Felemenkler açısından tarihsel bir süreklilik arz eden bu iki olayda da -modern uluslararası hukukun kurucu figürlerinden- Hugo Grotius'un (1583-1645) oynadığı etkin roldür. Nihayetinde bu tez, karşılaştırmalı bir analiz dolayımıyla, uluslararası siyasetin uluslararası hukuku kendine içkin bir gündemle araçsallaştırdığı sonucuna varmaktır.

ABSTRACT

This study is about the bond and the contradictions included in the correlation between international law and international politics. Accordingly, the aim is to ascertain the function of law in international relations by way of a theoretical analysis and specific cases while taking into account the nature of the relation of international law and international politics. Aforenamed cases revolve around early 17th century disputes concerning international law of the sea. In the first case study, the implications of a particular privateering incident (that took place in 1602 in Southeast Asia between the Dutch and the İberians) on international jurisprudence and spice trade is being investigated. In the latter case, two diplomatic conferences (which deal with similar tensions in spice trade -this time- between the Dutch and the English) and the claims of each side in the negotiations is being examined. More importantly, what needs to be pointed out is the fact that Hugo Grotius (1583-1645) -who is considered as one of the founders of modern international law- played an active role on these cases which were historically continous from the point of the Dutch. Ultimately this thesis, through a comparative analysis, concludes that international politics with an implicit agenda instrumentalizes international law.